Biblioteca Bucureștilor

Supliment

REVISTA ASOCIAȚIEI BIBLIOTECARILOR ȘI DOCUMENTARIȘTILOR DIN BUCUREȘTI • BIBLIOTECA METROPOLITANĂ • DIRECTOR FLORIN ROTARU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

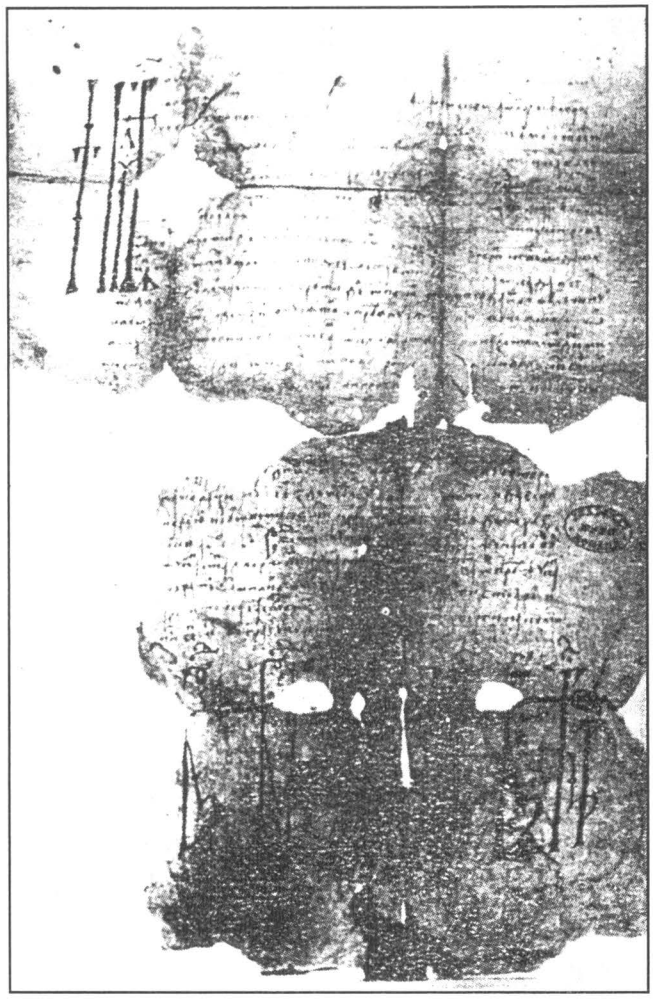

Hrisovul lui Vlad Ţepeş din 20 septembrie 1459, în care se află prima atestare documentară a Bucureştilor

"Bucureștii nu sânt, la începuturile lor, un simplu act militar al Domniei «a toată Țara-Românească» înaintând, într'un ritm fulgerător de grăbit, peste întinderi presupuse neorganisate și chiar slab locuite, către linia de hotar politic firesc a Dunării".

N. Iorga, *Istoria Bucureştilor*, 1939

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

SUMAR

Ana Maria ORĂŞANU – Ziua Bucureştilor – 20 septembrie. Remember 2

Paul CERNOVODEANU – Reconstrucţia trecutului oraşului Bucureşti 4

Panait I. PANAIT – Bucureştii şi Vlad Ţepeş 6

Mihail STANCIU – Particular şi universal în viaţa şi opera lui Constantin Vodă Brâncoveanu 11

Ana Maria ORĂŞANU – Câţiva bucureşteni iluştri şi zidirile lor memorabile 14

Mariana JAKLOVSZKY – Caragiale – scriitor urban 18

Mariana LINARU – Profesor arh. Romano De Simon 27

Adriana IONIUC – Palatul Gh. Gr. Cantacuzino 29

Gheorghe RONKOV – Învăţământul în limba bulgară în România 32

Ioan ŞERBĂNESCU – Din istoria învăţământului israelito-român în Bucureşti (1900 – 1920) 35

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Ziua Bucureștilor – 20 septembrie

Remember

arh. Ana Maria ORĂȘANU
Biblioteca Metropolitană Bucureşti

20 septembrie este un reper calendaristic fundamental în cronologia Capitalei: data celei mai vechi atestări documentare a oraşului sub numele de Bucureşti, prin hrisovul domnesc emis de Vlad Ţepeş în 1459, septembrie 20, din "Cetatea Bucureştilor". Ulterior, mica aşezare dâmboviţeană avea să fie consemnată în documente şi ca "Cetatea de scaun a Bucureştilor" (ante 1465) devenind capitală statornică a Ţărilor Române la mijlocul secolului al XVI-lea, capitală a Principatelor Unite în 1859, iar din 1878 – capitala României.

Istoria Bucureştilor a înregistrat de-a lungul timpului evenimente şi fapte remarcabile, iar cultura şi civilizaţia de aici au devenit reprezentative pentru întreaga spiritualitate românească, embleme ale identităţii locale şi naţionale. Dar cursul firesc al dezvoltării urbane, economice şi sociale a fost nu o dată brutal întrerupt de vrăjmăşia oamenilor sau a naturii. Invazii, calamităţi, dar şi buldozere, au pustiit cartiere întinse provocând distrugeri uriaşe, pierderi irecuperabile de valori istorice şi culturale.

Toate acestea dau sensul aniversării de la 20 septembrie. De fapt, Ziua Bucureştilor ar trebui să fie ziua în care bucureştenii de astăzi gândesc cu responsabilitate la trecutul, prezentul şi viitorul Capitalei. La valorile moştenite şi la cele ce vor fi transmise generaţiilor viitoare.

Dar, într-un context general de uitare (sau ignorare) a acestei importante date, Biblioteca Metropolitană Bucureşti şi-a făcut o datorie de onoare din aniversarea anuală a Zilei Bucureştilor. Începând din anul 1997, s-au realizat proiecte culturale proprii a căror anvergură a fost conformă posibilităţilor. Prezenţa unor distinse personalităţi bucureştene a ridicat nivelul de reprezentativitate al manifestărilor.

Într-o succintă rememorare, proiectele anilor trecuţi au fost:

1997

An inaugural. La 20 septembrie, domnul Florin Rotaru, directorul Bibliotecii Metropolitane Bucureşti, a inaugurat un nou domeniu de activitate al instituţiei numit "Memoria comunitară locală". Cunoaşterea şi punerea în valoare a istoriei şi culturii bucureştene prin accesul publicului larg la o bază informaţională specializată, ca şi prin programe care să sensibilizeze opinia publică pentru acest domeniu, au constituit atribuţiile fundamentale. În acest sens, s-a inaugurat "Colecţia de memorie locală **Nicolae Iorga**" (Biblioteca "I.L. Caragiale", str. Thomas Masaryk nr. 7) alcătuită din lucrări de referinţă despre Bucureşti şi valori bibliofile româneşti şi străine.

Programul a debutat cu prezentarea colecţiei. A urmat vernisarea expoziţiei graficianului Dumitru Roşu, "Bucureştii de altădată". În continuare, s-a desfăşurat masa rotundă cu tema "Ziua Bucureştilor", la care au participat: acad. Virgil Cândea, prof. dr. Gheorghe Mănăilă, de la Universitatea Bucureşti, dr. Maria Dogaru, de la Arhivele Statului, dr. Ioana Cristache Panait, de la Institutul de Istoria Artei al Academiei Române şi Florin Rotaru. În cadrul discuţiilor invitaţii au apreciat iniţiativele bibliotecii. S-a subliniat necesitatea imperioasă a unei biblioteci publice specializată pentru istoria oraşului, a unor lucrări noi ştiinţifice de referinţă şi a unor proiecte care să trezească interesul pentru trecutul comunităţii locale.

1998

Programul aniversar a avut ca temă "Bucureştii şi bucureştenii de altădată". La Biblioteca "I.L. Caragiale", într-un ambient expoziţional adecvat, alcătuit cu valoroase lucrări de bibliofilie şi cartofilie, s-a desfăşurat o masă rotundă. Participanţi, prestigioşi cercetători ai istoriei şi culturii bucureştene: acad. P. Cernovodeanu, prof. dr. Radu Ştefan Vergatti, prof. dr. P. I. Panait, dr. Ioana Cristache Panait, dr. Adrian Silvan Ionescu, Petre Oprea, Mariana Jaklovszky şi Florin Rotaru, care au prezentat diverse aspecte din istoria şi cultura bucureşteană într-un dialog evidenţiind bogăţia tradiţiilor locale.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Apoi a fost lansat volumul *Circulația cărții vechi bucureștene în Transilvania* de Ioana Cristache-Panait. Lucrarea încununa o îndelungată muncă de cercetare și, totodată, inaugura activitatea editorială a Bibliotecii Metropolitane cu prima apariție a Editurii Biblioteca Bucureștilor.

Vizitarea Ansamblului istoric Știrbey din orașul Buftea a încheiat programul, oferind posibilitatea cunoașterii unui interesant obiectiv de turism cultural, inaccesibil până de curând publicului larg.

1999

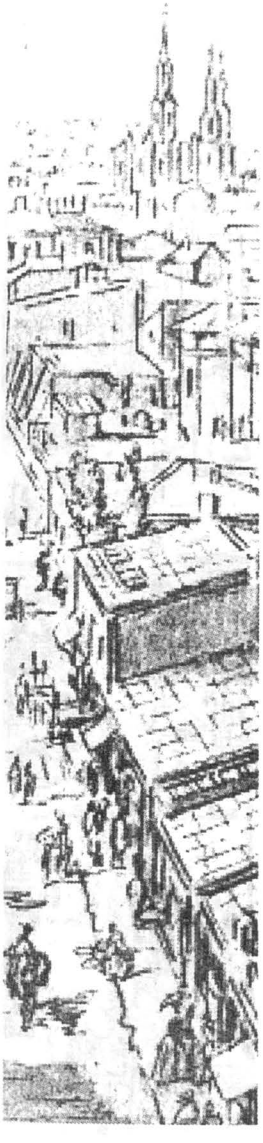

An jubiliar, al cărui program "București – 540" s-a desfășurat de-a lungul câtorva zile (14 – 20 septembrie), a inclus manifestări variate, locuri de desfășurare diferite și s-a adresat bucureștenilor de diverse vârste în intenția de a lărgi audiența spre cât mai multe categorii de public.

Programul a cuprins, în principal: Simpozionul științific "București – memorie comunitară" (au participat: acad. P. Cernovodeanu, P.S. dr. Zareh Baronian, P.S. prof. dr. Constantin Galeriu și poetul Ion Horea), vernisarea unor expoziții organizate la filialele bibliotecii: **Din presa veche bucureșteană** – Biblioteca "L. Blaga", **Personalități bucureștene: Barbu Știrbey** – Biblioteca "M. Preda", **Vechi zidiri bucureștene** – Biblioteca "I. Creangă", **Take Ionescu** – Biblioteca Metropolitană, **Bucureștii vechi – cartofilie** – Biblioteca "Gr. Moisil", **Sculptură – Ana Rus** – Biblioteca "I.L. Caragiale", și trasee de turism cultural, pietonal și cu un troleibuz aniversar.

2000

"Memorie comunitară. Bucureștii lui Eminescu" a fost expoziția foto-documentară cu care Biblioteca Metropolitană a marcat Ziua Bucureștilor în anul închinat sărbătoririi poetului național. Deschisă la Casa de cultură "Mihai Eminescu" din capitală, expoziția a reconstituit imaginea Bucureștilor în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, precum și viața administrativă, edilitară, socială și culturală a orașului. În acest cadru s-au identificat locuri și edificii marcate de destinul dramatic al poetului.

2001

Proiectul cultural "Ziua Bucureștilor 2001", desfășurat la Muzeul Municipiului București, a cuprins două manifestări dedicate comunității: expoziția "Mărturii de identitate locală" și simpozionul "Comunități bucureștene. Trecut și actualitate".

Organizatorii, Biblioteca Metropolitană București și Muzeul Municipiului București, au beneficiat de colaborarea celor mai active comunități etno-religioase din capitală: Uniunea Culturală a Albanezilor, Uniunea Armenilor din România, Federația Comunităților Evreiești din România, Comunitatea Ruşilor Lipoveni din România, Comunitatea Bratstvo a Bulgarilor din România, Uniunea Democrată Turco-Musulmană din România, Comunitatea Italiană din România și Uniunea Elenă din România.

Expoziția a ilustrat, prin obiecte și fotografii puse la dispoziție de comunități, aspecte de viață spirituală și socială, specificul etnic, raporturile cu municipalitatea și cu societatea românească. Simpozionul a completat universul vizual al expoziției cu un excepțional bagaj de informații cuprins în luările la cuvânt. Toate au configurat imaginea unei metropole cu îndelungate tradiții de conviețuire multietnică.

2002

Simpozionul "București – Mărturii de identitate comunitară", organizat de Biblioteca Metropolitană la Muzeul Municipiului București, este primul căruia i se dedică un volum propriu, într-un număr special al revistei "Biblioteca Bucureștilor", sperând că, astfel, cercul celor interesați să cunoască sau să comunice noi date despre memoria comunității bucureștene se va lărgi.

Prezentăm în continuare comunicările susținute în cadrul simpozionului și mulțumim colectivului redacțional al revistei "Biblioteca Bucureștilor" pentru sprijin și colaborare.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Reconstrucția trecutului orașului București

Paul CERNOVODEANU
Membru de onoare al Academiei Române

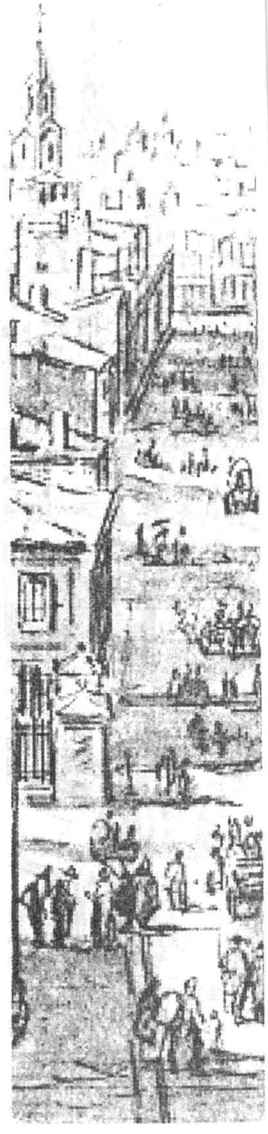

Întreaga existență a unei capitale este legată organic de evoluția economică și social-politică a poporului care și-a hărăzit-o drept centru al vieții sale obștești.

Această recunoaștere de ordin general este întru totul adeverită și atunci pornim să adâncim trecutul istoric al Bucureștilor, care de la primele sale începuturi de-a lungul veacurilor a trăit aceleași epoci de zbucium și mărire, de prefaceri și fapte înnoitoare, ca și mult frământata viață de înfrângeri și izbânzi a întregii Țări Românești.

Spre deosebire de alte capitale ale Europei, unde abundența mărturiilor scrise și a monumentelor arhitectonice dă putință cercetătorilor să reconstituie, cu ușurință, istoria acelor orașe – pentru București, sarcina istoriografului este cu mult mai grea datorită lipsei resimțite a urmelor de viață, a documentelor trecutului mai îndepărtat.

Pentru cunoașterea primelor așezări, săpăturile arheologice sunt, cu drept cuvânt, hotărâtoare. Dar abia în secolul trecut, al XX-lea, au început să se scoată la lumină și să se descifreze urmele străvechi de viață omenească de pe actuala întindere a Bucureștilor.

Celelalte dovezi, care îngăduie să se reconstituie trecutul orașului, sunt prea puține la număr și sărace în conținut, spre a putea fi folosite ca temeiuri concludente pentru înșiruirea epocilor istorice ale capitalei noastre.

Actele scrise, hrisoave, cronici, însemnări pe ceasloave bisericești, memorii și anale locale apar târziu ca mărturii de viață ale Bucureștilor. Până la Constantin Brâncoveanu, ele nu pomenesc decât întâmplător de istoria orașului și atunci numai prin știri răzlețe legate mai ales de faptele domnilor și desfășurarea evenimentelor politice. Documentele orășenești din secolul al XVI-lea și al XVII-lea, menite să oglindească și ele evoluția actualei noastre capitale, destul de puțin numeroase, conțin numai mențiuni mărunte, privitoare la schimbări și vânzări de case și prăvălii, danii și miluiri domnești pentru mănăstirile din cuprinsul și împrejurimile orașului. Acestea nu pot realiza îndeajuns complexitatea fenomenelor economico-sociale, politice și culturale din viața orașului. Totodată, ținem să amintim că primul document orășenesc întâlnit datează de-abia din 13 mai 1563, unde apare întâiul județ al Bucureștilor, cunoscut până astăzi, Necula al lui Bobanea.

Însă și aceste documente răzlețe ce ne-au mai rămas intacte nu conțin decât vagi specificații topografice, care ne dau numai o imagine confuză asupra configurației teritoriale a vechiului București.

Schițele, planurile și hărțile orașului apar abia la sfârșitul secolului al XVIII-lea, când ofițerii ruși (1770) și austrieci (1791), fără a mai socoti și pe elvețianul Sulzer (1781), fac primele ridicări topografice, cunoscute până în prezent.

Dacă dovezile scrise și cele cartografice sunt atât de puține, mărturiile necesare pentru reconstituirea aspectului arhitectonic al Bucureștilor sunt aproape inexistente, pentru primele etape din viața orașului. Documentele iconografice lipsesc cu desăvârșire până în secolul al XVII-lea, de când datează prima gravură, datorată olandezului Iacob Haarewyn, înfățișând destul de fantezist prima cetate de scaun a Țării Românești la 1688.

Vechimea și felul așezării Bucureștilor constituie și acum obiect de controversă între istoricii noștri.

Unii identifică vechea cetate a Dâmboviței, apărută încă din secolul al XIV-lea, cu Bucureștii, alții consideră însă posibilă existența a două așezări distincte, dintre care una este vechea cetate a Dâmboviței care ar fi fost așezată mult mai în susul râului (cetatea lui Negru vodă de la Stoenești, sau Gemenea-Voinești, în fostul județ Dâmbovița); iar alta este noua "cetate a Bucureștilor" pomenită pentru prima oară într-un document din leatul 6968 (1459) 20 septembrie, de la Vlad Țepeș.

Cele cinci veacuri de viață istorică ar fi trebuit să ne lase mai multe dovezi asupra faptelor și întâmplărilor din București. Dar, prea multe au fost răutățile în calea cărora a fost pus

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

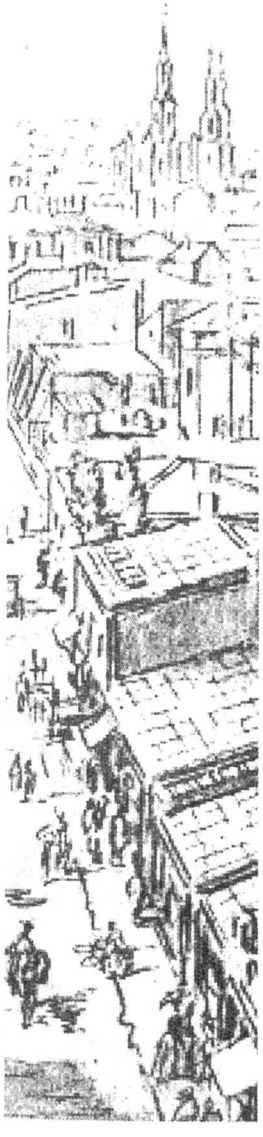

acest oraş, prea mari năpaste s-au abătut asupra lui, pentru ca urmele de viaţă să mai poată ajunge până la noi. Iată ce scria cel mai cunoscut istoriograf al Bucureştilor, G. I. Ionnescu-Gion, încă acum mai bine de un veac: "Nu-s multe oraşele Europei care să fi trecut ca Bucureştii, prin atâtea vâltori ale istoriei şi să fi rămas în picioare cu puteri, întotdeauna noi, spre o mai departe propăşire". Căci, Bucureştii, ca şi mai toate oraşele româneşti, "au trăit întotdeauna aceeaşi viaţă ca şi poporul român..., viaţă care, printr-o minune de energie omenească, de-abia a putut să se păstreze pe ea însăşi, dar mi-te să mai fi păstrat şi documentele unor timpuri care nu reaminteau decât cumplite nenorociri şi însângerate privelişti". [1]

Mai mult chiar decât alte târguri şi sate ale Ţării Româneşti, Bucureştii au fost jefuiţi de cotropitorii turci, ruşi sau austrieci, prădaţi şi ruinaţi de năvălitorii tătari, pârjoliţi de numeroase incendii sau distruşi de multe cutremure, iar populaţia decimată de epidemii de ciumă şi holeră.

Iată deci, spunea Ionnescu-Gion, că "în asemenea furtuni îngrozitoare s-au pierdut... actele statului, s-au prăpădit, ori arse când ardeau oraşele, ori înecate la trecerea râurilor în fuga de vrăjmaşi, ori pierdute prin gropile şi ascunzătorile munţilor, ori stricate şi mucezite în cine ştie ce tainiţe,... acte cu ajutorul cărora s-ar fi putut urmări fazele vieţii oraşului". [2]

Egumenii greci din mănăstirile noastre închinate la Muntele Athos sau lăcaşurile din Orient – au înstrăinat bună parte din zestrea documentară ce mai rămăsese tăinuită în pivniţe şi chilii.

Mai târziu, ignoranţa unora, neprevederea şi reaua credinţă a altora dintre reprezentanţii oficialităţii au dus la pierderea multor hrisoave, catagrafii şi acte, nepreţuite pentru istoriografia bucureşteană.

Incuria trecutei administraţii comuniste a mai irosit şi ea alte comori ale istoriei noastre, după cum a năruit atâtea monumente şi clădiri din capitală, datorită greşitelor concepţii urbanistice. În toată această lipsă de mărturii autohtone, s-a dovedit imperioasă necesitatea de a recurge – pentru o firească completare a tabloului de ansamblu – şi la izvoarele străine, în special la dovezile provenind de la călătorii străini care, în drumurile lor de-a lungul Europei, s-au oprit şi la Bucureşti, lăsând mărturii revelatoare pentru cunoaşterea trecutului oraşului.

Importanţa acestor relatări a fost subliniată în numeroase studii şi lucrări, dintre care cele mai valoroase rămân *Istoria românilor prin călători* a istoricului Nicolae Iorga şi recenta colecţie *Călători străini despre ţările române*, de la începuturi până la 1800, apărută în zece volume şi de curând încheiată.

Timp de aproape patru veacuri, trecutul Bucureştilor poate fi urmărit din mărturiile scrise lăsate de oaspeţii străini, care s-au oprit mai mult sau mai puţin timp în capitala Ţării Româneşti.

Peste două sute de călători, diplomaţi în trecere spre Înalta Poartă, clerici veniţi să capete bogatele daruri din Valahia, învăţaţi împinşi de curiozitate ştiinţifică, oameni de artă dornici de noi orizonturi sau simpli negustători, mânaţi de setea câştigurilor băneşti, – ne-au lăsat însemnările lor, mai ample sau schematice asupra Bucureştilor, începând din veacul al XVI-lea.

Aparţinând unor naţionalităţi diferite, veniţi din trei continente, aceşti călători şi-au înscris în memorii, jurnale de călătorie sau lucrări de ştiinţă, opiniile lor asupra oraşului, vieţii sociale şi culturale a locuitorilor din capitala Ţării Româneşti, loc de popas la răscrucea drumurilor din sud-estul european.

Descrierile şi comentariile lor, unele concepute naiv, altele reliefate printr-o bogată documentare, – unele cuprinzând erori, altele analizând realitatea cu strictă obiectivitate, toate reprezintă documente pline de interes pentru cunoaşterea istoriei Bucureştilor, chiar dacă uneori au fost scrise cu scopul de a slăvi pe domnitori şi dregători sau, dimpotrivă, pentru a ponegri pe acei ce le-au acordat ospitalitatea şi încrederea lor.

Astăzi, când Bucureştii se află în refacere, moment în care încercăm să valorificăm creaţiile sănătoase ale culturii trecute, şi prin strădaniile Muzeului care ne găzduieşte astăzi – când tot tezaurul de izvoare istorice sau străine este pus în limite rezonabile la dispoziţia cercetătorului, – când şantierele arheologice au menirea să scoată la lumină dovezile de dăruire omenească pe aceste locuri, cu zeci de secole în urmă, a aduna bogatul şi variatul material documentar din descrierile de călătorie şi alte izvoare înseamnă o modestă contribuţie la strădania generală a istoriografiei româneşti de a reconstitui istoria capitalei noastre.

NOTE:

1. G. I. Ionnescu-Gion, *Istoria Bucureştilor*, Bucureşti, 1829, pp. 33 – 34.
2. *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Bucureștii și Vlad Țepeș

Prof. dr. Panait I. PANAIT

Vlad Voievod Țepeș, nepot al *"marelui și singur stăpânitorul domn Ioan Mircea Voievod"*, fiu al lui Vlad Dracul, face parte din categoria purtătorilor de coroană care au lăsat posterității o sumă de probleme, legate de ei și de domniile lor, greu de elucidat. Apreciat de cei mulți ca erou creștin și om al dreptății, deseori impusă sub umbra țepei, considerat de alții suferind psihic sau chiar vampir, cu loc de naștere și dată incerte, cu condiții ale dispariției și astrucării dubitative, voievodul Țării Românești, cunoscut și sub numele Dracula, stăruie în conștiința lumii prin faptele sale și mai ales prin cele pe care neprietenii i le alimentează cu neostoită osârdie.

Vlad Țepeș Vodă

Vlad Țepeș a avut trei domnii în scaunul Țării Românești, timp în care a fost contemporan cu padișahul Mehmed II Fatih, cu Iancu de Hunedoara și regele Matei Corvin, cu Ștefan cel Mare și cu eroul schipetarilor, Gheorghe Scanderbeg, apărătorul Albaniei, toți mari pasionați ai spadei și însetați de biruințe. Prima ședere în tron s-a consumat scurt în octombrie 1448, cea de-a doua a început în august 1456 și a durat până în noiembrie 1462, pentru ca ultima să acopere câteva săptămâni din lunile noiembrie și decembrie 1476. În mod cert, la 10 ianuarie 1477 nu mai trăia, fiind depus într-un controversat loc pe care istoricii îl presum la mănăstirea Snagov sau în bisericuța de lemn a mănăstirii Comana. Ambele ipoteze beneficiază de argumente favorabile dar și de confuzii sau presupuneri. Domnia care l-a înscris în cartea neamului său a fost cea lungă, în curgerea căreia Domnul a impus o politică proprie internă și a menținut o veghe neobosită la hotarele Țării Românești și chiar dincolo de acestea.

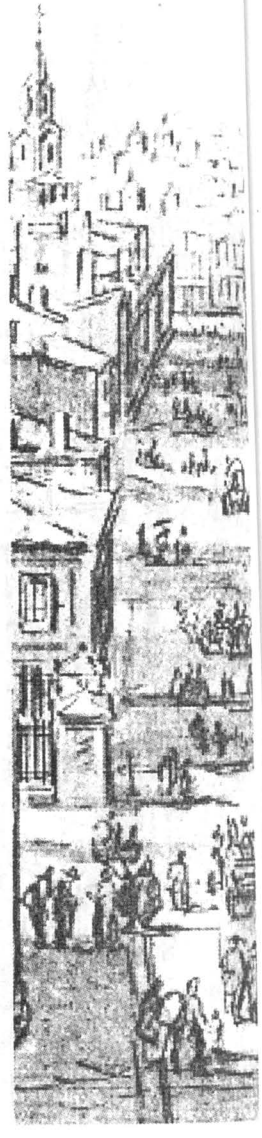

Marele beneficiar al domniei lui Vlad Voievod au fost Bucureștii, acesta fiind primul domn șezător în tronul noii lui reședințe de pe Dâmbovița mijlocie, de unde a emis epistole și hrisoave. În nici unul din actele vremii, inclusiv textele cronicelor ulterioare, Dracula nu apare ca fondator al urbei. Așezarea purtătoare a unui nume preluat de la onomasticul Bucur era cu mult anterioară. Considerăm că, nu întâmplător, centrul vechi al Capitalei de astăzi s-a înfiripat pe vatra unei întinse așezări datând din secolele IX – XI, care își risipea bordeiele de la terminalul Căii Victoria spre Dâmbovița până la Podul Șerban Vodă. Locuințele acestor făuritori de cultură veche românească au fost descoperite pe B-dul I.C. Brătianu până spre Turnul Bărăției, pe străzile Franceză, Soarelui, Covaci, Șelari și spre biserica Sf. Dumitru, numită și de *"de jurământ"*.

Erau construcții ușor adâncite, destul de spațioase pentru vremea aceea, dotate cu cuptoare sau vetre și foarte bogate în vase ceramice. Într-o atare locuință din str. Soarelui s-a recuperat o furgonetă de cioburi, probabil aruncate de cei din jur în urma abandonării casei respective. Cercetările au scos la iveală, în același perimetru, vestigii din secolele III – IV și VI – VII și chiar mai vechi ca acestea. Mai slabe sunt cunoștințele privind secolele XII – XIII, pentru ca despre veacul următor dovezile să fie mai frecvente.

Cel mai important obiectiv se dovedește a fi o construcție din cărămidă care este apreciată a fi o fortificație de plan ușor trapezoidal, cu suprafața de 160 mp. Fundațiile celor patru laturi au fost interceptate la cca. 5 m sub caldarâmul str. Soarelui grație inves-

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

tigațiilor din 1968 – 1969. Importanța acestui monument este deosebită ținând seama că, peste resturile de zid și de șanțul ce le înconjura, s-au fixat pereții datorați meșterilor lui Vlad Țepeș. Ca atare, era o mică fortăreață, cu eventuale 2 – 3 caturi acoperite cu bârne puternice de stejar, pe care era fixat acoperișul din olane. Toate aceste mărturii, la care se adaugă fragmente de vase, aparțin celei de a doua jumătăți a secolului XIV. Faptul acesta îndreptățește pe istoricii care presupuneau că, în mod cert, Mircea cel Bătrân în drumurile sale spre Giurgiu, unde este consemnat în documente sau spre Durostorum, a trecut, sau a poposit, ca și fiul său Vlad Dracul, și în cetatea de pe râul Dâmbovița. Sunt numai ipoteze atâta vreme cât nici un document nu confirmă acest lucru.

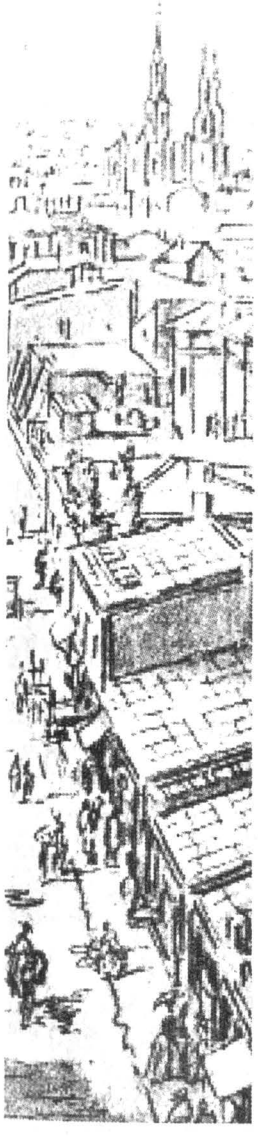

Un rol însemnat pentru București au avut drumurile care străbăteau țara spre toate cele patru puncte cardinale, ce se încrucișau în această localitate. Cel mai important era drumul Giurgiului care străbătea Codrii Vlăsiei venind de la Târgoviște și de peste munte și permitea legătura cu marea metropolă bosforeană – Constantinopol. Spre vest conducea *"Drumul Mehedinților"* iar spre Dunărea estică, drumurile Mostiștei și Lichireștilor. Cetățuia de pe malul stâng al Dâmboviței supraveghea militar această încrucișare a căilor de comunicație și proteja o adevărată aglomerare de sate. Atât documentele scrise cât și cercetările arheologice arată că toate cursurile de apă ale bazinului mijlociu al Argeșului erau populate cu sate alcătuite din 10 – 15 case. Din nou arheologia, desfășurată în aceste ultime decenii, a oferit o altă importantă constatare, și anume vechimea acestor așezări care este mai mare cu 100 – 150 de ani decât consemnarea lor în documentele scrise. S-au studiat 12 vetre de sate medievale, toate confirmând aceste aspecte. De exemplu, satul *"Măicănești ot Colentina"* (cartierul Străulești de azi) este atestat în hrisovul din 18 octombrie 1560 emis de cancelaria lui Petru cel Tânăr, [1] dar s-a dovedit, în urma celor 20 de campanii de săpături arheologice, că acest sat s-a înfiripat în timpul domniei lui Mircea cel Bătrân (1386 – 1418) de la care au rămas opt monede de argint.

Satul Măneşti din raza orașului Buftea este trecut în izvoarele scrise la 15 iunie 1577,[2] dar cercetările în teren ale arheologului Aristide Ștefănescu arată, cu un bogat inventar de obiecte: monede, obiecte de podoabă, ceramică, unelte, că satul respectiv era constituit anterior lui Mircea cel Bătrân. O situație similară a dovedit vatra satului Bârzești menționat la 9 octombrie 1492, [3] în timp ce dovezile materiale împing spre secolul XIV. Ca atare, multe dintre cele cca. 200 de așezări atestate prin documentele scrise în bazinul mijlociu al Argeșului, între zona Găiești și lacul Comana, erau seculare la jumătatea veacului al XV-lea. Se ridicaseră mănăstiri puternice cum erau cele de la Snagov și Bolintin, la care se vor alătura așezămintele monahale de la Comana, Babele, Bălteni, Tânganu ș.a.m.d. La cumpăna secolelor XIV – XV, centrul Câmpiei Române găzduia cca. 38% din totalul mănăstirilor de seamă ale Țării Românești. Cele mai multe dintre ele erau ctitorii domnești. Drăculeștii, prin Vlad Dracul, Vlad Țepeș, Radu cel Frumos, Vlad Călugărul și urmașii lor au fost nu numai stăpânitori de sate și moșii în această parte de țară ci și ziditori și întreținători de mănăstiri, unele înălțate pe locul unor schituri modeste, anterioare.

Lui Vlad Țepeș i se poate atribui cea mai complexă activitate constructivă prin lucrările laice și religioase efectuate în cea de-a doua domnie. În fruntea acestora se plasează construirea Cetății București, pe locul fortăreței din secolul al XIV-lea de la Curtea Veche. Câteva documente de epocă permit presupunerea construirii acestei cetăți în anii 1458 – 1459. Argumentul ar fi scrisoarea către brașoveni pe care Vlad Țepeș o trimite la 13 iunie 1458, *"iuxta fluvium aque Domboviche"* [4] [*"lângă cursul apei Dâmbovița"*], ceea ce ar dovedi prezența sa pe un șantier unde era

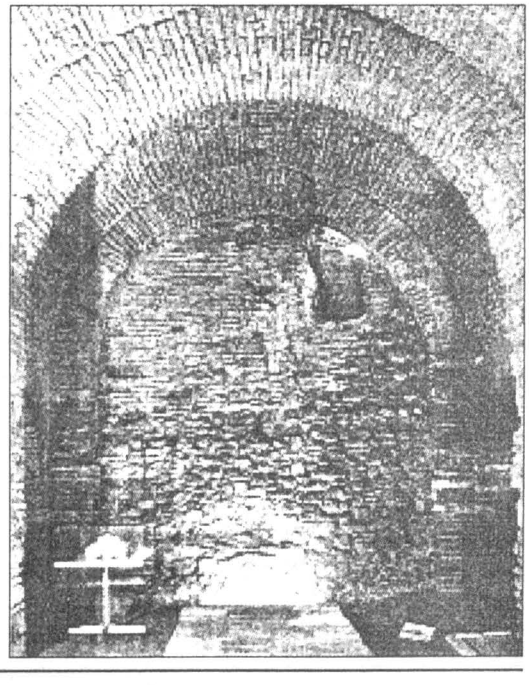

Peretele de vest al Cetății București, înălțată de Vlad Țepeș în 1458 – 1459

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

în lucru o construcție, pe Dâmbovița. Mai târziu, la 4 iunie și 10 august 1460, se folosește formula *"ex castro fluvii Dombovicha"* notată pe alte două scrisori către brașoveni. [5] Aceste izvoare au permis istoricilor Ion Ionașcu, C. C. Giurescu ș.a. să considere că începuturile pregătirii târgului București de a deveni loc de găzduire domnească se anunțau din vara anului 1458.

Din 1459 provine celebrul hrisov din 20 septembrie emis de cancelaria lui Vlad Țepeș pentru întărirea de ocine câtorva boiernași din satul Ponor-Mehedinți. Acest pergament are o importanță deosebită, practic nu prin conținutul lui ci prin partea finală a textului unde grămăticul, urmând regulile profesiei lui, a caligrafiat cu litere slavone și în limba documentelor de atunci *"scris în septembrie 20 în cetatea (orașul* – n.n.*) Bucureşti în anul 6968"* = 1459. [6] La acea dată voievodul, marii boieri și cancelaria domnească se aflau nu în capitala oficială Târgoviște ci în noua reședință vremelnică, adică cetatea sau orașul București, lucrările de amenajare fiind terminate.

O fugară privire a pergamentului, devenit suport pentru porunca domnească, arată condițiile precare prin care acesta a trecut. Prezentat pentru prima oară în marea expoziție jubiliară din Parcul Carol, în 1906, grație inițiativei învățătorului Alex. Bunceanu din Nadonova, hrisovul a dispărut câteva decenii pentru a reapare în colecția de manuscrise a Bibliotecii Academiei Române. A fost înseriat în culegeri de documente între anii 1936 – 1938 fără să i se dea o atenție cuvenită, deși editorii erau erudiți medievişti.

Cum era și firesc, cei care s-au dovedit direct interesați au fost cercetătorii Muzeului Municipiului București și îndeosebi G.D. Florescu, cel care tipărise chiar atunci, în condiții grafice superioare, volumul *Din vechiul Bucureşti*, cu ample incursiuni în istoria medievală a urbei. Cum autorul, după repetate șicane făcute de redacția Revistei Fundațiilor Regale, trăsese, în 1935, opera sa, hrisovul lui Vlad Țepeș nu a putut fi valorificat, începătorii noii calități a Bucureștilor fiind socotiți Radu cel Frumos și Basarab Țepeluș. Este drept că subiectele cărții lui G.D. Florescu erau trei din cunoscutele atunci planuri ale Capitalei ridicate în secolul al XVIII-lea (Planul Franz Josef Sulzer, cel al lui Ferdinand Ernst și în fine, lucrarea cartografică a baronului Franz Purcel), dar aparatul critic, excelent redactat și mai vast decât textul de bază, nu evocă niciodată rolul lui Vlad Țepeș.

După apariția volumului de documente al istoricului P.P. Panaitescu [7] a trebuit să mai treacă o perioadă de timp până ce cercetătorii au observat importanța documentului în discuție. Nicolae Iorga în *Istoria Bucureştilor*, editată de Municipiul București, emite concluzii întărite de dovezi ulterioare privind eventualele popasuri ale lui Mircea cel Bătrân și Vlad Dracul în această cetate a Dâmboviței, calitatea de loc de declanșare a campaniilor lui Vlad Țepeș la Dunăre pe care o avea orașul urmașilor lui Bucur, semnificația hrisovului din 14 octombrie 1465, unde într-adevăr se arată calitatea de scaun domnesc a Bucureștilor, dar nimic despre pergamentul din 20 septembrie 1459 [8].

Către mijlocul secolului trecut este reluată problema genezei Capitalei și printre cei mai activi sunt Ion Ionașcu, G.D. Florescu, Dan Berindei, George Potra, Paul Cernovodeanu ș.a. Se lansează ideea semimileniului Bucureștilor la care se raliază și arheologii medievişti grupați în Șantierul arheologic București. În raportul privitor la campania 1953, colectivul Sectorului Radu Vodă, în frunte cu prof. univ. dr. Ion Ionașcu, afirmă că Vlad Țepeș este cel care a dezvoltat *"Cetatea râului Dâmbovița"*, pe care în hrisovul său din 20 septembrie 1459 o numește *"Cetatea Bucureşti"*, dându-i rolul de reședință a scaunului domnesc. [9] La rândul său, Dan Berindei, pe baza izvoarelor scrise, ajungea a concluziona că *"primul document intern emis din «cetatea Bucureşti» poartă data de 20 septembrie 1459, că anterior acestuia dar și ulterior, noua reşedinţă apare consemnată și cu numele de «cetatea râului Dâmbovița»"*. [10]

La 26 noiembrie 1958, în *"Cuvântul înainte"* scris pentru luxosul volum *Bucureștii de odinioară*, ce avea să apară în anul următor, se sublinia că *"se împlinesc 500 de ani de când pentru întâia oară este menționat într-un hrisov domnesc (din 20 septembrie 1459) numele cetății și orașului Bucureşti"*. [11] Așteptatul eveniment a intrat în preocupările oamenilor de cultură din Capitală, înregistrând o amplificare nebănuită de inițiatori care erau incontestabil eruditi dar fără nici o calitate politică.

Sărbătorirea Bucureștilor la vârsta semimilenară a fost argumentată și susținută de istorici și alți cercetători locali dobândind dimensiuni mondiale. Aducerea prof. univ. dr. Ion Ionașcu în fruntea Muzeului de Istorie a orașului București, în 1956, a contribuit științific la elaborarea unui vast program de manifestări începând cu redeschiderea Muzeului, la Palatul Suțu, în ziua de 23 ianuarie 1959, organizarea unei Sesiuni jubiliare, a unor

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

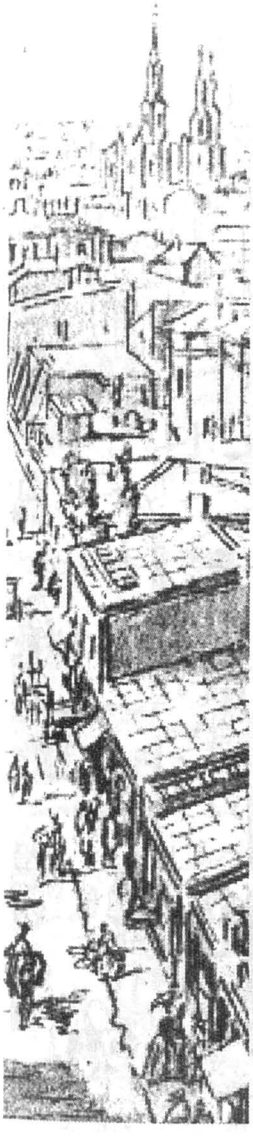

cicluri de conferinţe în întreprinderi, cluburi sindicale, case de cultură, biblioteci, scoatere de tipăriri, lansarea de invitaţii pentru specialişti şi conducători ai unor capitale, o sesiune omagială a Sfatului Popular al Capitalei ş.a. Oraşul a fost gazda reprezentanţilor oraşelor: Bagdad, Belgrad, Budapesta, Berlin, Hanoi, Helsinki, Moscova, Peking, Praga, Sofia, Stockholm, Ulan Bator, Varşovia, Viena, Washington, care au aderat la mesajul adresat de autoritatea bucureşteană tuturor capitalelor lumii.

Este drept că sărbătoarea hrisovului din 1459 a stârnit şi unele confuzii, în presă şi chiar în unele lucrări de popularizare vorbindu-se de actul de fondare a oraşului. Iniţiativa intelectualilor care militau pentru o sărbătorire decentă, cât mai aproape de specificul bucureştean, a fost în parte deturnată propagandei de partid. Şedinţa festivă de comunicări ştiinţifice din 17 septembrie 1959, organizată de Institutul de Istorie al Academiei şi Muzeul de Istorie a oraşului Bucureşti, s-a desfăşurat sub titlul *Momente din istoria luptei maselor populare bucureştene pentru libertate socială şi naţională şi pentru construirea socialismului*, concluzia fiind că *"Oraşul Bucureşti sărbătoreşte cei 500 de ani de la prima sa menţiune documentară, în condiţiile unei puternice consolidări a regimului democrat-popular în patria noastră"*. [12]

Nici una din cele 8 comunicări susţinute nu a tratat direct momentul sărbătorit. Singurul şi cel mai emoţionant cuvânt privitor la hrisovul lui Vlad Ţepeş a fost Mesajul învăţătorului pensionar Alex. Bunceanu din comuna Nadonova care, fiind invitat, şi-a regretat absenţa datorată vârstei înaintate. Modestul dascăl mehedinţean declara cu sinceritate că nici nu bănuia cu cinci decenii în urmă ce efect va avea *"hârţoaga"* expediată la Bucureşti şi că este fericit că a participat cu ceva la istoria capitalei patriei.

Aşternut cu mâna tremurândă, textul găsitorului hrisovului emis de Vlad Ţepeş *"în cetatea Bucureşti"* a fost publicat în câteva ziare ale vremii, comunicările academicienilor şi cercetătorilor nefiind strânse şi date luminii tiparului. Revista "Studii", scoasă sub egida Academiei R.P.R., a consacrat nr. 5/1959 aniversării a *"500 de ani de la prima menţiune documentară despre oraşul Bucureşti"*, primele 3 pagini fiind rezervate Comentariului istorico-filologic asupra hrisovului din 20 septembrie 1459, datorat lui H. Chircă.

Dimensiunile actului scris la Bucureşti a dobândit însă multiple semnificaţii ulterior, când flacăra cunoaşterii oraşului a fost menţinută prin descoperiri arheologice, bine primite de opinia publică, tipărirea monografiei *Istoria oraşului Bucureşti* în 1965, sub redacţia profesorului Florian Georgescu şi îndeosebi a impresionantei şi originalei opere dedicată oraşului de către savantul C.C. Giurescu. Publicarea corpusurilor de documente, a volumelor de cercetări arheologice, a anuarului *Bucureşti*, ajuns la al XVI-lea volum, a unor micromonografii prin preocuparea conducerilor Muzeului Bucureşti, a sporit literatura locală cu contribuţii meritorii. Descoperirile arheologice de la Curtea Veche au permis identificarea *"Cetăţii Bucureşti"* datorată lui Vlad Ţepeş şi urmaşilor săi. Ea nu semăna nici cu plăsmuirile lui Bram Stoker, creator al literaturii vampiriste, în centrul atenţiei fiind pus Dracula, nici cu temerarele preocupări ale organizatorilor lui *"Dracula Park"*. A fost un castel care înscria un plan dreptunghiular, cu ziduri din bolovani de râu şi mortar puternic, ce ocupa o suprafaţă de cca. 700 mp., în condiţiile în care casa unui ţăran de atunci măsura 9 – 16 mp.

Un studiu tipărit la Cluj în 1996 apreciază că oamenii contemporani cu Vlad Vodă Ţepeş foloseau antroponimul *"Dragolea"*, de la care s-a ajuns la *"Dragula"*, cum scria şi raguzanul Michael Bocignoli în 1524 sau chiar *"Dragul"*, cum Ţepeş este numit în *Letopiseţul Ţării Româneşti* de către Miron Costin, pentru a se ajunge la Dracula, adică fiul lui Vlad Dracul. [13] Vărul şi rivalul său Dan II, aflat fugar peste munţi, face o precizare mai dură într-o scrisoare în care incriminează faptele lui Drăculea, considerându-l *"adevărat învăţat de dracul"*. [14] Ce să mai stăruim asupra celebrelor broşuri săseşti scoase la Augsburg, Nürenberg, Strassburg, în care faptele voievodului capătă dimensiuni macabre. Chipul i-a fost plăsmuit de artişti contemporani iar locul de îngropăciune este presupus mai de mult la Snagov iar de curând în bisericuţa de lemn de la Comana. [15]

Interesant este faptul că hulit încă din timpul vieţii, Vlad Ţepeş a rămas, cu umbrele şi luminile faptelor sale, în interesul generaţiilor care s-au succedat până acum şi în mod sigur şi al celor care vor veni.

Eradicarea hoţiei, asigurarea ordinii şi siguranţei în societatea valahă, încurajarea oraşelor, capacitatea de a-l înfrunta pe sultanul cuceritor al Constantinopolului, Mehmed II, depăşesc cu mult duritatea domnului, cu nimic mai aspră decât cea a altor conducători din istoria francezilor, ruşilor, turcilor ş.a.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

O asemenea personalitate stă la începuturile calității de reședință voievodală a Bucureștilor. Din documentele care s-au păstrat rezultă că în anii 1458 – 1462 Vlad Țepeș a fost la București de mai multe ori, de unde a emis hrisoave, a expediat corespondențe și a pregătit marea ridicare antiotomană pusă în slujba creștinătății, cu apogeul ei în vara și toamna 1462. Cel care i-a succedat la tron, de altfel fratele său Radu cel Frumos, a condus Țara Românească mult timp de la București, motivele fiind însă diametral opuse.

Vlad Țepeș nu a fondat orașul dar el l-a ridicat la rang de reședință domnească, Bucureștii fiind cea de a patra capitală a Țării Românești.

Lupta pentru restaurarea lui Vlad Țepeș la Târgoviște, în 1476

NOTE:

1. D.I.R., B., Țara Românească, veac XVI/3, p. 143.
2. *Idem*, XVI/4, p. 282.
3. D.R.H., B, Țara Românească, I, p. 376.
4. E. Hurmuzachi, *Documente*, XV/1, p. 49.
5. *Ibidem*, p. 57.
6. D.I.R., B, Țara Românească, veacul XIII – XV, pp.130 – 131.
7. P.P. Panaitescu, *Documentele Țării Românești*, București, 1938, pp. 240 – 241.
8. N. Iorga, *Istoria Bucureștilor*, București, 1939, pp. 23 – 27.
9. *București. Rezultatele săpăturilor arheologice și ale cercetărilor arheologice și ale cercetărilor istorice din anul 1953*, I, București, 1954, p. 138.
10. *Orașul București în veacurile XIV, XV și XVI*, "Comunicări și articole de istorie", București, 1955, p. 8.
11. *Bucureștii de odinioară*, sub redacția prof. I. Ionașcu, București, 1959, p. 7.
12. "Studii". Revista de Istorie, 5, an XII, 1959, p. 241.
13. Aurel Răduțiu, *Despre numele Drakula*, An. Inst. Ist. Cluj, XXXV, 1996, pp. 25 – 37.
14. Ioan Bogdan, *Relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească*, București, 1905, p. 100.
15. Constantin Rezachevici, *Mormântul lui Vlad Țepeș – cea mai plauzibilă ipoteză*, în vol. *Închinare lui Petre Ș. Năsturel la 80 ani*, Brăila, 2003, pp. 245 – 266.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Particular și universal în viața și opera lui Constantin Vodă Brâncoveanu

Ieromonah Mihail STANCIU
Mănăstirea Antim

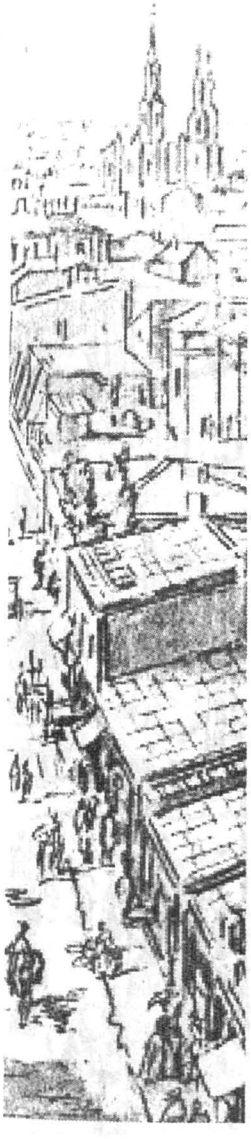

Pentru cetatea Bucureştilor, domnia lui Constantin Vodă Brâncoveanu (1688 – 1714) a însemnat poate cea mai înfloritoare perioadă, atât din punct de vedere al stabilității social-politice, cât şi din punct de vedere cultural-religios, din istoria medievală. Politica externă pe care a dus-o ilustrul domnitor a asigurat şi în interiorul Țării Româneşti un climat propice dezvoltării într-o formă nouă, într-o sinteză (nouă) rezultată din îmbinarea tradiției cu valorile culturii orientale şi occidentale deopotrivă.

1. Constantin Brâncoveanu şi familia sa

Constantin Vodă Brâncoveanu

Crescut şi educat la Curtea domnească, sub directa îndrumare a stolnicului Constantin Cantacuzino (unchiul său după mamă), tânărul Constantin începe să joace un rol politic din ce în ce mai însemnat, îndeplinind cu succes misiunile primite de la domnul Gheorghe Duca (1674 – 1678). Această afirmare treptată a lui la Curte, în ciuda vârstei sale (la 20 de ani, în 1674, se căsătoreşte cu Marica, nepoata lui Antonie Vodă, 1669 – 1672, moştenind importante averi şi terenuri), l-a făcut respectat de către marea boierime în frunte cu Cantacuzinii. Bogata sa instrucție şi activitate diplomatică au fost recunoscute şi în perioada domniei lui Şerban Cantacuzino (1678 – 1688), fiind numit pe rând în dregătoriile de agă, postelnic, spătar şi logofăt. [1] După moartea lui Şerban Vodă, pentru a preîntâmpina numirea unui pretendent ocrotit de Poarta otomană, boierimea de la Curte îl alege şi-l întronizează (ca domn al Țării Româneşti) în prezența patriarhului Dionisie al Constantinopolului şi a mitropolitului Teodosie.

Dar şi în familie, domnitorul Constantin Brâncoveanu a avut multe împliniri, având 11 copii, dintre care 7 fete, prin care şi-a asigurat înrudirea şi susținerea celorlalte familii boiereşti bucureştene (Greceanu, Băleanu, Crețulescu, Roset) pentru înnoirea religioasă şi culturală a vieții capitalei.

2. Viața politică şi socială în timpul domniei brâncoveneşti

Cu toate că relațiile Curții brâncoveneşti cu Poarta otomană n-au fost totdeauna amicale (dintr-un astfel de conflict avea să-şi şi sfârşească viața marele voievod împreună cu fiii săi), totuşi, Țara Românească a avut o evidentă suveranitate şi independență națională. Politica externă echilibrată, pe care Brâncoveanu a întreprins-o cu țările vecine, i-au atras prețuirea şi în plan internațional, fiind numit "principe al imperiului"

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

de către austrieci [2] şi "Altân bey" (Prinţul de Aur) de către turci. [3]

După 1700, Constantin Vodă Brâncoveanu intensifică activitatea diplomatică a Ţării Româneşti cu ţaratul Rusiei (condus de Petru cel Mare), cu regatul Suediei (Carol al XII-lea), al Poloniei (Jan Sobieski), cu ţările balcanice şi chiar cu regatul Angliei, reuşind să păstreze viu atât interesul acestora pentru UngroVlahia, cât şi ecoul acţiunilor sale în politica europeană.

În ceea ce priveşte politica internă, marele domn iniţiază şi o modernizare a instituţiilor statale. Astfel, este introdus un impozit general (pentru toată lumea), este reorganizată armata, sunt încurajate învăţământul, comerţul şi meşteşugurile. În acest răstimp, se înregistrează o sensibilă dezvoltare a oraşelor de reşedinţă domnească (Bucureşti, Târgovişte) dar şi apariţia unor târguri noi.

Totodată, domnitorul era preocupat nu doar de evenimentele importante ale Curţii, de nivelul de viaţă la standarde occidentale (invidiat şi de călătorii străini ce-l vizitau pe voievod), ci şi de problemele vieţii urbane care apăreau zi de zi şi pe care el se simţea dator să le rezolve (de exemplu: la revărsarea Dâmboviţei, s-a sfătuit cu alt arhitect – Radu Popescu – ce soluţie tehnică trebuie adoptată). [4]

De asemenea, statutul egal al etniilor în faţa legii a favorizat convieţuirea paşnică a acestora, mai ales în oraşele mari. Astfel, în Bucureşti s-au format comunităţi de saşi (luterani) şi unguri (calvini) "de profesiune argintari sau negustori" veniţi din Transilvania, armeni, greci şi turci, negustori – mulţi dintre ei foarte bogaţi –, evrei "trăind destul de prost, ocupându-se cu vânzarea rachiului şi cu altele". [5]

3. Aşezămintele brâncoveneşti şi viaţa culturală

Stabilitatea social-economică şi politică din timpul domniei brâncoveneşti a asigurat suportul unei dezvoltări din ce în ce mai mari a culturii. De la acest domnitor şi de la colaboratorii săi apropiaţi, oraşul a păstrat monumente de o importanţă deosebită: Palatul Mogoşoaia, unele corpuri noi ale palatului de la Curtea domnească, Mănăstirile Antim, Colţea, Sfântul Gheorghe Nou, bisericile Fundeni, Creţulescu, Dintr-o zi ş.a.

Activitatea tipografică, inaugurată încă din 1573 la Plumbuita, capătă acum o amplă dezvoltare prin înfiinţarea tipografiei mitropolitane la Mănăstirea Snagov, unde aproape 15 ani a lucrat cu multă dăruire cel care avea să devină mitropolitul Ţării Româneşti în 1708, Antim Ivireanul. În timpul lui Constantin Brâncoveanu, oraşul Bucureşti devine principalul centru de sprijin al ortodoxiei răsăritene din imperiul otoman. Sunt tipărite cărţi în limbile română, greacă, slavonă şi arabă. O tiparniţă în limba georgiană a fost trimisă la Tbilisi de către vlădica Antim. Multe din cărţile româneşti s-au răspândit în satele şi oraşele din Transilvania (supusă unei campanii agresive de prozelitism catolic) şi din Moldova, contribuind la întreţinerea şi înfrumuseţarea limbii române şi a conştiinţei naţionale unitare româneşti.

3.1. În această atmosferă, în 1694, la îndemnul şi sfatul îndeaproape al stolnicului Constantin Cantacuzino, alături de înalţi prelaţi din Orientul Mijlociu (patriarhii Antiohiei şi Ierusalimului), voievodul muntean a pus bazele învăţământului superior, organizând în incinta Mănăstirii Sf. Sava o şcoală cu predare în limba greacă, o academie asemănătoare Marii Şcoli de la Patriarhia Constantinopolului şi cu Universitatea din Padova, cunoscută sub numele de Academia domnească. [6] În fruntea acestei instituţii a fost numit Sevastos Kimenites, fost profesor la Academia din Constantinopol, care, alături de eruditul stolnic şi de profesorii greci aduşi din Cipru, Trapezunt şi Constantinopol, au ridicat prestigiul acestei Şcoli superioare bucureştene la nivelul celor mai reputate instituţii de învăţământ din Europa de sud-est. Erau studiate literatura şi filozofia antică şi creştină, logica, retorica, astronomia, fizica şi matematica.

Constantin Brâncoveanu a susţinut cu mulţi bani atât întreţinerea Academiei domneşti, cât şi pregătirea în străinătate a premianţilor ei la sfârşitul celor trei ani de

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

studii în Bucureşti. De asemenea, pe băncile acestei Academii erau instruiți tineri din țările balcanice (sârbi, bulgari, albanezi, greci), şcoala superioară brâncovenească devenind un centru de rezistență atât a culturii bizantine şi a spiritualității ortodoxe, cât şi a luptei antiotomane în sud-estul Europei.

Biblioteca Academiei domneşti cuprindea în cea mai mare parte cărți achiziționate de domnitor de la Veneția, Viena şi Paris, alături de care s-au adăugat şi cele aproape 2.000 de volume dăruite de stolnicul Constantin Cantacuzino. Din 1836, biblioteca se deschide publicului, iar în 1901 se transformă în Biblioteca Academiei Române.

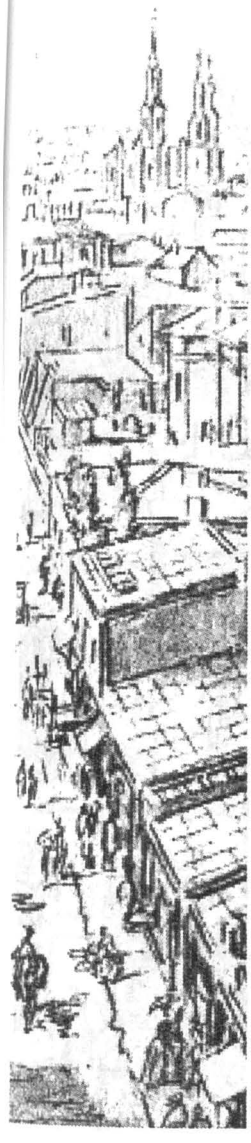

3.2. Istoria ne poate dovedi că în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu se ajunsese la maturizarea unui proces de dezvoltare a culturii şi a artei româneşti, proces ce se afirmase încă din prima jumătate a secolului al XVII-lea, mai ales în timpul lui Matei Basarab, şi căpătase amploare spre sfârşitul aceluiaşi secol, datorită şi impulsului dat de Cantacuzini prin ctitoriile ridicate de ei.

Dintre toate artele, cea care cunoaşte o înflorire deosebită este arhitectura, prin faptul că introduce elemente noi atât din punct de vedere al ornamenticii cât şi al planului de construcție. Din sinteza acestor elemente renascentiste şi baroce (meşterii constructori fiind italieni), grefate pe vechile tradiții artistice locale, şi a elementelor decorative orientale, ia naştere stilul brâncovenesc, specific acestei perioade de afirmare a culturii româneşti. Palatele Mogoşoaia şi Potlogi, Mănăstirile Antim, Sf. Gheorghe Nou, Colțea, bisericile Fundenii Doamnei şi Creţulescu sunt doar câteva din mărturiile bucureştene ale acestui stil arhitectonic de mare frumusețe şi bogăție simbolică.

4. Concluzii

Personalitate marcantă a istoriei româneşti, domnitorul Constantin Brâncoveanu a reuşit să ridice prestigiul culturii române la cote internaționale, lăsând (în opera sa politică şi artistică) deschisă perspectiva legăturii între valorile tradiționale (specifice, particulare) şi cele universale. Puntea de legătură întinsă de el între Răsăritul creştin şi Europa occidentală reprezintă una din manifestările timpurii ale umanismului creştin modern.

Rolul important deținut de aşezămintele brâncoveneşti la întărirea conştiinței naționale şi creştine fac din cetatea Bucureştilor un adevărat centru cultural asemănător cu cel din Padova, având totuşi pecetea geniului românesc cristalizat în ceea ce Nicolae Iorga numea Bizanț de după Bizanț.

Întemeiată pe realitățile româneşti şi deschisă colaborării pe plan cultural şi (chiar) religios, cu noul elenism şi Orientul ortodox, "monarhia culturală" brâncovenească a stimulat afirmarea şi construcția statală a Țărilor Române şi a contribuit la integrarea progresivă şi reciprocă a culturii româneşti şi a celei europene în contextul politic şi spiritual al acelor vremuri.

NOTE:

1. *Istoria Românilor*, Editura Cultura fără frontiere, Iaşi, 1996, p. 137.
2. *Istoria Românilor*, ..., p. 137.
3. Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2002, p. 164.
4. Ştefan Ionescu, Panait I. Panait, *Constantin Vodă Brâncoveanu*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1969, p. 395.
5. Paul Simionescu, Paul Cernovodeanu, *Cetatea de scaun a Bucureştilor*, Editura Albatros, 1976, p. 51.
6. Ştefan Ionescu, Panait I. Panait, *op. cit.*, pp. 315 – 316.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Câțiva bucureșteni iluștri și zidirile lor memorabile

arh. Ana Maria ORĂȘANU
Biblioteca Metropolitană București

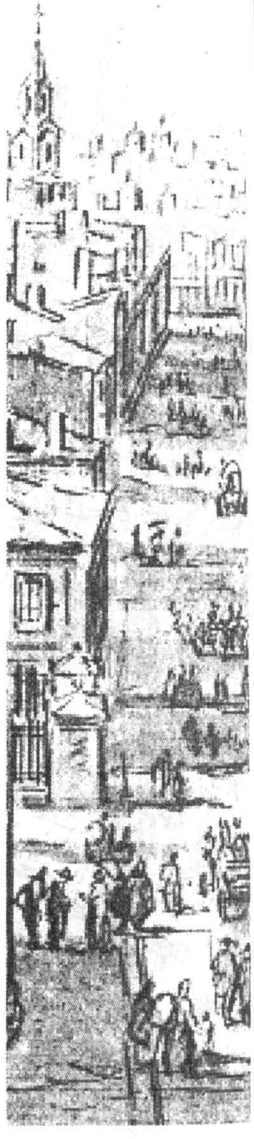

Capitala își relevă personalitatea prin zidirile meritorii ale comunitarilor săi. A fi bucureștean, a aparține comunității locale slujind-o, indiferent de etnie, profesie ori stare socială prin propria zidire, arhitecturală, artistică, sau de orice altă natură, este pilda lăsată de mulți înaintași. Și o lecție asupra căreia trebuie să stăruim.

Iată de ce propun să ne reamintim de câțiva bucureșteni de altădată aleși selectiv din calendarul aniversărilor anului 2002, precum și de zidirile lor care au adus folos orașului și locuitorilor.

logofătul Dinicu Golescu

O prestigioasă personalitate a culturii românești și a mediului bucureștean este **logofătul Dinicu Golescu** (7 febr. 1777 – 5 oct. 1830) de la a cărui naștere se împlinesc anul acesta 225 de ani. Cărturar și scriitor memorialist, cunoscut mai ales ca autor al lucrării *Însemnarea călătoriei mele* (Buda, 1826), inițiator al Școlii de la Golești și membru fondator al Societății literare, el este și bucureșteanul care și-a ridicat pe Podul Mogoșoaiei o frumoasă locuință lângă "Puțul cu zale". Casa lui, zidită între anii 1812 – 1815, era în opinia contemporanilor "de toată lauda" și "fără seamăn". Avea două caturi cu vreo 25 de încăperi, între care un salon impresionant prin dimensiuni și bogăția decorației neoclasice. În această clădire a funcționat din 1828 vestita Librărie Walbaum și Winterhalden, iar din 1836 "Cabinetul de cetire", adevărată bibliotecă publică unde se puteau consulta noutăți editoriale europene.

După moartea lui Dinicu Golescu, casa a fost cumpărată de stat și a funcționat ca sediu al Curții administrative a Țării Românești, reședință domnească în perioada regulamentară, sediu al guvernului provizoriu în 1848. Aici a fost după Unirea din 1859 reședința lui Al. I. Cuza și, din 1866, reședința principelui Carol I de Hohenzollern. A devenit palat regal în 1881, când și arhitectura a fost remodelată substanțial, dăinuind până în 1927. Atunci, un incendiu de proporții a distrus iremediabil construcțiile. Actuala clădire a Palatului Regal, ridicată după 1930, a înlocuit vechea zidire. Dar nu a șters însemnătatea națională a acestui loc.

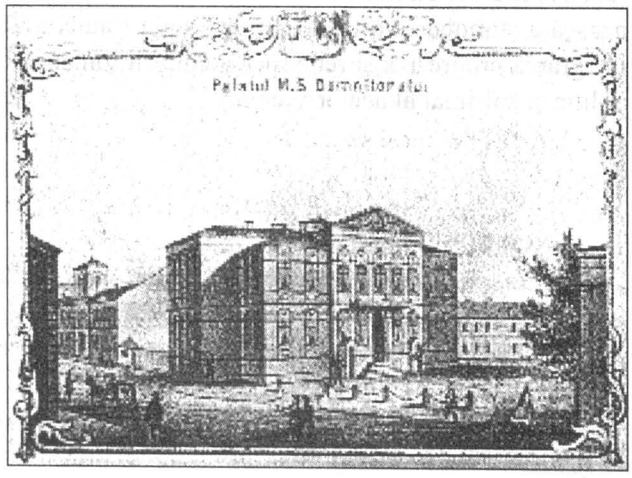

Palatul Domnesc

De aceea îl omagiem pe ctitor, logofătul Dinicu Golescu, cel care, după propria-i expresie, "a clădit pentru viitorime" și a dat o pildă contemporanilor, înzestrând orașul cu un edificiu prețios.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

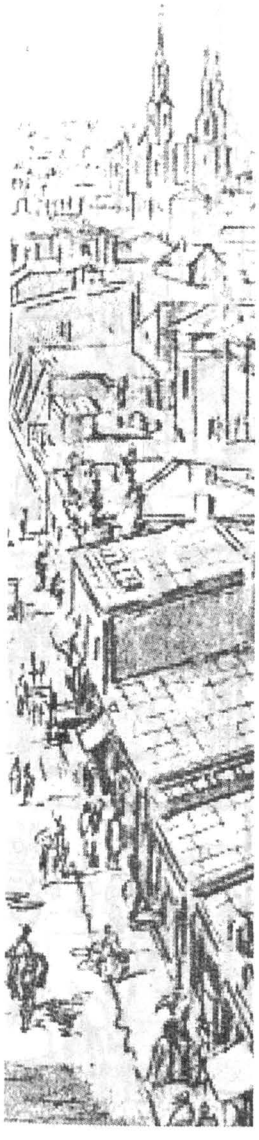

Se împlinesc anul acesta 130 de ani de la moartea generalului rus **Paul Dimitrievici Kisseleff** (1788 – 26 nov. 1872), guvernator al Principatelor în perioada protectoratului rus, de după Pacea de la Adrianopol. Moment comemorativ ce nu poate trece neobservat, căci contribuția sa la dezvoltarea Capitalei și la îmbunătățirea vieții bucureștenilor a fost substanțială și dezinteresată. Comisia de înfrumusețare a orașului, înființată în 1830, a avut ca atribuții probleme constituind începuturile organizării edilitare și administrative, iar rezultatele au fost notabile. De aceea, Divanul domnesc din 18 martie 1841 a hotărât să-l naturalizeze și să-i acorde o cinstire deosebită. Șoseaua croită în 1832 din inițiativa lui s-a numit de atunci Kisseleff. Adunarea obștească a votat, de asemenea, un buget de 15.000 de galbeni pentru a i se ridica o statuie în mărime naturală, amplasată într-o piață centrală anume amenajată în București. Informat de proiect, Kisseleff, pe atunci ambasador rus la Paris, a refuzat cu modestie, arătându-se preocupat să rămână în amintirea bucureștenilor doar prin lucrări de folos obștesc. Cu fondurile prevăzute pentru statuie s-au deschis mai multe cișmele publice și a început amenajarea Grădinii Kisseleff.

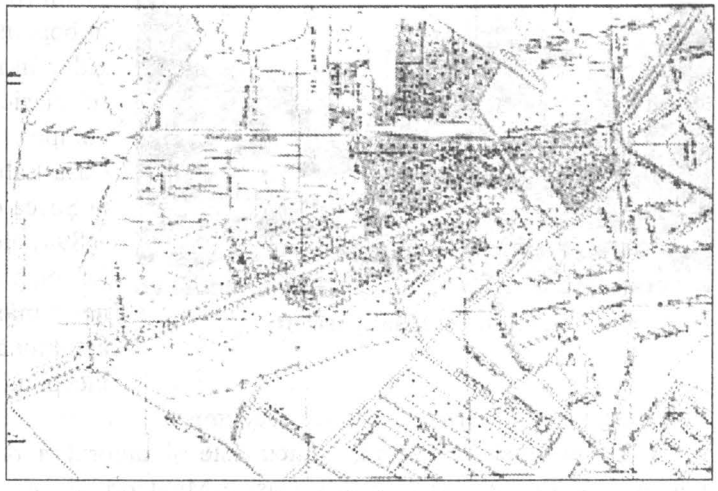

Planul Grădinii Kisseleff

Iată de ce, personalitatea și capacitatea de a fi, chiar și pentru scurt timp, bucureștean, în sensul cel mai responsabil, îl plasează pe contele Kisseleff în galeria comunitarilor de elită.

Rolul determinant în configurarea imaginii urbane revine mai ales arhitecților, când îi înțeleg specificul, îl respectă și își modelează corespunzător creația. Dacă sunt conștienți că "un fir de continuitate ne călăuzește arta și meșteșugul construcției. Linia aceasta pornește din adâncul tradiției și se pierde în viitor, în forme noi impuse de prefacerea neîncetată a vieții, a tehnicii și a cerințelor". (arh. P. Antonescu) Astfel zidirea este trainică. Iar autorul, cu atât mai de laudă, când depășește statutul creatorului și se implică în viața cetății. Funcționari în serviciile tehnice ale municipalității, dascăli în învățământul de specialitate sau organizatori ai breslei, cei pe care îi amintesc în continuare rămân și personalități valoroase ale vieții publice de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX.

Alexandru Orăscu (30 aug. 1817 – 16 dec. 1894), de la a cărui naștere se împlinesc 185 de ani, este un exemplu. Fost elev la Sf. Sava, apoi profesor, inginer, arhitect și rector, Orăscu a elaborat proiectul pentru Palatul Academiei (Universitatea de azi), edificiu monumental dat în folosință la 14 decembrie 1869. Astfel, a reușit să asigure continuitate prestigioasei tradiții de învățământ românesc a locului ales ca amplasament și a făurit, în forme de monumentalitate clasică, un edificiu care

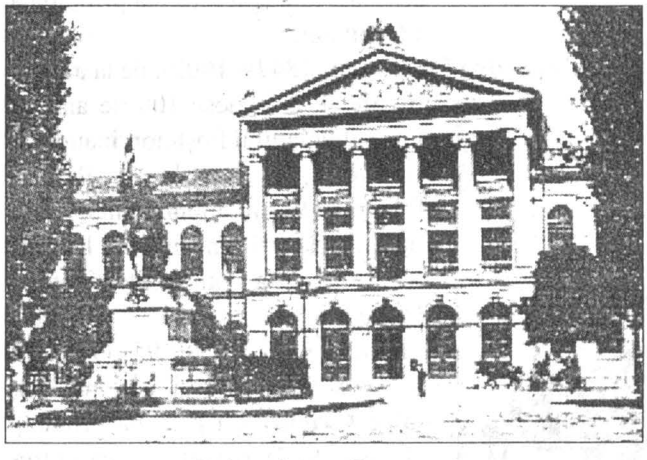

Universitatea București

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

a polarizat ulterior compoziția urbană a întregii zone. Este și autorul Hotelului Herdan inaugurat în 1872, cea mai mare clădire particulară din București vremii, cunoscut ulterior sub numele de Grand Hotel de Boulevard.

Considerat "un mare arhitect prin semnificația operei sale de pionier în slujba afirmării spiritului național în arhitectură" (acad. arh. Grigore Ionescu), **Ion Mincu** (20 dec. 1852 – 6 dec. 1912) ar trebui sărbătorit anul acesta ca și I.L. Caragiale. Au trăit în aceeași perioadă și au lăsat, fiecare în domeniul său, opere de valoare covârșitoare.

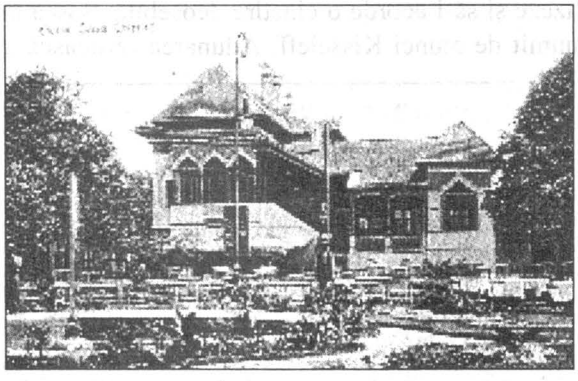

Bufetul, Șoseaua Kisseleff

I-a legat o prietenie trainică. Ion Mincu, cel uitat, este fondatorul Școlii românești de arhitectură și a îmbogățit orașul cu primele edificii zidite în forme inspirate din tezaurul clasic național și sintetizate în compoziții de mare originalitate: Casa Lahovary (1886), Bufetul de la Șosea (1892) și Școala Centrală (1894) alcătuiesc opera sa de vârf. Principalele prototipuri ale artei neoromânești, această variantă autohtonă a Artei 1900, care la începutul secolului XX a răsturnat în întreaga Europă tiparele estetice academiste.

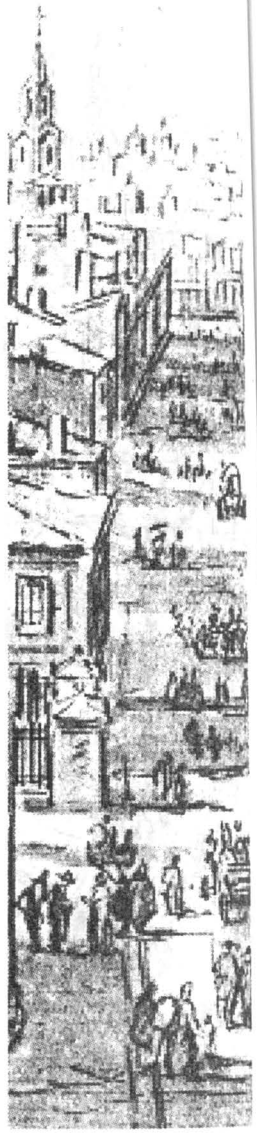

Profesionist desăvârșit, Mincu este și autorul a două excepționale edificii bucureștene în manieră eclectică. Casele Monteoru și Lensch-Vernescu de pe Calea Victoriei ilustrează gustul pentru opulența decorativă a acelui controversat sfârșit de secol XIX. Locuința sa construită după planurile proprii se păstrează la intersecția străzilor Pictor Arthur Verona și Pitar Moș.

Discipol al lui Ion Mincu și reprezentant de seamă al arhitecturii neoromânești, arh. **Cristofi Cerchez** (5 iul. 1872 – 15 ian. 1955), de la a cărui naștere se împlinesc 130 de ani, s-a remarcat prin proiectele de locuințe tipice bucureșteanului de clasă medie, rezolvate estetic după canoane tradiționaliste și funcțional după cerințele confortului modern. Vila dr. Minovici de la Șosea (Vila cu clopoței, 1910) s-a impus de la început prin pitorescul fără egal și prin calitatea rafinată a arhitecturii. Din 1936, urmare donației, micul edificu a intrat în circuit public. Este un real reper urban, adevărată emblemă bucureșteană și românească, situată la intrarea principală a Capitalei.

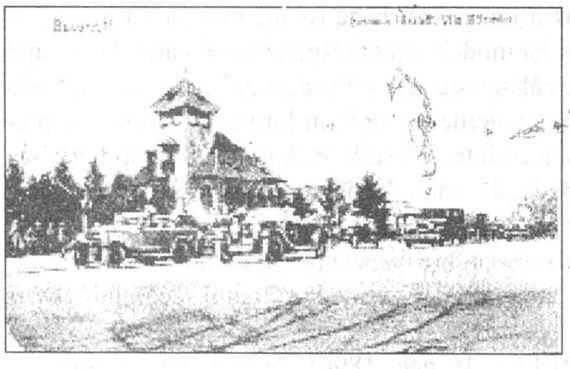

Vila Minovici, Șoseaua Kisseleff

Cinstim memoria arhitectului **Alexandru Săvulescu** (1847 – 1902), de la a cărui moarte se împlinesc 100 de ani, ca autor al Palatului Poștelor, inaugurat în 1900 sub numele de Palatul Telegrafo-Poștal, monumental edificiu public și meritorie lucrare bucureșteană a unui arhitect român din acea epocă.

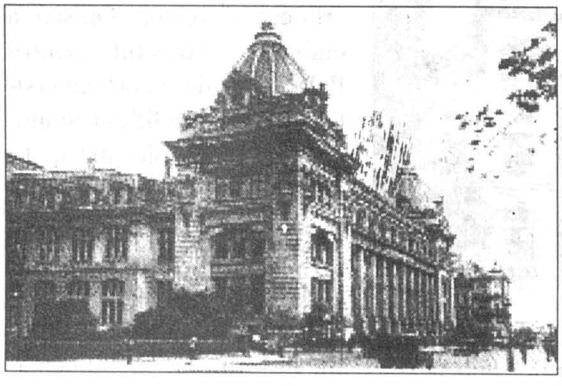

Palatul Poștelor

La împlinirea a 95 de ani de la moartea pictorului național **Nicolae Grigorescu** (15 mai 1838 – 21 iulie 1907), personalitatea sa trebuie evocată. Înaltul sentiment de

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

patriotism care l-a mânat pe câmpul de luptă în timpul Războiului de Independență (1877 – 1878) a fost motiv ca Primăria Bucureştilor să-i comande o lucrare cu tematică pilduitoare, lecție pentru contemporani şi urmaşi. Aşa a fost realizat *Atacul de la Smârdan*, remis autorităților în 1885 şi recepționat entuziast. Autorul a fost desemnat cetățean de onoare al Capitalei şi înzestrat cu un loc de casă în zona Pieței Victoriei de azi. Grigorescu a fost onorat de titlu, dar o locuință bucureşteană nu a avut niciodată preferând să locuiască la Câmpina. Tabloul a ajuns în cele din urmă în pinacotecă, constatându-se că entuziasmul admiratorilor poate crea prejudicii unei opere de artă.

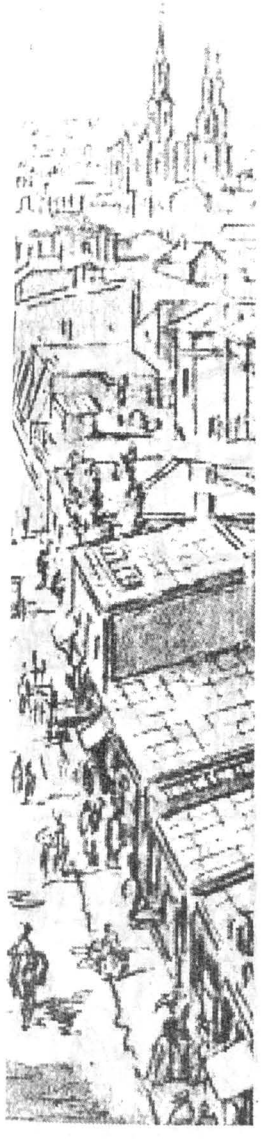

Gh. Ionnescu-Gion (14 oct. 1857 – 29 iunie 1904), de la a cărui naştere se împlinesc 145 de ani, este cunoscutul autor al *Istoriei Bucureştilor*, "contribuția cea mai prețioasă din tot ce au dat predecesorii noştri asupra istoriei Capitalei". (C.C. Giurescu)

ISTORIA
BUCURESCILOR
G. I. IONNESCU-GION

Pagina de titlu

Profesor de liceu, publicist şi membru corespondent al Academiei, Ionnescu-Gion a fost desemnat în 1895 de primarul Nicolae Filipescu să scrie o lucrare despre trecutul şi valorile Bucureştilor. Cartea a fost publicată în 1899 de Societatea Socec în 2.200 exemplare comune şi 100 exemplare de lux, stârnind aprige controverse în privința valorii ştiințifice. Timpul a aşezat-o între scrierile istorice de referință, iar pe autor în rândul bucureştenilor ce au zidit trainic cu condeiul şi sufletul.

Frédéric Damé (1849 – 1957), francez stabilit la Bucureşti în 1872, a dat o convingătoare lecție despre ce înseamnă să fii bucureştean. Îl omagiem la 95 de ani de la moarte pentru că a trăit ca un mare român în slujba idealurilor şi nevoilor noastre. Ziarist, publicist, profesor de franceză, a rezonat la evenimentele vremii. A scris în franceză şi română, colaborând la "Le journal de Bucarest", "Roumanie contemporaine", "L'indépendence roumaine". A fost secretarul general al primei Societăți române de presă. Este autorul excepționalei monografii *Bucarest en 1906*, publicată de Socec în 1.000 de exemplare. Cartea a fost structurată după o tematică foarte cuprinzătoare şi ilustrată cu 573 de imagini care-i conferă şi astăzi valoare de referință. Casa lui Damé, o frumoasă zidire de la sfârşitul secolului XIX, se păstrează la intersecția străzilor Silvestru şi Franzelari.

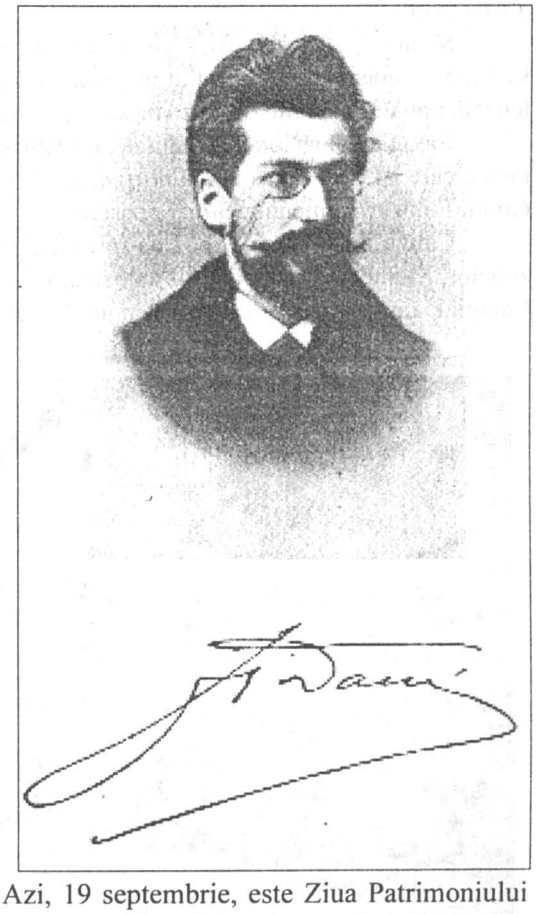

Ca cei citați sunt mulți cei care au clădit pentru viitorul oraşului. Cu toții au contribuit la definirea patrimoniului său de valori. Le datorăm omagiul într-un context calendaristic aniversar deosebit. Azi, 19 septembrie, este Ziua Patrimoniului European, iar mâine, 20 septembrie – Ziua Bucureştilor. Opera lor are "viață şi suflet în acord cu pământul natal". (Mircea Eliade)

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Caragiale – scriitor urban

Mariana JAKLOVSZKY

Caragiale este un posibil topograf cu o expansiune a simțurilor. Și pentru că "văd și simt monstruos", scrie el: "Ce chin mai mare poate simți un om când mergând pe stradă toate imaginile îl copleșesc". Și pentru a putea suporta această topografie monstruoasă are nevoie de umor. Caragiale nu este numai trecător, el trage și cu urechea: "Ridic perdeaua de la fereastră și privesc strada, curios să știu cine discută politică la 7 ceasuri dimineața... Convorbirea devenea din ce în ce mai animată, văzui cum cucoana Tinca trece ulița pentru a se apropia de vecina sa. Glasul ei ascuțit răsună acum chiar sub fereastra mea. Am dat jos perdeaua, ca să nu mă vadă cucoanele".

Acțiunea schiței se petrece în apropierea stabilimentului "La botul calului". Cu toată bănuiala de "traducere", denumirea bistroului este în spiritul timpului. Stabilimente (care înseamnă și han: ideea de gustare), bisturi, băcănii sunt denumiri mai puțin folosite azi. Termenul stabiliment este de origine latină intrat în limbă prin intermediar francez, deci în epocă era neologism, dar azi a ieșit din uz, bist provine din sârbo-croată, iar băcănie are la origine turcescul bacal, rămas acum mai ales în nume proprii (cum spunea Bucuța: "... câte o pasăre străină care s-a aplecat să bea apă și și-a pierdut o pană"). Din franceză ne-a sosit "local": sală special amenajată unde se servește mâncare sau băutură; restaurant, birt, bodegă. Mai rămâne cârciumă, deci slavul crâșma, existent și el, peren stabilit în limbă. Ceea ce nu se mai știe, dar e prezent în literatură, în aceste băcănii, mușteriii puteau chiar lua o gustare caldă. Caragiale o imortalizează în schița *Cam târziu*: " ... că de la gară s-a suit în tramvai; a mers până în colț la Matache Măcelaru: acolo, simțind că-i e foame, s-a dat jos, să ia un mezelic la o băcănie în colț: acolo a întâlnit niște vechi prieteni, cari beau must, și a băut și el.:."

Și un martor mai tânăr: Cella Delavrancea, în povestirea *Aperitiv*: "Haideți la bodegă să luăm un aperitiv... Caşcavalul în pesmet e cald, lipicios, iar vermutul comunică o sprinteneală nouă optimismului. Titi vorbea iute, ciugulind din farfurie cu o plăcere dură".

Caragiale e ancorat în realitate, o realitate controlabilă din documente ori din evenimente care au mai rămas în amintiri: case, străzi, reforme de tot felul, legi și mai ales cârciumi. Folosim termenul cel mai rezistent.

Călinescu remarca dispoziția spre chef a românului și mai remarca specificul local al zonelor, Munteniei rezervându-i culoarea, mișcarea. Din ideea de chef a lui Călinescu, la Caragiale rămâne ideea de adunare în jurul unui pahar de băutură, restul fiind... convorbirea,

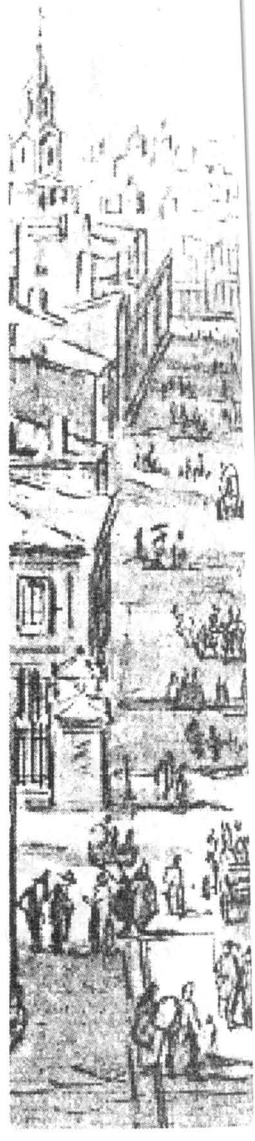

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

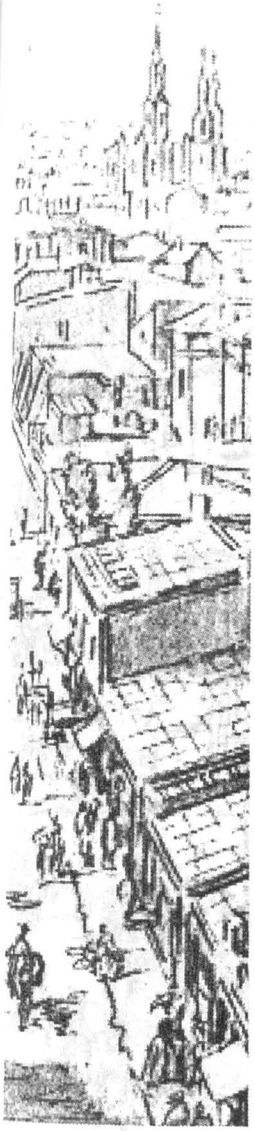

plăcerea de a te asculta, dacă mai poți să-l auzi pe celălalt, mai pe scurt sociabilul, plăcerea de a fi lângă semen. Caragiale nu renunță la acest moment al literaturii sale nici la Berlin când îl primește pe Delavrancea, cel refractar la germanism, dar apt la restaurantele lor, unde era adorat de chelneri pentru bacșișurile sale generoase. Caragiale trăiește în societate, pe care o absoarbe ca un burete. Dacă a ales să fie patron de berărie și-a ales de fapt locul de observație, unde omul nu se mai supraveghează. Personajele sale așa gândesc: "... Și pe urmă, drept să-ți spun, nu-mi plac petrecerile patriarhale: eu sunt orășan; mie îmi place orașul...", spune Costică Parigoridi, personajul său.

Localurile lui Caragiale pot folosi, alături de străzi, la reconstituirea unui oraș. Orice bucureștean se orientează mai ușor după restaurante și nu după muzee ori monumente, pe care adesea le ignoră. Dar localurile sunt și cele care dispar primele, iar numele le rămâne ca un parfum în urmă. Iată că ne uităm înapoi, noi cei de la începutul secolului al XXI-lea, pentru a reconstrui *Cum era odinioară*. Acest articol al lui Caragiale, scris cu ocazia apariției cărții lui Urechia, cu același nume, este o pledoarie pentru o lume care mai trăia doar în amintirile supraveţuitorilor: "Iată capitala, cu bulevardele ei, cu Dâmbovița canalizată, cu palatele ei publice și particulare, cu pavajele sale de lemn, de asfalt și de bazalt, cu tramvaie și lămpi electrice, cu toată fizionomia lui burgheză occidentală. Cine dintre noi își poate face în minte o icoană a Bucureștilor, vechi scaun domnesc, măcar de acu cincizeci de ani?" Apărut în 1900, 19 decembrie, în "Universul", Caragiale creionează aici lumea modernă, aparentă, care îndepărta lumea veche, orientală. Dar neiertător, pamfletarul vede poza, superficialul din spatele modernizării: "Ar mai constata că acest popor, deși nu iubea luxul, îl suplinea totuși cu mult bun gust: că disprețuia piatra și bronzul, dar le înlocuia cu mult succes prin teracotă și tinichea, pentru cari avea o deosebită simpatie; că, neavând destui bolovani pe gârlă, cultiva cu multă pricepere fabricațiunea pietrii artificiale; că era așa de învățat, încât nu mai avea nevoie să citească și de aceea n-avea nici o clădire de bibliotecă". ("Adevărul", din 1896, 26 aprilie, sub titlul *Arheologie*)

Satira prezentului bucureștean este însă mai nemiloasă în schița: *Cronică fantezistă*, unde lacul Cișmigiu devine model germanic de folosire a tuturor resurselor: "... lucrătorii noștri pescuiesc și prepară broaștele din balta Cișmegiului. Unii le prind; alții le apucă de labele dinapoi și le ucid, bătându-le pe niște mormane de sare pisată; unii le usucă la soare; alții le-nșiră pe sfoară de Sibiu, pe când alții le așează în untdelemn în niște cutii de tinichea, pentru a fi trămise apoi la Berlin de către întreprinzătorul concesionar al pescuitului bălței, d. Karl Schweinmann, ca conserve alimentare". Caragiale era fascinat de nou, de aceea încearcă să-și imagineze un oraș curat și modern și-și transferă personajele în trenuri, simboluri ale noului, ale deplasării rapide și ale unei cunoașteri imediate în timp puțin: *Accelerat nr. 17*, *C.F.R.*, *25 de minute*, *În tren accelerat*, *Bubico*, *D-l Goe*, *O zi solemnă* etc.

Înclinația orientală spre taifas se observă din toate întâlnirile la birturi, ocazii de a schimba o vorbă, fie că ești personaj, fie că e Caragiale. Teleor povestește în lucrarea *O poezie la un chef...*: "În decembrie 1895, aflându-mă cu maestrul în băcănia Grancea, de peste drum de palatul regal, după oarecari gustări de icre negre, pateuri și alte delicatese,

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

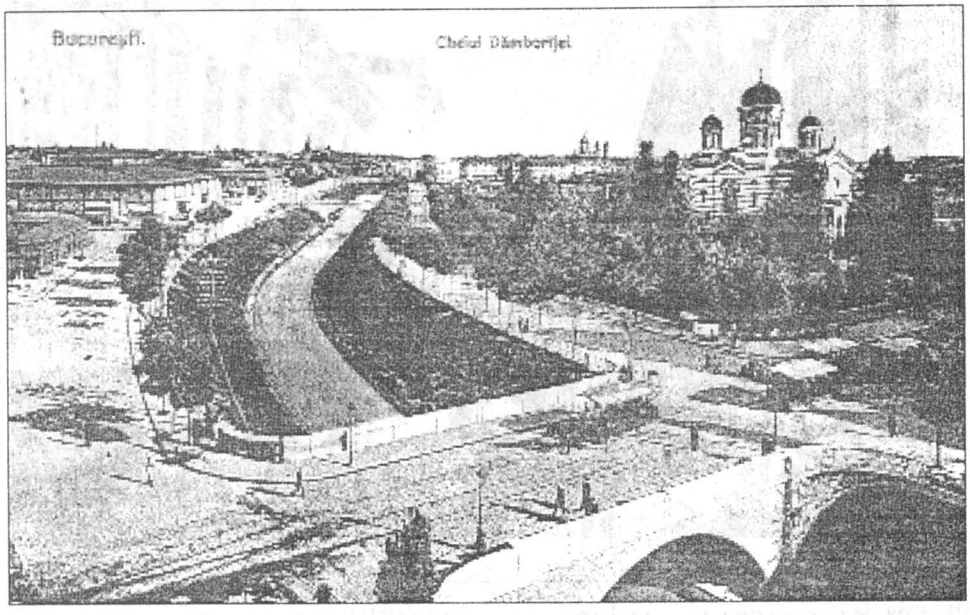

după oarecare Drăgăşani de cel mai bun, ne-a venit o inspiraţie grozavă şi am improvizat poezia sau poema ce urmează. Am improvizat-o compunând întâi nenea Iancu o strofă şi apoi eu alta". (Bucureşti, 1915)

O idee despre veselele companii bucureştene aflăm din meniurile păstrate în familia Butculescu, preşedintele Societăţii cooperatiste române. Dimitrie Butculescu aranja "amenunturi", un termen al vremii pentru banalul meniu: "Amenuntul prânzului de la banchetul cooperatorilor din ziua de 26 oct. 1883", care "actualiza" lista de bucate: "supă Sarmisegetuza, şalăi de Tisa şi de Dnistru cu cordială daco-română, muşchi de bour bucovinean scăldat în salcia istriană...." Caragiale le înregistrează în schiţa: *Congresul cooperativ român. Şedinţă de inaugurare*, care e o adevărată convocare a acestor membri, cu ideile şi caracterele lor, nişte straşnici... birtaşi şi consumatori.

Localurile lui Caragiale denunţă o perioadă istorică, perioada Caragiale, început de secol, cea mai productivă perioadă şi cea mai europeană, în care s-a hotărât cu curaj să facem ceva pentru locul geografic care ni s-a repartizat. Să le numim împreună cu hotelurile, din fericire unele încă în picioare, cu firma încă existentă în zid: Capşa, Gambrinus, hotel Continental, hotel Bulevard, hotel d'Orient, hanul lui Gherasi, Metropol, cafeneaua Schreiber din Lipscani, ospătăria Enache, la Tripcovici, berăria Cooperativă, la Mercur, la Lăptărie, Fialkowschi, la Raşca, cofetăria Riegler, cafeneaua Broft, terasa Oteteleşanu, la Garibaldi, hanul cu tei, hanul lui Manuc, hanul Şerban Vodă, Frascatti, Union, Guichard, Walhalla, Patzak, Kubler, la birt la Coman, prăvălia lui Bursuc (variantă: maidanul lui Bursuc).

O citire atentă a textului ne va avertiza că anunţarea unor străzi nu e decât o parte a întregului, că această stradă denunţă mişcarea următoare, caracteristica unei persoane, legată de caracterul unui oraş şi mai departe caracterul unui popor. Amintiri despre Caragiale sunt multe şi cele care circulă povestesc despre un om cu humor, cu o mare dispoziţie pentru glumă, sensibil, cu un spirit de observaţie neobişnuit, cu un auz de mare finețe. Relatările lui Macedonski, adversar recunoscut, pornesc fie de la o antipatie primitivă, fie de la invidie. Caracterizarea lui Caragiale înseamnă subiectivism răuvoitor: "Încă de la 1872, consumatorii unei berării din Capitală au avut ocaziunea să salute sosirea între dânşii a unui tânăr zgomotos, spirit bizar ce părea destinat, în cazul când s-ar fi devotat literilor sau artelor, a fi cu totul original. În adevăr, înfăţişarea acestui tânăr, gesturile lui repezi, zâmbetul sarcastic la colţul buzelor, vocea sa totdeauna întârâtată şi batjocoritoare, cât şi argumentarea sa sofistică, atrăgeau lesne atenţiunea". Acestea sunt cuvintele de început, continuarea fiind tot mai nemiloasă. Într-o evocare din 1896, apărută în "Epoca literară", imaginea lui Caragiale, datorată lui Vlahuţă, răspândeşte căldură: "... În casa din str. Pitar-Moşu, unde locuia pe atunci. O casă boierească, veche, cu un petec de grădină, mărginită de un zid îmbrăcat în iederă. Acolo, în cerdacul larg, un biurou simplu, la care lucra, de obicei, meşterul. Pe biurou câteva cărţi şi hârtii, o călimară şi pe tablă maşina de cafea. Nu voi uita niciodată ceasurile frumoase pe care le-am trăit în acest cadru aşa de patriarhal, ascultând

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

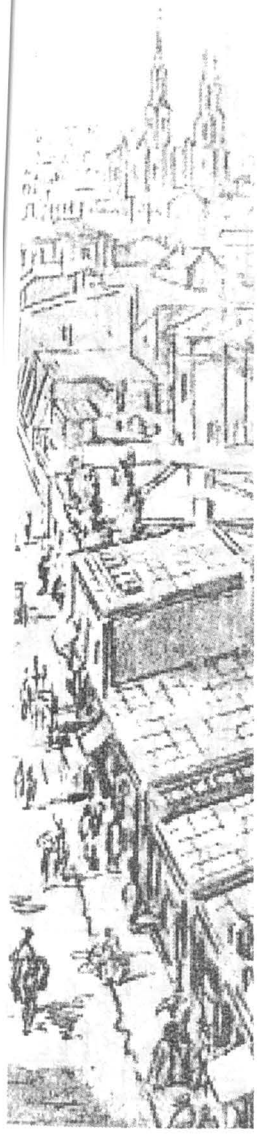

sfaturile pline de înțelepciune și povestirile minunate, scânteietoare de acel spirit ce părea că purcede dintr-un izvor veșnic proaspăt și nesecat". Mediul de viață al lui Caragiale din aceste evocări trimite spre locul și oamenii din momentele și schițele sale. El însuși are un grupaj de amintiri voioase despre Bucureștiul tinereții, dintr-o perioadă de tranziție, care permitea oamenilor să-și încerce aptitudinile în domenii variate: "... se afla și un oarecare Matache Pițirigă – cântăreț în dreapta la biserica Slobozia, corist la operă și actor la teatrul român". (*Din carnetul unui vechi sufleur*)

Strigătul unui personaj denunță gândiri comune unei clase sociale: "... vezi, nene, mitocanii din Tirchilești și de pă la Bonaparte a-nceput și ei să vie la teatru... Oleu". (*Rușine*) O mică frază ne aduce în timpul povestitorului: "... trupa franceză de operete mici de la noua grădină Stavri". Altă localizare invită în timp: "Într-o vară juca pe piața Constantin-vodă circul lui Huttemann". Obiceiuri trecute se fac prezente: "Un comisar de poliție ne-a dus în șirag pe Podul Mogoșoaii – era parada Bobotezii". (*Baioneta inteligentă*) Altă precizare a locului acțiunii: "Gândind astfel, cum a picat în București, a tras în miezul târgului, la hanul lui Manuc" (*Kir Ianulea*) și urmează un drum al lui Kir Ianulea printr-un București de altă dată: "... și s-au adunat cu toții la cafeneaua de la Hanul cu Tei... să spele degrabă putina – să se ducă... până dincolo de Mărul Roșu... spunând argatului că merge până la Snagov după plătică proaspătă... când a luat-o pe supt mitropolie la stânga, către câmpul Filaretului,... suind la deal, pân dreptul Cuțitului de Argint...". (*Kir Ianulea*) Apoi un tablou de moravuri: "... a de s-a logodit cu Ilie Bogasierul de la Bărăție, o muncește dracul de vreo zece zile... sacul cu lire de la paharnicul Iordache din Dudești... furat de grămăticul pe care l-au prins pe drumul Olteniței... adiata lui Agop, tutungiul de la Sfinți, lăsată nepoati-si, a ticluit-o pe urmă,... bărbatu-său Tacor, cafegiul din Caimata,... Tacor cu Avedic, paracliserul de la biserica armenească..."

Deși descrie un București mai vechi, Caragiale dovedește o bună cunoaștere a locurilor. În lumea modernă se arată nu mai puțin prezent: "... pe căldura de care este năbușită Capitala, vi s-a întâmplat pe la șapte sau altă oră seara, să vă-ntâlniți cu o cunoștință, la Fialcowschi, Frascatti, pe bulevard sau la Giovanni. Sunteți liberi a vă duce fiecare unde vă place, la Union sau la Guichard, la Walhalla sau la Patzak?" (*Una-alta*)

Scriitorul ne povestește, cu fixări de locuri, trecerea sa pe la "Națiunea română", unde lucra cu Damé și întâmplarea absurdă care a dus la anunțul luării Plevnei, înainte ca aceasta să se întâmple: "Tipografia Cucu era atunci în Lipscani lângă hanul Șerban-vodă, exact pe locul unde este colțul grilajului Băncii Naționale cu strada Caragheorghevici. Ziua și noaptea trăgeau mașinile numai și numai gazeta noastră; iar, în ulicioară, care era pe atunci o înfundătură, făceau un zgomot teribil vânzătorii țipând să li se dea foi: o activitate febrilă continuă. Biuroul redacției îl aveam într-o prăvălioară din aceeași înfundătură, față-n față cu tipografia". (*Națiunea română*)

Bucureștenii au uitat de apele minerale de la Văcărești, pe care le-a descris în cartea

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

sa, ştiinţific, un medic al începutului de secol XIX. Caragiale ni le aminteşte: "Domnul X ..., îşi ducea cucoana...să facă cură la apele de la Văcăreşti. Cocoana pătimea de nu-ştiu-ce pentru un tânăr monşer, care şi dânsul căuta vindecare la fântâna Domniţa Maria". (*Cură la apele de la Văcăreşti*) Iată şi un oraş în mişcare constructivă: "... oricine le poate vedea în arhivele tuturor gazetelor hazlii şi nehazlii din capitala Belgiei orientale, descoperite în deosebite timpuri şi prilejuri, precum în săpăturile făcute la Turnul Colţii, la străpungerea tunelului de sub Pasajul Român, la punerea temelielor Teatrului Caragheorghievici scl." (*Moftul*). Marele cunoscător al Bucureştilor este şi meteorolog de ocazie, sufocat de clima toridă a verilor capitalei, pe care le înglobează în geografia zonei: "Ca să mergi din Bucureşti la mănăstirea Căldăruşani, ieşi prin bariera Moşilor; apuci pe la zaana pe şoseaua care merge la Fierbinţi; treci la Pantilimon peste linia ferată Bucureşti – Feteşti; mai departe, înainte de Ştefăneşti la km. 21, laşi şoseaua şi apuci la stânga...; treci prin Văreşti şi Moara-Săracă şi ajungi la Căldăruşani... Către apusul soarelui mai cu seamă, un nor des albicios se lasă greu dasupra ţarinii, oprindu-ţi vederea chiar la câţiva paşi şi înecându-ţi răsuflarea. Fizionomia marginii Bucureştilor şi a satelor e foarte original".

Străzile fac parte din decor. Caragiale aranjează străzile ca un scenograf, astfel îşi aranjează momentele, acele miniaturi teatrale cu personaje puţine dintr-o mare piesă posibilă. Numele s-au schimbat, dar pentru că oraşul era mic pe vremea lui Caragiale, străzile centrului mai există, chiar dacă repere ca Teatrul Naţional, cazarma lui Cuza, terasa Oteteleşanu au dispărut, ca şi unele mahalale. Străzile care se fuduleau cu nume ieşite din morala timpului, neologisme ale momentului: str. Clemenţei, Fidelităţii, Pacienţei şi care-l stârneau pe scriitor, au fost măturate de năvala vremii schimbătoare, doar str. Sapienţei se alătură unor nume excentrice, la modă într-o societate cu tendinţe ştiinţifice: str. Azbestului, str. Acumulatorului, str. Ajustorului, str. Ebonitei etc. (dintr-un ghid al anilor 1970).

Povesteşte G. Panu: "Am cunoscut un om de o inteligenţă şi cultură excepţională, om de litere cu gust rafinat, dispoziţii artistice admirabile, cunoscător şi amator de muzică clasică, pasionat de Beethoven şi căruia, cu toate acestea, îi plăceau mâncările prin birturile de ordinea a treia, alergând într-un birt pentru borşul de miel, aiurea pentru o fleică sau pentru mititei convins cum că borş ca la «Mielul alb» sau fleică ca la «Costică» din nu mai ştiu ce stradă nu se poate mânca în toată ţara". Se pare că-l putem bănui pe Caragiale că rătăcea din stradă în stradă pentru schimbare, pentru insolit şi nu atât pentru calitatea mâncării.

Că îl pasiona schimbarea, avem mărturia fiicei sale, care povesteşte de la Berlin: "Şi la Berlin am schimbat 5 locuinţe în cei nouă ani cât am trăit acolo şi dacă ne-am mutat rar, ne-am schimbat odăile mai des. Când dormea tata singur, când dormeam eu cu mama, când mă culca pe mine în salon, când în sufragerie, în fine toate combinaţiile ce se puteau face în cele 6 încăperi ce stăpâneam la fel ca şi în nuvela tatei *De închiriat*. Aceasta fiindcă tatii îi plăceau schimbările şi se plictisea repede de aşezarea lucrurilor". Schiţa cu cei doi proprietari care-şi schimbă casele între ei de sf. Dumitru, ziua închinată închirierilor, cu tot ridicolul situaţiei, transformă un obicei într-o necesitate. De la case la străzi. Caragiale-hoinarul nu degeaba s-a născut în "Haimanale", parcă i s-a lipit numele pe spate, căci literatura sa e plină de hoinari. În "Universul" din 27 ianuarie 1952, fiica scriitorului precizează: "În 1900,

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

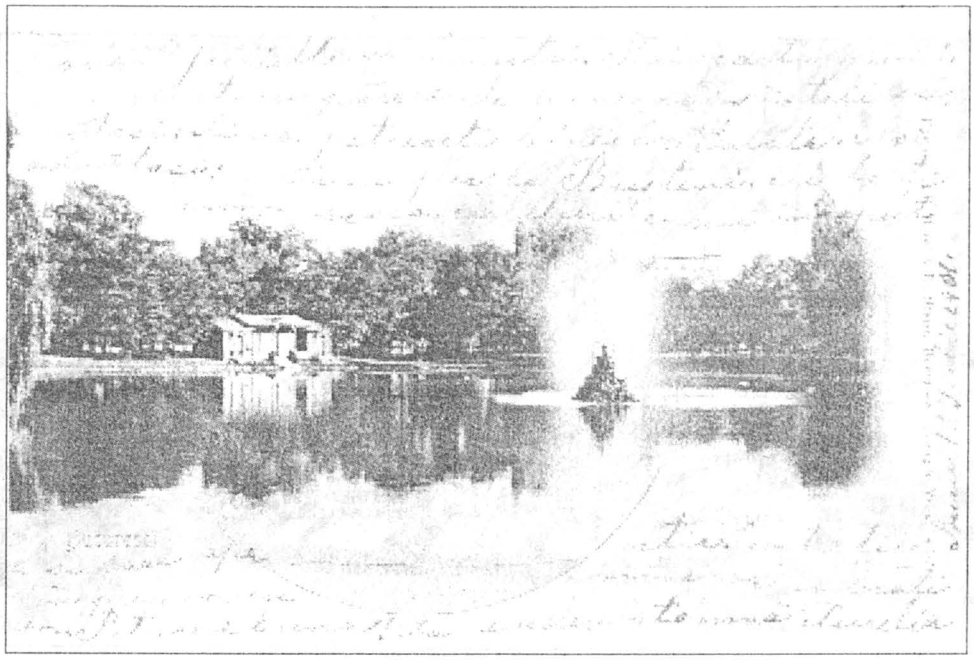

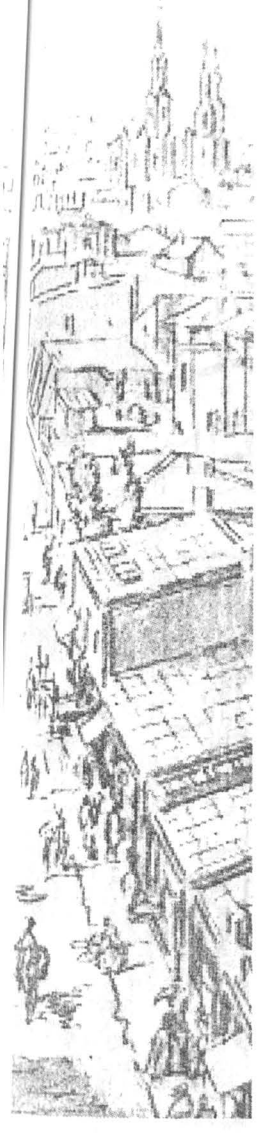

când am părăsit casa părintească, care a fost vândută, a început seria mutărilor şi schiţa tatei *De închiriat* ilustrează viaţa noastră din Bucureşti, în care timp de trei ani am schimbat 4 locuinţe. Întâi ne-am mutat din casa părintească în str. Sf. Spiridon, azi Maria Rosetti, pe scuarul care făcea colţ cu str. Rotari, azi I.L. Caragiale. Aici, ca şi în schiţa tatei, se aflau 2 clădiri gemene lipite, care îţi întorceau spatele, identice la fel, doar că a noastră era orientată spre nord şi cea vecină, locuită de proprietar, spre sud".

La 9 martie 1902, un gazetar, I. Teodorescu, povesteşte despre problema caselor de închiriat din Bucureşti, încât Caragiale nu mai e chiar aşa... schimbăcios: "Casele mici şi izolate prezintă incovenientul de a fi friguroase iarna şi prea călduroase vara. Ştiind că n-au o greutate mare de suportat, ca cele cu etaje, proprietarii le fac cu pereţii subţiri. Asta urcă la chirie cel puţin 200 de lei pe an pentru lemne. Ca să găseşti o casă solidă, din cele mici, e aproape cu neputinţă. Al treilea inconvenient al caselor mici este, că în loc să se îngrămădească etajele unul peste altul, se îngrămădesc casele unele în altele, fapt ce prezintă inconveniente incomparabil mai mari ca superpunerea etajelor. Un etaj nu umbreşte pe cel de sub el, pe când o casă mică umbreşte pe alta. Şi cum nu toate casele mici pot fi orientate bine, din cauza dispoziţiei stradelor şi a terenurilor rezultă că de abia un sfert din ele sunt sorite, pe când trei sferturi stau în umbră. De aici frig, lipsă de soare, umezeală, teren favorabil pentru dezvoltarea microbilor, pricină de anemiarea copiilor". Inconvenientele nu se opresc aici: denunţa indisciplina bucureştenilor: cu lipsa de curăţenie, gunoiul peste tot, resturile alimentare răspândite, praful cel mai murdar din lume datorat unei clime rele, excesive şi lipsei de simţ civic dominant peste ele.

Uneori, în lista noastră de străzi şi locuri separi greu o stradă imaginară de una reală, Caragiale oferind şi astfel de surprize, mai ales că ghidurile oraşului sunt greu de găsit, cu lacune imprevizibile, dar o posibilă listă, cu iertare că amestecăm mahalalele, grădinile, hanurile şi uneori, fie-ne iertat, bisericile, importante pentru bucureştean şi utile pete de reper: Dealul Spirii, str. Viişoara, str. Graţiilor, Calea Victoriei – Podul Mogoşoaii, Piaţa Teatrului, str. Nouă, str. Sf. Ionică, Intrarea Rosetti, Piaţa Sf. Gheorghe, str. Zece Mese, Cheile Dâmboviţei – Cheile Gârlei, Piaţa Mare, str. Popa Tatu, Ştirbei Vodă, str. Clemenţei, str. Pacienţii, Covaci, Şelari, Lipscani, Bul. Colţii, Şosea, Băneasa, Popa Nan, Delea Veche, str. Traian, Călăraşilor, Herăstrău, Izvor, Mahalaua Dobroteasa, Filaret, Calea Moşilor, Matache Măcelaru, Cocioc (în prelungirea Dudeşti), Obor, str. Uranus, Piaţa Amzii, str. Umbrei, Piaţa Constantin Vodă, Podul Târgului de afară, str. Emancipării din Farfurigii, Bul. Pache, mahalaua Negustori, Ţurloaia, Cuţitul de Argint, Colentina, Dudeşti, mahalaua Duşumea, mahalaua Oţetari, mahalaua Mihai Vodă, grădina Episcopiei, Mărul Roşu (în afara oraşului), Piaţa Victoriei – capul Podului Mogoşoaii, Heleşteul de la Ciurloaia, Ciorogârla, Cotroceni, Colţul grilajului Băncii Naţionale cu str. Caragheorghievici, Grădina Union.

Pornind de la grădina Union, Caragiale dezvoltă în *O noapte furtunoasă*, un drum

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

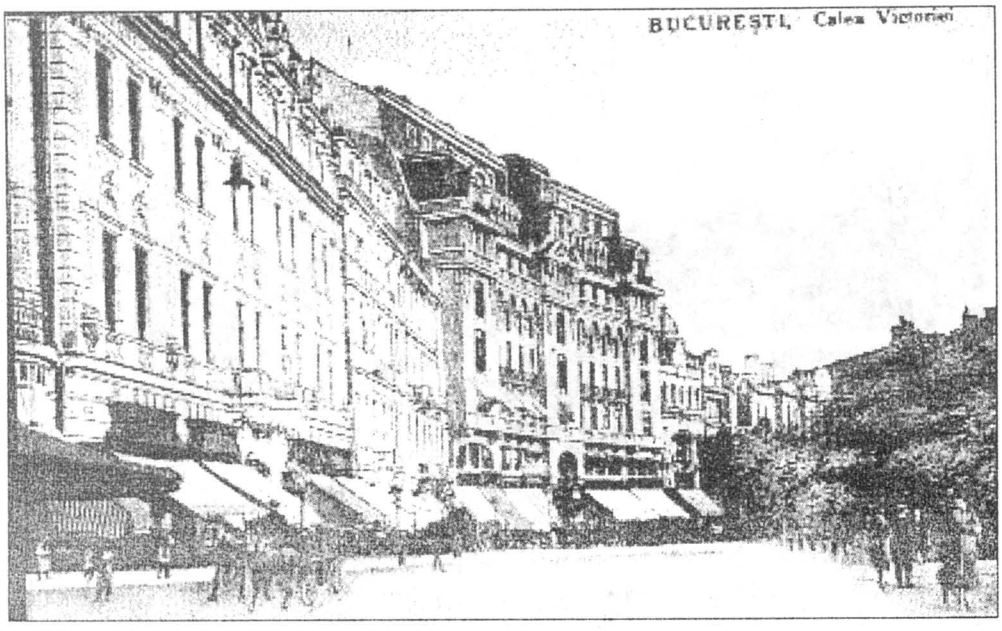

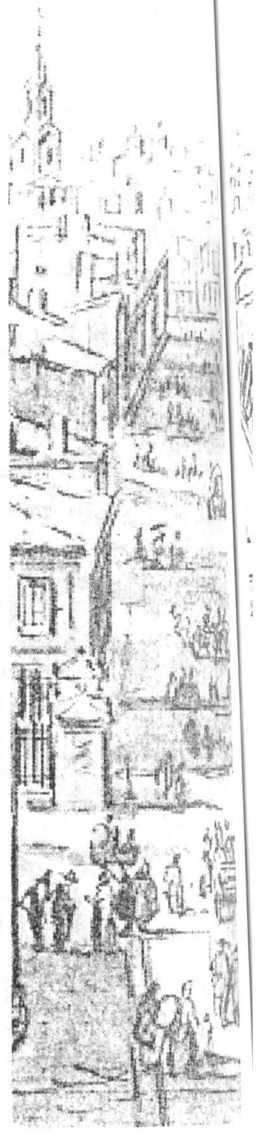

bucureștean: "Apucăm pe Sf. Ionică ca să ieșim la Podul de pământ... ieșim în dosul Agiei... ajungem în Sf. Ilie în Gorgani.... mergem pe la Mihai Vodă ca să apucăm spre Stabiliment... în str. lui Marcu Aoleriu ori Catilina..." spune jupân Dumitrache. Obsedat de orașul său, Caragiale nici nu observă când Zoe, în orașul de provincie, spune: "Adineaori în Lipscani, am aflat de arestarea lui Cațavencu. Am alergat ca o nebună la redacție". Și cred că nici cititorii, dacă nu-i vreo greșeală de tipar.

Urmează străzile, mai exact locurile de reper ale orașului, cu trecut și prezent, pentru că scriitorul urmărește orașul care a fost, dar și pe cel care crește sub ochii săi: "apele de la Văcărești, Ateneu, Bucureștii Noi, Jockey Club, episcopia, grădina ei, la Bărăție, hanul Roșu, cafegiul din Caimata, Cișmigiu, Herăstrău, peste drum de Crețulescu, Antim, grădina cu cai, Sf. Elefterie, Precupeții noi, Universitate, Dealul Mitropolii, observatorul pompierilor, cișmeaua lui Cantacuzino, Palatul de justiție, turnul Colții, biserica Bălașa, mănăstirea Țigănești, fântâna domnița Maria, Cernica, Snagov, Obor, biserica armenească, gara de nord, beserica Slobozia, casele lui Ienciulescu, biserica Dintr-o zi, grădina Stavri, în Cișmegiu pe movilă, str. Franklin, biserica Icoanei, grădina Trei frați tabaci.

Denumirile ilustrează momentul istoric, cu păstrarea unor denumiri vechi gen Podul Mogoșoaii, neologisme de sorginte franceză: Clemenții, Pacienții, Sapienții etc., altele de cultură nouă: Franklin, Jockey Club, Caragheorghievici (rege al Serbiei sub numele de Alexandru al II-lea, ginere al reginei Maria). Poate ca să scape de obsesia orașului, cu bune și rele, Caragiale se autoexilează, dar neoferind nimic pentru a se ancora în orașul ordonat și confortabil, care era Berlinul.

În această lume gălăgioasă a Bucureștiului s-a complăcut o viață Caragiale și dacă pasiunea pentru Anatole France îi trezește scriitorului o înclinare spre bibliofilie similară cu cea a scriitorului francez, aceasta se naște și ca rod al înclinării sale pentru... berării. La Muzeul Teatrului Național din București se găsea un exemplar al ediției originale din *Mitică*, București, editura berăriei Gambrinus, 1902, tipografia "Speranța" în 32. 13 p. cu foaie de titlu. Pe verso p. 14: Fabrica de bere Azuga Berăria "Gambrinus" sub direcția D-lui I.L. Caragiale. Bere excelentă blondă (Coroana) bună: Salvator. Consumațiuni de primă calitate. Prețuri moderate. Pe coperta din spate: "Autorul roagă respectuos pe onor. clienți ai lui Gambrinus să primească această cărticică în dar pentru Anul Nou 1902 și le urează La mulți ani cu cele dorite". A existat și o ediție a 2-a, tot în anul 1902, cu 13 p., fără foaie de titlu.

În "Universul", într-un post scriptum, Caragiale cerea cititorilor săi să colaboreze la strângerea de materiale pentru *Mitică*: "Îmi propun să revin asupra lui Mitică, asupra acestui parizian oriental, care, ca și cel occidental, inspiră atâta admirație și atâta invidie provincialilor... etc.

Până să revin asupra lui Mitică, rog cu stăruință pe nenumărații cititori ai Universului să-mi dea un călduros concurs la lucrarea mea: de câte ori, oricând și oriunde, l-ar întâlni pe parizianul nostru oriental; să însemneze cu sfințenie mărgăritarele-i prețioase și să-mi comunice pe adresa mea, la redacția acestui ziar". Apelul n-a avut urmare, dar tipul uman a

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

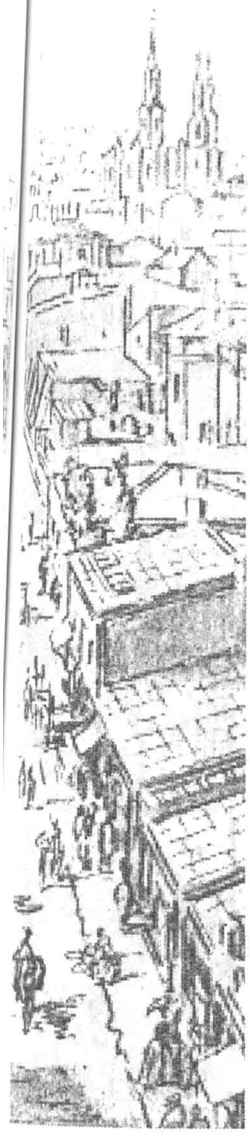

prins, pentru că era viu, palpabil, fie prin tipul de glume, fie prin manifestările literare pe care le genera în ziare, aşa că eroul lui Caragiale funcţiona în diferite forme.

Caragiale surprinde evenimente din viaţa românului, de la acţiunile domnului Butculescu, iniţiatorul mişcării cooperatiste române, mare mâncău şi bon viveur, care întocmea meniuri vesele legate direct de momentul trăit, un fel de frate mai terre à terre al lui Caragiale, la *Legea maximului* (Schiţă din viaţa mahalalei), încercând să ofere dezlegarea situaţiei la nivelul norodului, la zeflemisirea lui Claymoor, la galanteria unui preot, care a zăpăcit opinia publică o vreme, Caragiale devine cel care opreşte timpul pentru a consemna o întâmplare capitală oraşului.

În *Congresul cooperatist român* (Şedinţa de inaugurare), D. Butculescu are preşedinţia acestei şedinţe fictive de congres, amintind că "cooperaţiunea trebuie să fie pentru toţi românii cu minte o idee fixă". Şi foarte la obiect începe o discuţie cu principalii responsabili, care se termină printr-un caracteristic scandal de... opinii: "A! care va să zică vreţi să-mi astupaţi gura? Foarte bine D-voastră vă... încuiaţi, ca să zic aşa, în ordinea d-voastră de zi, şi apoi, de aici nu mai vreţi să... ieşiţi! Rog să se ia act de aceasta. Aceasta nu e... lucru curat. Vom protesta, vom umple... toate gazetele".

Oamenii care populează aceste drumuri ale lui Caragiale sunt cei care dau caracterul acesta între Occident şi Orient, în acel moment mai mult spre Orient, cei care mâncau în prăvălii nespecializate, unde erau pe străzi sacagii şi bragagii, negustori olteni cu cobiliţa cu legume şi fructe, când pe şoseaua Ştefan cel Mare erau spirtari cu spirtul în băşici şi de-a-lungul şoselei se întindeau şatre de ţigani meşteşugari, iar în mahalaua Delea Veche forfoteau cherestegii şi negustori de grâne. Numele vechi ale străzilor au fost înlăturate de prostul obicei de a aduce oraşul mereu la zi, înlăturând istoria acestuia. "Cişmeaua Roşie", biblioteca Ligii Culturale au rămas doar nişte nume care mai spun ceva bătrânilor şi intelectualilor răniţi de istorie. Că în locul Bisericii Amzei a existat altă biserică veche înconjurată de prăvălioare umile, că nu prea departe exista Grădina cu Cai, unde acum e Opera şi Facultatea de Drept, puţini îşi mai aduc aminte. Ştim că exista în vremea lui Caragiale cartierul Bucureştii Noi, că ospătăria Enache avea o uşă înspre biserica Bălaşa, că un tramvai mergea de la Zece Mese până la gară, că în Dealul Spirii era cazarma lui Cuza, ştim de o văduvă a lui "priotul Sava de la Caimata, care a dărâmat-o Pache când a făcut bulivardul ăl nou", ori spune altul: "fusei adineaori pe la Hanu' Roşu, de gustai un pelin la Bărăţie".

Bucureştiul era viu: "S-a pierdut între stradela Popa Tatu, Ştirbei Vodă şi Calea Victoriei o pietricică de briliant", ici-colo se aflau cerşetori cu adresă fixă: "... s-ajung să-i văz orbeţi pe toţi, cu mânuşiţa întinsă pe str. Clemenţii, la colţul lu' Butculescu", şi iată câteva mostre de ghidare. Dacă ai dori să întocmeşti un ghid al oraşului folosind schiţele lui Caragiale, planul oraşului s-ar întregi ca la un joc de loto: "Din Covaci, apucăm la dreapta-n sus pân Şelari, din Şelari, apucăm la dreapta pân Lipscani, din Lipscani la stânga... Dar unde ne aflăm? Pe bulevardul Colţei, aproape de piaţa Victoriei..." (*Repaus duminical*) De aici mai jos: "Astfel, încet-încet, a ajuns în dosul teatrului şi a voit să treacă peste piaţă în str. Regală,

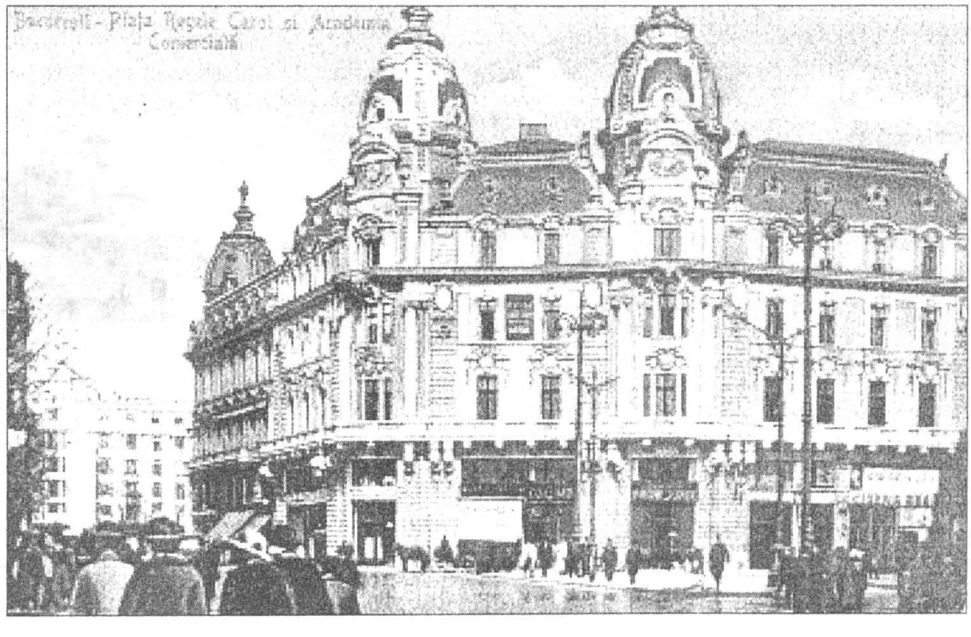

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

de acolo pe la Colțea și pe urmă pe la sf. Gheorghe în Calea Moșilor – pe drumul cel mai drept". (*Cum devine cineva revoluționar și om politic*) Și iată orașul delimitat: "Gătiți-vă care mai de care și ieșiți din toate cele 4 colțuri ale Bucureștilor: de la Delea veche și Popa Nan la Grădina cu Cai și Sf. Elefterie, unde e acum capul bulevardului din Dealul Spirii și din Izvor până în Precupeții Noi și Tirchilești, unde vine de trece traivanul îl albastru..." (*Manifestul "Moftului român"*)

Termenii flatanți: Parisul Orientului, Belgia orientală explică greu pentru cititorii anglicizanți cât de puternic a fost farmecul Franței și cât l-a modificat pe orientalul Mitică, șmecher, leneș și gură spartă adăugându-i superficialitate și o spoială de lux și cultură. Cultura occidentală a românului mediu nu pornea de la marea literatură ci de la o literatură mai ușoară, fie mai îndepărtată în timp, fie dintr-un mediu mai puțin pretențios: jurnalistică facilă. După model francez s-a scris și la noi literatură de tipul celei făcute de Orășanu, s-au întocmit fiziologii, romane cu haiduci după modelul lui Ponson du Terrail, cu al său Rocambole, apoi *Misterele Parisului* a lui Eugène Sue, care a adus *Misterele Bucureștiului*, apoi parcurgând anii: Xavier de Montepin, Pierre Decourcelle, Michel Zevaco etc., toți apăruți prin bunăvoința romantismului, numite romane foileton, și care vor avea reprezentanți mereu. Traducerile vor avea mai mult succes decât localizările românești. Vor trezi și interesul scriitorilor, atâta timp cât Sainte Beuve va scrie despre *Misterele Parisului*. În plus, în Franța, fiziologiile au trezit interesul multor scriitori și au constituit o cale pentru cunoașterea și satirizarea caracterului uman. Împreună cu graficieni celebri, scriitorii ofereau publicului cu plata de un franc, *Physiologie de l'employé* par Balzac, dessins par Trimolet, *Physiologie de l'homme marié* par Paul de Kock, *Physiologie du garde nationale* par L. Huart, dessins par Trimolet, de l'homme de loi, dessins par Daumier, du bourgeois, texte et dessins de H. Monnier etc. Se vehiculau almanahuri cu texte satirice, caricaturi, modă, imagini contemporane, biografii adunate sub titluri semnificative: *Le musée pour rire*, *Le museum parisien*, *La galerie de la presse et des beaux arts*, *Soirées du dimanche* etc. În România, aceste almanahuri, deși există, au fost marginalizate și au ajuns doar în mari biblioteci ori colecții. Chiar Caragiale a întocmit un: *Almanah hazliu și popular*, anexă la "Claponul", dedicat "Cocoanelor și demoazelelor din toate mahalalele, fundăturile și marginile Bucureștilor, precum și tuturor monșerilor, becheri și familiști". Dedicația aceasta ar trebui să fie titlul unui ghid al capitalei noastre, care trece greu printr-o nouă tranziție... Mitică, eroul lui Caragiale și Mitică, eroul lui Camil Petrescu, ediția veche și cea nouă a personajului, în trăsură ori tramvai cu cai ori fără cai, cu trenul, în epoca lui Caragiale ori așteptând la stop, la Camil Petrescu, cu o uriașă poftă de a cunoaște, trece într-o nouă încarnare.

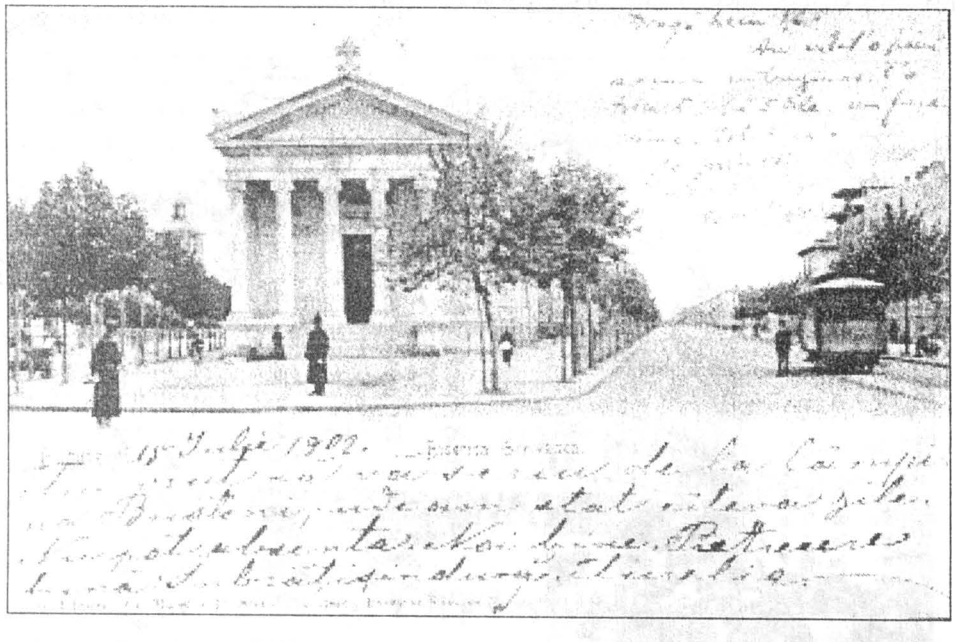

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Profesor arh. Romano De Simon

ing. Mariana LINARU
Președinte, Filiala București a
Comunității Italiene din România

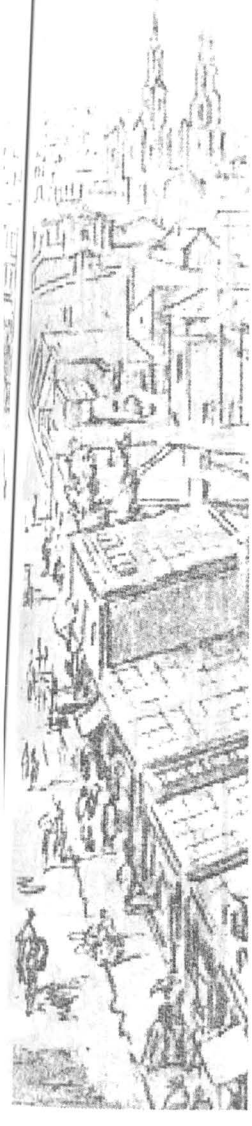

Încep prin a mulțumi gazdelor noastre – promotorii acestei manifestări semnificative în viața culturală bucureșteană.

Această întâlnire la care participăm ne unește pe toți aici de față, incluzând și reprezentanți ai etniei italiene.

Noi, membrii filialei București a Comunității Italiene din România, avem bucuria de a participa **pentru a doua oară** la sărbătorirea Zilei Bucureștilor, anul trecut prezentându-ne la manifestare și cu un frumos stand, în cadrul expoziției "Mărturii de identitate comunitară".

Țin să precizez, cu bucurie și totodată cu mândrie, că noi, descendenții italienilor – ce au venit în număr destul de mare în România începând cu anul 1850 – avem o bogată zestre lăsată de strămoșii noștri de-a lungul timpului petrecut pe aceste meleaguri.

În principal, italienii veniți în România au fost constructori pricepuți, ce și-au căutat o viață mai bună și s-au stabilit în această țară care i-a primit cu multă generozitate.

Au lăsat în urma lor adevărate monumente, mărturii ale îndemânării lor, dar și a deosebitei lor recunoștințe pentru un popor și o țară atât de primitoare.

Italianul, chiar dacă a scris, a compus sau a construit, a lăsat o parte din suflet în opera sa, dorind astfel să creeze, dacă s-ar putea, perfectul.

Un exemplu al spiritului italian este domnul profesor arhitect **Romano De Simon**, care, născut și crescut la Târgoviște, a iubit, cum era și normal, frumusețea construcțiilor ce i-au înconjurat copilăria și l-au influențat apoi în alegerea carierei pe care a urmat-o cu atâta plăcere și dedicație.

Născut pe 21 ianuarie 1900, părinții săi, Virgilio De Simon și Domenica Pezzetta, erau originari din Osoppo (nord-estul Italiei).

Cursurile primare și secundare le urmează în orașul natal; după absolvire, tatăl său îl trimite să-și completeze studiile în Italia. În anul 1923, tânărul De Simon se întoarce în țară ca licențiat al Academiei de Belle Arte din Parma, ulterior diploma i-a fost echivalată cu aceea a unui arhitect român, putând în felul acesta să ocupe un post de cadru didactic la Institutul de Arhitectură "Ion Mincu" din București.

La terminarea studiilor în Parma, ziarul "Messagero veneto" îi dedica aceste rânduri. Citez: "Aflăm cu vie plăcere că prietenul Romano De Simon, care a fost vreme de câțiva ani student al Academiei noastre de Belle Arte, a primit recent din partea Academiei Belle Arte din Parma, titlul de profesor de arhitectură cu calificative excelente. Proaspătului profesor, cele mai calde felicitări și sincera urare de viitor strălucit".

Pentru început, a predat desenul și limba italiană la Liceul Comercial din Târgoviște, ore de care foștii lui elevi își mai amintesc cu multă plăcere, ei având pentru tânărul lor profesor o admirație deosebită.

De menționat că în fața liceului se află un monument ridicat în cinstea eroilor căzuți în războiul pentru întregirea neamului – monument ce este opera arhitectului De Simon.

D-l arh. De Simon a fost însărcinat cu executarea planurilor pentru un așezământ cultural: "Institutul de Cultură și Educație Națională", cu o sală de teatru, sală de conferințe, o sală de bibliotecă, sală de sport și restaurant.

În anul 1956 susține examenul pentru ocuparea unei catedre la Institutul de Arhitectură "Ion Mincu" din București, astfel stabilindu-se în București, unde va sta până la sfârșitul vieții.

Legat foarte mult de orașul natal, deseori mergea să le arate studenților săi "Curtea domnească" cu Turnul Chindiei, socotit de el o "bijuterie arhitecturală".

În anul 1969 vizitează locurile natale ale părinților și oferă în dar comunei Osoppo bustul unei cunoscute personalități locale. Evenimentul nu a rămas neobservat, el fiind prins elogios în presa din localitate.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

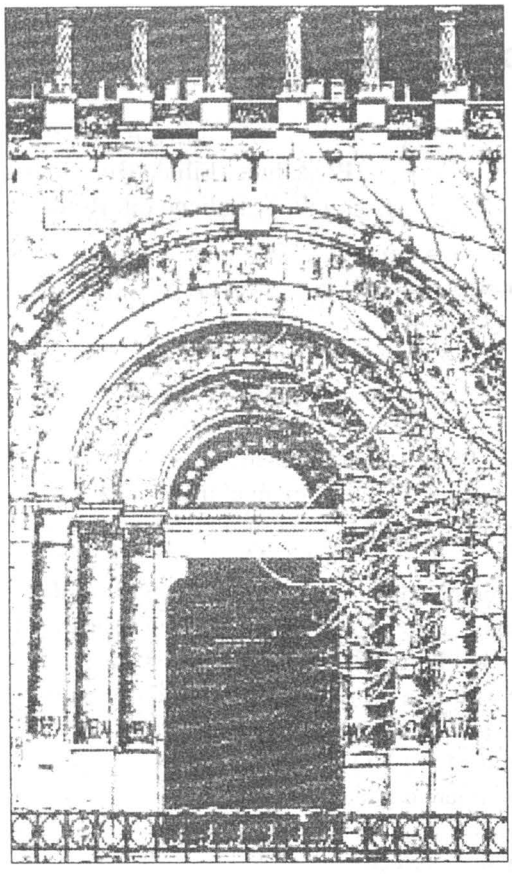

Institutul de Arhitectură "Ion Mincu" din Bucureşti, unde Romano De Simon a fost profesor

Citez: "Arhitectul şi sculptorul profesor Silvio Romano De Simon a executat un bust al lui Leonardo Andervolti, patriot, apărător al comunei Osoppo, artist şi om de ştiinţă născut în 1867. Profesorul De Simon a dăruit acest bust comunei Osoppo... Remarcabilului om, pe cât de bun, pe atât de modest, viile noastre mulţumiri".

Cu aceeaşi ocazie, artistul De Simon a înmânat contelui Comandor Ernesto Lombardo un facsimil după un pergament de familie al conţilor din Novara.

Activitatea lui Romano De Simon cuprinde o varietate de proiecte, atât în domeniul arhitecturii civile (laice) cât şi al celei religioase şi al sculpturii.

Casele executate după planurile lui se remarcă prin acurateţea compoziţiei şi ingeniozitatea formelor arhitecturale. Având un anume specific, ele par decupate de pe străzile Florenţei sau canalele veneţiene şi transportate într-un nou loc pe care-l înnobilează, conferindu-i un aer aparte în peisajul urbanistic, fie el din Târgovişte, Bucureşti, Ploieşti sau Timiş.

Proprietarii caselor construite după proiectele arhitectului De Simon povestesc cum a venit profesorul la ei, după seismele din 1940 şi 1977, să se intereseze cum au rezistat în împrejurările amintite şi bucuria acestuia privind buna comportare a clădirilor sale la cutremure.

În anii 1955 – 1956, când se pregătea să se ducă la Bucureşti să-şi înceapă activitatea la Institutul de Arhitectură "Ion Mincu", Romano De Simon şi-a alcătuit un memoriu de activitate în care erau trecute construcţiile realizate după proiectele sale, dintre care amintesc:

Clădiri industriale:

1. Filatura românească de bumbac din Şoseaua Morarilor Bucureşti.
2. Fabrica de conserve Flora – Bucureşti.

Clădiri civile: case de locuit, în special în Târgovişte, dintre care câteva le-am văzut şi noi – în cadrul unei acţiuni pe care am avut-o anul trecut – "Pe urmele constructorilor italieni în Oltenia şi Muntenia" – cu o parte dintre membrii noştri.

Biserici:

Biserica romano-catolică din Şoseaua Olteniţei Bucureşti.

Sculptură:

1. Monumentul eroilor morţi în Războiul pentru reîntregirea neamului, Mănăstirea Dealu – Târgovişte.
2. Bust de bronz arh. Simotta.
3. Bust de bronz Leonardo Andervolti.
4. Statuia Soldatului, monumentul de la Podu-Rizii, jud. Dâmboviţa.

După o viaţă închinată celor două mari pasiuni ale sale: arhitectura şi arta, acest creator de frumos s-a stins din viaţă în urma unui atac de cord, la Bucureşti, în 26 mai 1981, incinerat în Bucureşti, urna cu cenuşa este dusă în oraşul natal şi înhumată la Cimitirul Catolic Târgovişte, prin grija nepoatei sale.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Palatul Gh. Gr. Cantacuzino

dr. Adriana IONIUC
Complexul Muzeal Național "Moldova" Iași

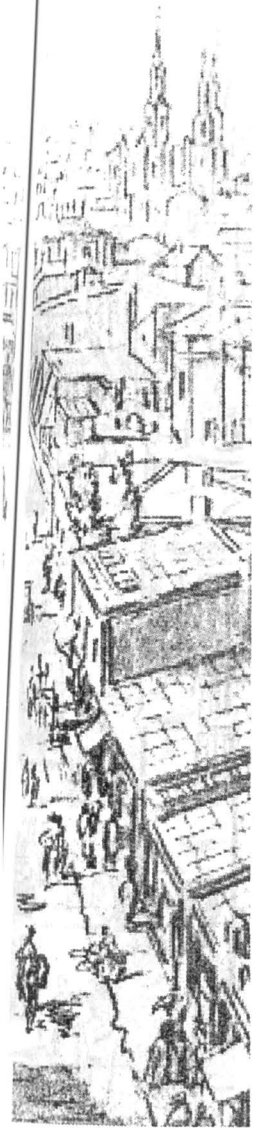

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, societatea română se află în plin proces de modernizare. Efectele benefice ale obținerii independenței și, implicit, ale noului statut internațional al României, precum și ale numeroaselor inițiative demarate încă de pe vremea lui Al. I. Cuza își spuneau cuvântul. Edificator, pentru a ne rezuma la un singur exemplu, este rolul jucat de București în timpul celui de-al doilea război balcanic (1913), moment în care s-a demonstrat că România devenise un arbitru într-o zonă agitată a continentului.

Cucerirea independenței în 1877 a dus la un progres în toate direcțiile vieții academice, politice, sociale, progres care s-a manifestat și în dezvoltarea urbanistică a Bucureștiului. Este perioada în care au loc marile lucrări ce asigură Bucureștiului o alimentare cu apă de bună calitate, când se întreprind lucrări de rectificare și adâncire a cursului Dâmboviței, când se execută lucrări de canalizare a străzilor, când se trasează marile artere de circulație și se ridică numeroase clădiri publice și particulare.

Orașul crește continuu ca suprafață și populație față de ce era în 1878; în 1916 populația Bucureștiului s-a dublat. Bucureștiul se modernizează și devine o adevărată capitală europeană.

Important pentru degajarea circulației și pentru viitoarea dezvoltare a orașului a fost finisarea așa-ziselor șosele, similare "bulevardelor de centură" ale Parisului.

La sfârșitul secolului al XIX-lea se desăvârșesc arterele principale de circulație, mai întâi marele Bulevard Vest-Est, în 1890, când era primar Pache Protopopescu; el l-a prelungit în ambele direcții, atât spre Cotroceni, cât și spre Șoseaua Iancului. În 1895, întreaga arteră era gata. Încă din 1894 se începuseră lucrările la celălalt mare bulevard, Nord-Sud.

În aceeași vreme, se ridică realizări impunătoare pentru instituții publice: Palatul Regal (1881), Ateneul Român (1886), Clădirea Ministerului Instrucției Publice (1887), Clădirea Liceului Lazăr, localul Institutului medico-legal, Palatul de Justiție (1895), Curtea de Conturi și Ministerul de Finanțe (1895). Doi ani mai târziu, este gata somptuosul Palat al Poștelor.

Odată cu clădirile publice, se înalță acelea ale particularilor. Conform statisticilor, s-au construit, în intervalul 1885 – 1905, 14.970 de imobile. [1] Se construiesc case de toate genurile, și modeste în cartierele de la periferie, asemănătoare casei țărănești – două odăițe despărțite de un hol –, și case ce se inspirau din cele occidentale, așa-zisele *hôtels particuliers*, ce aparțineau protipendadei bucureștene. Din această ultimă categorie face parte și Palatul Gh. Gr. Cantacuzino, situat în Calea Victoriei 141, astăzi Muzeul Muzicii "G. Enescu" și sediul Uniunii Compozitorilor.

Ajuns, în 1899, șeful Partidului Conservator și prim-ministru al României, Gh. Gr. Cantacuzino, zis "Nababul", căci era considerat omul cel mai bogat al țării (după cum afirmă T. Maiorescu [2], ia hotărârea să-și construiască cea mai frumoasă locuință din București. Pentru a-și realiza această dorință apelează la un tânăr arhitect, I. D. Berindei (1871 – 1926), care se întorsese nu de mult timp din capitala Franței, unde obținuse diploma de arhitect diplomat al statului francez.

Conformându-se dorinței comanditarului, Berindei i-a realizat un palat somptuos în stil Ludovic al XVI-lea. Palatul a fost construit în 1899 – 1900 în locul caselor bătrânești de pe Calea Victoriei, după un partiu amplu, cu multe spații de primire, recepție și audiții muzicale. Piesa principală este holul central pe două niveluri, cu galerii înconjurătoare. Spațiile principale comunică între ele și se deschid spre grădina din spatele palatului prin pereți vitrați, terase și rampe prelungi de scări. Ambientul interior este divers, individualizând fiecare salon. Bogăția decorației arhitecturale dialoghează cu un valoros decor mural realizat de mari artiști ai timpului: G. D. Mirea, N. Vermont, Costin Petrescu.

Fațada principală, riguros simetrică, este rezolvată pe patru niveluri. Demisolul este scund, formând soclul și acoperit cu benzi orizontale de tencuială; parterul are uși-ferestre arcate, cu parapete din piatră; etajul I are uși rectangulare și balcoane curbe cu parapete forjate; etajul al II-lea este mansardat, impresionant prin abundența decorativă cu care au fost tratate lucarnele.

Intrarea este dominantă, subliniată ca pavilion cu o arcadă monumentală. Copertina umbrelară din fier forjat protejează accesul, cu rampa de scări și cei doi lei care o străjuiesc, opera sculptorului Emil Wilhelm Becker.

Modenatura și plastica decorativă, minuțios elaborate, sunt specifice stilului Ludovic al XVI-lea. Motivele utilizate sunt figurative, în diverse compoziții alegorice, precum și fitomorfe. Aceste decorații în stucatură sunt completate cu elemente din fier forjat, prelucrat în linii sinuoase, specific Artei 1900.

Clădirea are șase niveluri: subsol, demisol, parter, mezanin, etajul I și etajul al II-lea.

Subsolul, doar pe o porțiune a clădirii, cuprinde grupuri rezervate pentru studio, magazii și depozite. Este foarte simplu realizat, cu pereți groși, cu tavan drept. Finisaje simple, pereții văruiți

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

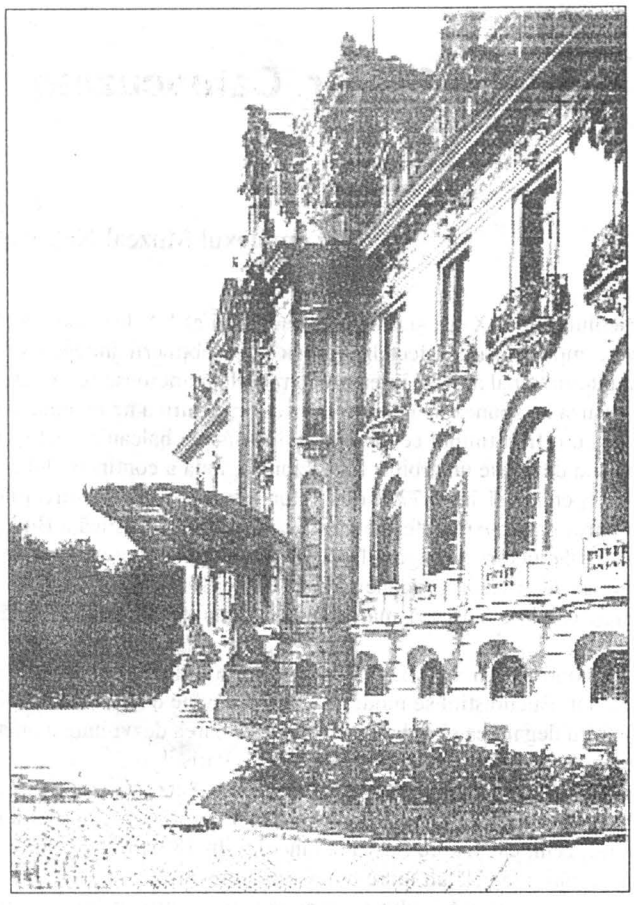

sau vopsiți în ulei, pardoseli de pământ sau beton, trepte de beton.

Demisolul, cuprinzând birourile administrație, sala cazanelor, depozite și partea rezervată grupului studio, se întinde pe toată suprafața clădirii. Sala cazanelor este o încăpere adâncită până la nivelul subsolului. Și aici zidurile sunt groase (0,70 m). Finisajele, cu excepția birourilor de administrație, care sunt zugrăvite în calcio vechio de apă și au parchet, sunt simple, tencuite și vopsite cu ulei.

Parterul este un nivel deosebit ca distribuție și tratare decorativă, impresionând prin bogăția ornamentelor realizate într-o tehnică remarcabilă și cu materiale din cele mai prețioase.

Intrarea la acest nivel este marcată de o copertină umbrelă, o construcție metalică în consolă cu luminator din geamuri ornament.

Câteva trepte din piatră naturală conduc la o ușă metalică cu grilă din fier forjat și în primul hol, din care, prin două scări foarte mici în calimaçon, se poate urca sau coborî la celelalte niveluri.

Din acest mic hol se mai urcă câteva trepte de marmoră și se ajunge la nivelul parterului propriu-zis. Un hol, de data aceasta spațios, permite intrarea în camerele din dreapta, ocupate de muzeul Enescu, în aula de audiții (fosta sală de recepții) din centru, sau în partea stângă, în camerele Uniunii Compozitorilor.

Partea rezervată muzeului și birourilor muzeului cuprinde încăperi mari, bogat decorate. Au pereții în stuco-marmură, tavane cu profile și ornamente sculptate, decorații florale, executate în ipsos sau bronz.

În fostul salon de muzică există, pe lângă ornamentele în ipsos, vitrouri colorate, fonduri mozaicate aurite sau stuco-marmura de pe pereți, și un frumos plafon pictat de Mirea (*Apolon și Muzele*). Pardoselile constituie și ele elemente decorative, fie că sunt cu parchet, fie că sunt cu scânduri sau chiar gresie sau beton cu mochetă.

Partea rezervată Uniunii Compozitorilor cuprinde la acest nivel două săli mai importante: biblioteca și sala de ședințe. Biblioteca, cu o subpantă susținută pe coloane de stuco-marmură cu o scară de lemn, are ca principală decorație pereții cu lambriuri de lemn și un tavan pictat de Vermont.

Sala de ședințe este înconjurată de panouri de lemn de stejar sculptat, iar pereții și tavanul sunt încărcate de efigii, vulturi, ghirlande, executate în ipsos și colorate în tonuri închise.

În capul coridorului central se află sala de audiții (fostul salon de recepții) în forma unei elipse, pe două niveluri și cu bogate ornamentații de bronz, decorații florale, iar pe tavan – o calotă sferică cu partea superioară dreaptă are pe părțile laterale picturi.

Urmează etajul I cuprinzând birourile Uniunii Compozitorilor. Nivelul cuprinde, pe lângă birourile respective, și galeriile de la muzeu, sala de ședințe și balconul de la sala de audiție. Sălile pentru birouri și biblioteca de la etaj sunt modest decorate și în general zugrăvite în alb.

Etajul al II-lea este mai redus ca importanță și tratare și cuprinde birourile anexe.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

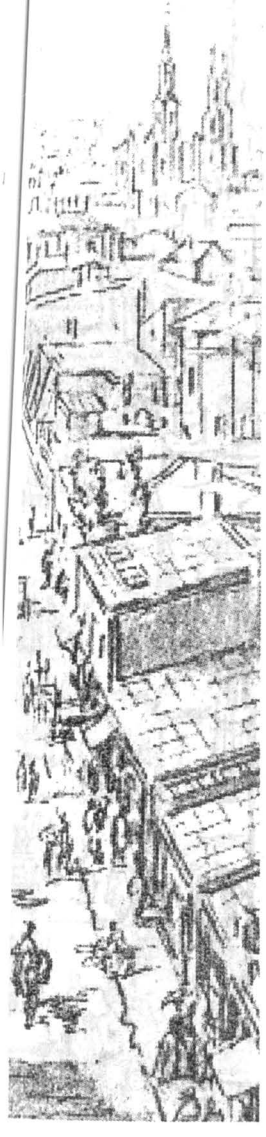

Clădirea este acoperită cu o învelitoare mansardată, cu plăci de ardezie pe fețele vizibile și tablă pe terasou. Ornamentele la acoperiș sunt de zinc.

În plus, în special în dreptul intrării principale, începând de la nivelul etajului al II-lea în sus, un grup de statui întregește decorația fațadei, de altfel destul de încărcată.

Și exteriorul este decorat în maniera interiorului, cu foarte multe și variate elemente de ornamentație.

Forma actuală este cea originară.

Transformări structurale nu a suferit în decursul anilor, ci doar mici reparații. Singura modificare mai deosebită ce se face clădirii a fost în 1956, când pentru a se separa partea muzeului de Uniunea Compozitorilor, la fațada de nord s-a acoperit o terasă, s-au mutat trei ferestre, s-a astupat o ușă și s-a spart alta pentru crearea intrării separate.

Unele reparații la decorația interioară se fac în 1957, iar în 1958 se repară instalațiile interioare.

Zidărie portantă de cărămidă. Șarpantă de lemn. Învelitoare cu plăci de ardezie și tablă. Tencuieli obișnuite și zugrăveli interioare în culori de apă sau ulei. Elementele de decorație interioară sunt din ipsos, stuco-marmură, lemn, vitrouri colorate. Exteriorul este tencuit și zugrăvit cu var. Pardoselile sunt din marmură, parchet de stejar, dușumea sau beton. Scările exterioare sunt din piatră.

Pentru decorarea clădirii, atât în interior cât și la exterior, arhitectul și-a asigurat colaborarea unor renumiți artiști ai vremii – G. D. Mirea, Nicolae Vermont și Costin Petrescu pentru picturile murale, Emil Wilhelm Becker pentru sculpturi și ornamente sculpturale și Casa Krieger din Paris pentru decorația interioară (tapiserii, candelabre, lămpi, vitrouri etc.).

Intrarea principală a clădirii atrage atenția în mod deosebit prin somptuozitatea decorației sculpturale. Fațada este decorată deasupra ușii de la intrare cu un fronton circular, în cadrul căruia se află, la centru, stema princiară a Cantacuzinilor, evocând rangul nobiliar primit odinioară de strămoșii proprietarului din partea împăratului Austriei, sprijinită, de o parte și de alta, de câte un puth, deasupra ei aflându-se alți trei puth-i. În dreptul geamurilor de la mansardă, un personaj feminin, îmbrăcat într-o rochie vaporoasă cu aripile întinse, cântă la o liră. La picioarele ei, în dreapta și în stânga, doi puth-i dansează. Personajele sunt fericit înscrise compozițional în spațiu, cu forme echilibrate și respectând regulile perspectivei, de a fi văzute la mare înălțime.

Pe latura din stânga a fațadei se află un alt grup alegoric, alcătuit dintr-o tânără fată îmbrăcată cu o rochie, după moda Directoire, la spate cu aripi întinse, cu o coroniță de lauri pe cap și ținând în mâna stângă o sabie și doi puth-i.

Pe laturile clădirii din stânga și din dreapta fațadei sunt plasate, la centru, câte un basorelief identic înfățișând o femeie cu forme planturoase, surprinsă într-o dificilă poziție de dans, înconjurată de două perechi de puth-i, ce dansează și ei. Câmpul compozițional este acoperit cu flori și lujeri.

Dintre elementele decorative seriale, aflate pe pereții exteriori, reține atenția, prin calitățile artistice ale geniului, medalionul cu puth de care atârnă un trofeu cu instrumente muzicale și costreșul cu mascheron înfățișând un bătrân cu părul bogat împodobit cu flori.

După moartea lui Gh. Gr. Cantacuzino, casa rămâne lui Mihai Cantacuzino, primul soț al doamnei Enescu. La moartea lui rămân datorii. G. Enescu devine atunci coproprietar.

Din 1949 până în 1956 a funcționat ca Institut de cultură româno-sovietic. Din 1956 devine sediul Uniunii Compozitorilor, fiind în continuare proprietatea văduvei lui G. Enescu.

Parterul casei devine muzeu, fiind separat în urma unor modificări aduse clădirii de Uniunea Compozitorilor.

Acest edificiu, remarcabil prin plastica decorativă bogată și diversă, îmbinând compoziția eclectică cu elemente proprii stilului 1900, se numără printre creațiile de vârf ale arhitectului I. D. Berindei.

NOTE:

1. apud *Istoria Bucureștilor*.
2. T. Maiorescu, *Istoria contemporană a României (1866 – 1900)*, București, 1925, p. 415.

BIBLIOGRAFIE:

1. Antonescu, Petre – *Meșteri și arhitecți români în trecut și azi*, București, Imprimeria Națională, 1947, pp. 139 – 142.

2. Giurescu, Constantin – *Istoria Bucureștilor din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*, București, Editura pentru literatură, 1966, pp. 360 – 366.

3. Ionescu, Grigore – *Istoria arhitecturii în România*, vol. 1 – 2, București, Editura Academiei R.S.R., 1963.

4. Maiorescu, Titu – *Istoria Bucureștiului*, București, 1985.

5. Oprea, Petre – *Itinerar inedit prin case vechi din București*, Editura Sport Turism, București, 1986, pp. 36 – 45.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Învățământul în limba bulgară în România

Prof. Gheorghe RONKOV
Director, Liceul Teoretic Bulgar București

Este bine cunoscut, şi deci nu trebuie demonstrat, faptul că poporul bulgar, în cei aproape 500 de ani de ocupaţie străină – din 1396 până în 1878 –, a suferit mult, suferinţă devenită deseori insuportabilă pentru mulţi. Şi atunci, aceştia se ridicau la luptă, încercând să se elibereze de sub jug. Dar, întotdeauna revoltele împotriva nedreptăţilor, răscoalele împotriva stăpânirii au fost înăbuşite, iar cei care au avut curajul să-şi manifeste nemulţumirile, cu arma în mână sau doar cu vorba nu aveau altă scăpare decât pribegia. Dar încotro? În România desigur, nu doar pentru că se ajungea uşor – la pas sau înot – ci îndeosebi fiindcă aici se găseau oameni prietenoşi, înţelegători, ospitalieri, gata oricând să ofere adăpost şi ajutor năpăstuiţilor. În aceeaşi manieră se comportau şi autorităţile. Aşa se explică valurile de emigranţi bulgari veniţi în România în diferite perioade istorice.

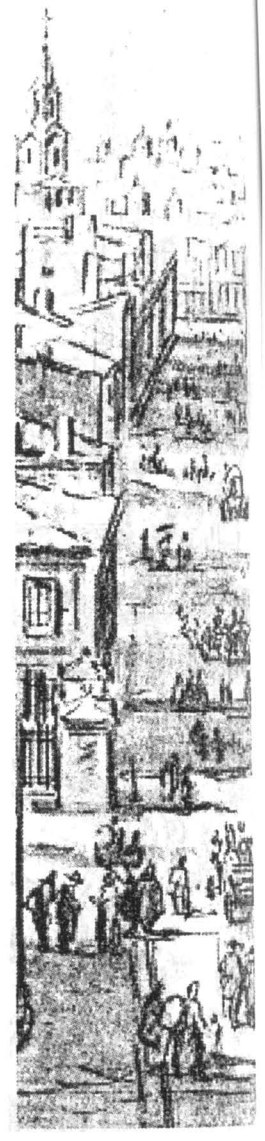

Această numeroasă colonie de emigranţi bulgari pribegi a avut un rol fundamental în atragerea bulgarilor în România şi din motive economice şi spirituale. Spre sfârşitul secolului al XVII-lea şi apoi, în perioada următoare, în România se dezvoltă puternic economia şi cultura. Bulgarii înstăriţi, negustorii şi intelectualii fac legături tot mai strânse cu românii, prin intermediul conaţionalilor lor emigranţi.

În şcolile româneşti vin să înveţe tot mai numeroşi tineri bulgari. Mulţi dintre ei, după absolvire, rămân în România. Astfel, documentele vremii arată că la Academia Domnească, întemeiată de Constantin Brâncoveanu în anul 1619 pe lângă mănăstirea Sf. Sava, învaţă şi tineri bulgari, deşi aceasta era destinată aristocraţiei locale. După reformarea ei – în 1776 – de către Domnitorul Alexandru Ipsilanti, Sf. Sava devine instituţia de învăţământ predilectă pentru tinerii bulgari. Până în anul 1821, sunt nominalizaţi 35 bulgari care au fost educaţi la această şcoală, printre care personalităţi ca: dr. Petăr Beron, Hristofor Mustakov, Vasil Nenovici şi fiul său Nicolae Nenovici, coleg cu Nicolae Bălcescu, Nicola Pikolo, Atanas Bogoridi (nepotul lui Sofronie Vraceanski) şi alţii. La liceul "Sf. Sava" şi-a făcut studiile şi Mitropolitul Panaret Raşev, precum şi "Patriarhul învăţământului bulgar" Neofit Rilski, care va deschide prima şcoală bulgarească laică la Gabrovo, după modelul liceului la care a învăţat.

Un loc important pentru pregătirea primilor specialişti în medicină, pe la mijlocul secolului al XIX-lea, a fost la Facultatea de medicină şi farmacie din Bucureşti, care a înflorit sub conducerea tânărului medic Carol Davilla. Această instituţie de învăţământ va pregăti foarte multe cadre medicale bulgare timp îndelungat, chiar şi în orânduirea comunistă. Unii se vor întoarce în patria lor, alţii vor rămâne în România.

În toată această perioadă, comunitatea bulgarilor se dezvoltă. Apar, firesc, tot mai multe familii mixte. Până pe la mijlocul secolului al XIX-lea, nu se punea problema cultivării limbii bulgare literare în România. Nici nu era oportună. După Războiul Crimeii (1853 – 1856), în Bulgaria ia naştere mişcarea pentru biserica naţională şi educaţia laică independente. În acest timp, în cadrul emigraţiei bulgare din Bucureşti se formează un cerc politic care mai târziu se va numi "Societatea de binefacere Bratstvo". Acest cerc militează pentru dezvoltarea conştiinţei naţionale şi în primul rând pentru cultivarea limbii bulgare literare prin şcoală şi publicaţii. La loc de frunte în această acţiune se situează bogatul om de afaceri, Hristo Gheorghiev, conducătorul marcant al centrului socio-politic al bulgarilor din Bucureşti.

Pentru început, strategia societăţii de binefacere era ca biserica "Lucaci" – ctitorită de bulgari, să devină biserică bulgară şi să înceapă să strângă ajutoare pentru înfiinţarea unei şcoli bulgare, pe lângă biserică. Planul a prins repede rădăcini. Mulţi activişti ai emigraţiei au sesizat corect importanţa înfiinţării unor instituţii spirituale şi educative pentru bulgari şi s-au angajat cu elan în realizarea proiectului. Astfel, a fost strânsă o sumă importantă de bani, în special de la 118 donatori bulgari, nominalizaţi în documente, dar şi de la personalităţi de origine română cu vederi progresiste.

Însă de la începutul anului 1869, Societatea de binefacere ia hotărârea ca să se cumpere o clădire în zona locuită de bulgari, în care să se înfiinţeze biserica şi şcoala cu hramul Sfinţilor Chiril şi Metodiu. Întrucât Hristo Gheorghiev cumpărase de la Matache Mareşu un imobil pe strada Vergului nr. 6, acesta consimte să o cedeze Societăţii de binefacere pentru scopul stabilit.

Astfel, clădirea în două nivele – parter şi etaj – de pe strada Lucaci nr. 6, mai apoi Calea Călăraşilor nr. 16, iar astăzi bulevardul Corneliu Coposu, devine sediul viitoarei Şcoli şi Biserici bulgare, "Sf. Chiril şi Metodiu" – şcoala la parter şi biserica la etaj. Demersurile pentru aprobarea înfiinţării celor două instituţii şi apoi amenajarea lor au durat câteva luni – din ianuarie până în mai 1869 şi n-au fost uşoare. Totuşi, s-a reuşit ca pe data de 11 mai 1869, de ziua Sfinţilor Chiril şi Metodiu, să se inaugureze Biserica ortodoxă bulgară din Bucureşti, iar pe data de 15 septembrie 1869 îşi începe activitatea Şcoala primară bulgară. Mai târziu, în aceeaşi clădire se va amenaja şi sediul Societăţii de binefacere "Bratstvo".

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

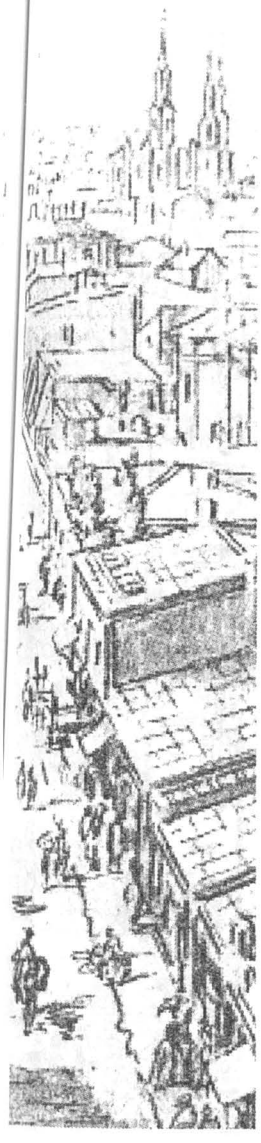

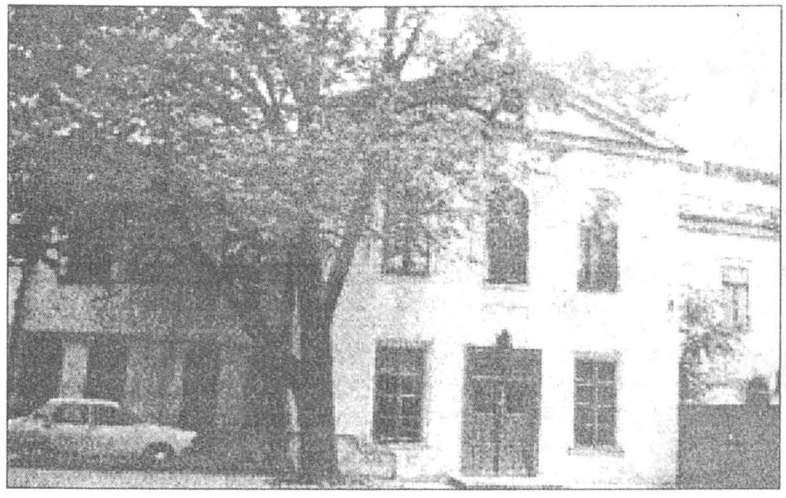

Școala Bulgară, intrarea din curte – septembrie 1987

Din punct de vedere al învățământului, unitatea școlară nou înființată se dezvoltă favorabil până la Războiul ruso-turc din 1877 – 1878. După eliberarea Bulgariei și dobândirea independenței de către România, soarta acestei școli nu este clară. Din lipsă de documente de arhivă, nu se pot stabili cauzele stagnării activităților educative pe o perioadă de cca. 30 de ani. Abia în 1908 se fac demersuri ca școala bulgară particulară să devină instituție de stat, sub conducerea Legației Regale Bulgare. Mai târziu, trece la Ministerul Afacerilor Externe și Cultelor din Sofia.

Instituția funcționează ca Școală primară (cu clasele I – IV) până în anul școlar 1947 – 1948, cu elevii de origine bulgară din București și împrejurimi.

În primii ani după instaurarea guvernului Petru Groza, al Frontului Național Democrat, din 6 martie 1945, școala funcționează anevoios. Abia după adoptarea noii Constituții a Republicii Populare Române din 1948, școala începe să se dezvolte. Se elaborează noi programe școlare, se tipăresc manuale unice și se oferă minorităților naționale să-și pregătească cadre didactice pentru predarea limbii materne. În această situație, pentru anul școlar 1948 – 1949 conducerea Școlii primare bulgare "Chiril și Metodiu" solicită și obține aprobarea de transformare a acesteia în Școala Pedagogică Bulgară "Hristo Botev" din București. Astfel, pe lângă populația școlară cuprinsă în clasele primare și gimnaziale (clasele I – VII) se înscriu absolvenții clasei a VII-a în anul I – pedagogic. Spre deosebire de predarea disciplinelor de învățământ în limba română și limba bulgară doar ca materie de studiu, în școala primară, în Școala pedagogică, limba bulgară primește prioritate și toate materiile se predau în limba bulgară, cu excepția limbii române.

Din primul an sunt recrutați elevi din numeroase localități cu populație bulgară, atât din județele din Muntenia, cât și din Banat, cărora li se asigură internat (cămin și cantină). Ca urmare, după primii 4 ani de funcționare, numărul elevilor crește simțitor. În clasele I – VII frecventează cursurile 151 elevi iar în clasele pedagogice (anii I – IV) aproape 70 elevi.

Datorită dezvoltării învățământului în limba bulgară și în localități din provincie (mai ales în Banat) dar și crizei de cadre pentru predarea limbii bulgare, Ministerul Învățământului aprobă – în anul școlar 1950 – 1951 – ca elevii silitori din anul al III-lea să-și însușească și materia anului al IV-lea și în vara 1951 să susțină examenul de stat pentru absolvirea școlii pedagogice. Astfel, prima promoție de înaintași de limba bulgară literară își ocupă posturile la începutul anului școlar 1951 – 1952.

Școala pedagogică bulgară din București funcționează până în anul 1956, promovând peste 60 de cadre didactice. Însă, nu toți absolvenții se încadrează în învățământ. Oricum, în vara 1956 Ministerul Învățământului apreciază că Școala pedagogică bulgară și-a îndeplinit misiunea, formând cadrele didactice necesare minorității bulgare și ca urmare, cursul pedagogic se desființează. Rămâne numai școala elementară cu clasele I – VII, care se transformă în școală cu limba de predare română, cu o secție de predare a limbii bulgare. În anul 1959, Ministerul Învățământului analizează activitatea școlii bulgare și hotărăște lichidarea secției de limbă bulgară. Facultativ, limba bulgară se mai predă până în 1962, după care Școala bulgară, cu aproape 100 de ani de existență, se închide definitiv. Clădirea se pune la dispoziția Școlii generale nr. 73 din București, pentru internat, apoi, unor instituții pentru alte activități, iar în anul 1988 se demolează până la temelii, pierind, astfel, ceea ce era vatra la care se puteau încălzi sufletele bulgarilor din România.

După închiderea Școlii bulgare, urmează o lungă perioadă în care limba bulgară literară nu s-a mai predat decât într-o localitate – Dudeștii Vechi din Banat.

Evenimentele din decembrie 1989 au schimbat radical și situația minorității naționale bulgare din România, odată cu intrarea într-o nouă orânduire socio-politică a întregului popor român.

Imediat în ianuarie 1990, un grup de intelectuali bulgari din București și împrejurimi înființează organizația Asociația Culturală Bulgară, care își propune renașterea și dezvoltarea spiritului bulgar printre etnicii din România. Ca mijloace pentru realizarea acestui deziderat al bulgarilor s-au

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

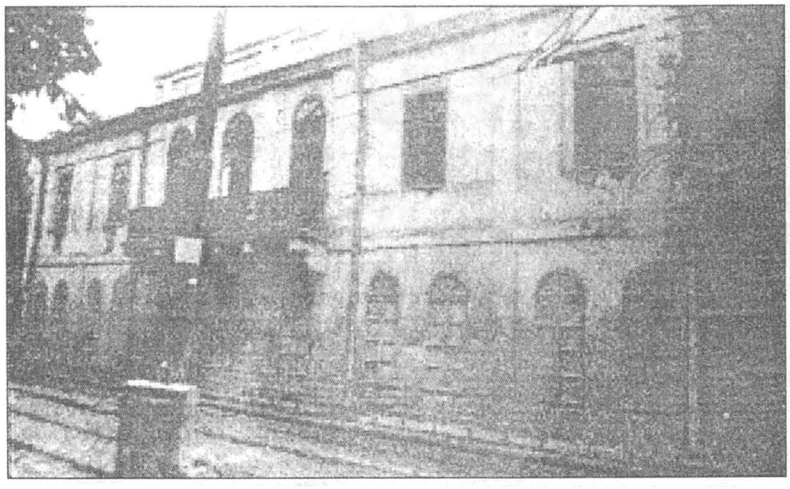

Şcoala Bulgară, intrarea din Calea Călăraşilor nr. 16 – septembrie 1987

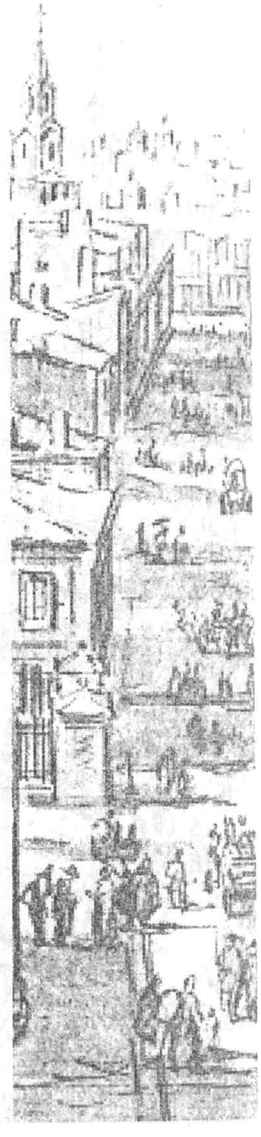

avut în vedere învățământul şi mass-media. Drept urmare, ca prim pas, s-au recrutat elevi, copii ai grădinarilor din fostul cartier Dudeşti-Cioplea, cu care s-a început oficial studierea limbii bulgare literare la Şcoala generală nr. 112, apoi şi la Şcoala generală nr. 87 din sectorul 3 – Bucureşti. Paralel cu această acțiune, au început demersurile şi s-au pregătit materiale pentru înființarea unei publicații a bulgarilor. Astfel, în primăvara anului 1990, de Paşti, a apărut primul ziar bilingv, în limbile bulgară literară şi română, cu denumirea semnificativă "Luceafărul bulgrar" – "Bălgarscata zornița".

Având ca exemplu acțiunea educativă din Bucureşti, încep să se înființeze grupe de elevi de învățare a limbii bulgare şi în alte şcoli din provincie. Astfel, cadre didactice de etnie bulgară au început să predea limba maternă copiilor bulgari în localitățile: Valea-Dragului, Băleni, Brăneşti, Afumați, Dudeştii-Vechi, Brestea.

Lipsa cadrelor didactice cu pregătire de specialitate corespunzătoare a îngreunat, desigur, desfăşurarea procesului instructiv-educativ în limba bulgară. De aceea, la solicitarea organizațiilor bulgarilor, Ministerul Învățământului dispune înființarea de clase la Liceele Pedagogice din Bucureşti şi Timişoara, în care să fie cadrele didactice pentru predarea limbii bulgare. În acest mod, învățământul în limba bulgară se dezvoltă favorabil, datorită sprijinului acordat de autoritățile competente din România.

Ca măsură firească a evoluției procesului de cultivare a limbii bulgare, prin bunele relații pe multiple planuri statornicite între țările vecine România şi Bulgaria, în toamna anului 1998, Ministerul Educației Naționale din România, de comun acord cu Ministerul Educației şi Științei din Bulgaria dispun înființarea unor instituții de învățământ pentru studierea limbilor materne superioare şcolilor generale.

Astfel, pe data de 10 noiembrie 1998, prin ordinul nr. 4981 emis de Ministerul Educației Naționale, se înființează Liceul cu predare în limba bulgară din București. Reciproc, ia ființă şi Liceul cu predare în limba română din Sofia.

Liceul din România este inaugurat în prezența conducerii Ministerului Educației Naționale şi a Ambasadei Republicii Bulgaria în România, la începutul anului şcolar 1999 – 2000 şi îşi stabileşte activitatea pe filiera teoretică, profilul umanist, specializarea filologie, cu denumirea "Liceul Teoretic Bulgar".

Din primul an de funcționare, numărul elevilor care şi-au exprimat dorința de a învăța limba bulgară este semnificativ – 84 elevi. Aceştia au fost repartizați în 3 clase. În colectivul didactic au fost angajați 6 profesori, din care 4 de origine bulgară. Elevii din provincie au fost cuprinşi la internat, unde li s-a asigurat cămin şi cantină.

Condițiile în care se desfăşoară procesul instructiv-educativ sunt bune. Ceea ce lipseşte este un internat propriu pentru elevii de etnie bulgară din provincie. De aceea, dezideratul major al minorității bulgare este redobândirea terenului fostei şcoli bulgare din Bdul Corneliu Coposu, pe care firma Schell l-a concesionat de la Primăria Capitalei şi a construit o benzinărie. Pe acest teren se preconizează construirea unui complex cultural-educativ în cadrul căruia să funcționeze şi o unitate de învățământ – liceu-internat.

Proiectele comunității bulgarilor din România privitoare la evoluția învățământului în limba bulgară, având un patrimoniu adecvat cerințelor contemporane, se bazează atât pe legislația actuală, cât şi pe relațiile politico-economice dintre România şi Bulgaria, ambele elemente fiind favorabile scopurilor propuse. Ca urmare, eforturile ce se depun în acest domeniu de activitate vor fi neîndoielnic în folosul ambelor popoare – român şi bulgar.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Din istoria învățământului israelito-român în București (1900 – 1920)

Prof. dr. Ioan ŞERBĂNESCU
Federația Comunităților Evreiești din România

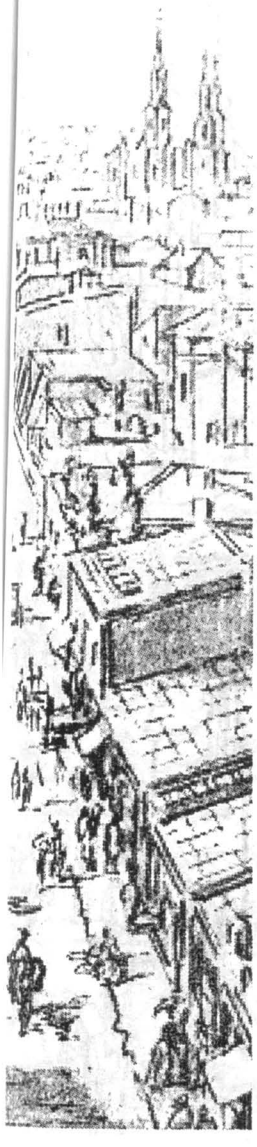

Istoricul învățământului specific etniei evreiești în Țările Române, în general, în mod particular în urbea ce devenise capitala acestor ținuturi, exprimă, în bună măsură, evoluția spre modernitate, fenomen caracteristic pentru cele două provincii după pacea de la Adrianopole și mai ales după Revoluția liberal-democratică din 1848.

Înțelegerea procesului de constituire a sistemului de învățământ comunitar impune o anume periodizare:

a) De la începuturile existenței acestei etnii în țările române până în anii 1840 – 1860, unica formă de educație a copiilor și tineretului era învățământul religios (dacă nu luăm în considerare studiile școlare – în special liceale și universitare urmate peste hotare de către fiii evreilor înstăriți). Acest învățământ se desfășura în hedarim, Talmud – Thora și Ieșivot, cu limba de predare ebraica (ivrit).

b) Coexistența învățământului cultural cu forme incipiente de școală laică, în care se preda predominant în ebraică, al cărei început l-a constituit hotărârea "Jurnalul Eforiei" Bucureștilor din 1851; școala propriu-zisă luând ființă în anul 1852 sub conducerea lui Israel Pick, fiind urmat de Naftali Popper. Această primă instituție capătă denumirea de școală israelito-română în 1860, fiind un experiment inedit în arealul locuit de evrei nu numai în Țările Române. Un an mai târziu, Comunitatea Evreilor Sefarzi (spanioli) din București solicită M.C.I.P. aprobarea deschiderii unei școli pentru limbile ebraică, română, franceză și germană. Primul director al acestei școli fiind Iosef Levy, evreu venit din Adrianopole.

Această nouă optică a comunităților evreiești este explicată de Liviu Rotman, profesor la universitățile din Tel Aviv și București (Centrul de judaism de lângă Facultatea de limbi străine, autorul unei lucrări, *Școala israelito-română din România*), prin schimbările ce se petreceau în mentalitatea păturilor intelectuale românești, sub impactul transformărilor ce avuseseră loc în întreaga Europă occidentală și centrală în "l'âge des lumières" și de care s-a "molipsit" și elita evreiască din Țările Române. El scrie: "Formele de expresie moderne se potriveau mai bine cu modul de gândire al noii elite evreiești pe care propriul activism economic o separa de ortodoxism", care implica o anumită izolare.

Centrul acestei mișcări spre modernizare a fost instituția "Templul Coral", în fapt entitatea comunitară a evreilor askenazi inaugurată în 1867. În actul constitutiv al acesteia (1876) se spune, între altele: "Baza progresului este instrucțiunea". Pe baza acestor formulări programatice ia ființă, în 1878, Școala "Iacob și Carolina Löbel", al cărui prim director a fost eruditul rabin dr. M. Beck. Structura planului de învățământ este edificatoare pentru mutațiile ce se produc în procesul de învățământ săptămânal: gramatica ebraică – 8 ore, studiul Tanat-ului, una din cărțile sfinte de bază ale mozaismului – 4 ore; limba română, care include și studiul geografiei și istoriei României – 8 ore; limba germană – 7 ore.

c) Dezvoltarea, ca urmare a adoptării legii învățământului în 1893 care cuprindea discriminări în ce privește accesul "străinilor", în fapt a evreilor, în școlile de stat, ca și a interdicțiilor ce s-au amplificat prin legiuiri ulterioare, până la finele primelor decenii ale secolului XX, constituind un **sistem comunitar de școli israelito-române** – elementar și liceal, teoretic, realist, profesional, economic. Dacă acceptăm filosofia aforismelor, putem spune că "À quelque chose, malheur est bon" sau, ca să nu-l supărăm pe domnul Pruteanu, "Tot răul spre bine". Acesta a cunoscut o rapidă evoluție, înfrângând prejudecăți, oferind, chiar dacă cu dificultăți materiale, financiare și de alt fel, posibilități mai largi pentru educație și facilitând în acest fel integrarea evreilor în societatea românească, fără a afecta individualitatea etnică, spiritualitatea specifică, vocația creatoare a acestei populații. Aș putea afirma chiar că acest model educativ mixt a fost benefic și pentru ansamblul societal, aducând un plus de energie creatoare, contribuind la consolidarea valorilor moderne ce-și făceau loc în mediul românesc. Un recent studiu al domnului Adrian Marino analizează pertinent importanța laicizării mentalităților în Țările Române, a difuzării unor concepții ce depășeau canoanele mai rigide ale structurilor instituționale ale religiei care, volens-nolens, se opuneau valorilor moderne.

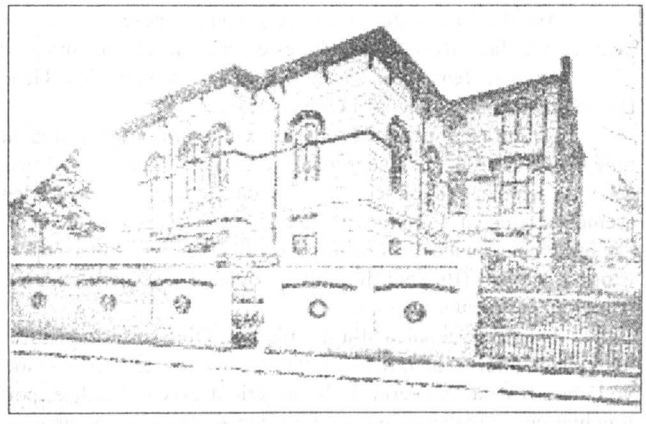

Fundațiunea "Filip și Rachela Focșăneanu"

Un fapt inedit care pune în evidență elementul de noutate l-a

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Grup de eleve care au dansat la serbarea din 24 ianuarie 1915

constituit **înființarea în anul 1899 a școlii profesionale de fete "Filip și Rachela Focșăneanu"**, după numele filantropului care a inițiat acest proiect.

Cererea a fost cu promptitudine aprobată de forurile de stat. Astfel, la solicitarea adresată M.C.I.P. la 23 august 1899, se dă răspuns la 29 septembrie al aceluiași an. Reproducem documentul:

"Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice

Nr. 58. 287

29 septembrie 1899

Domnule,

Văzând petiția dv. cu nr. 1275 din 23 august a.c., am onoare a vă face cunoscut, că Ministerul aprobă funcționarea în localul din strada Anton Pan nr. 42 [alături de locuința dr. Marcu Cajal, tatăl actualului președinte al FCER, acad. dr. Nicolae Cajal] *a unei școale profesionale de fete, sub direcțiunea unei doamne străine, cu condițiunea ca d-nii Inspectori dr. Fischer și Onciu să constate îndeplinirea tuturor cerințelor regulamentului școalelor private.*

p. Ministru, (indescifrabil) *Director, (ss) I. Praja"*

Noutatea constă în faptul că era prima școală de fete și primul curs de învățământ post elementar. De aceea, poate ar merita să vă răpesc câteva minute pentru a vă prezenta obiectele de studiu și membrii corpului didactic, așa cum se înfățișau acestea în anul școlar 1902 – 1903, pentru cele patru clase gimnaziale.

E. Levynsöhn (Wandelmann), director, limba germană; dr. M. Beck, profesor religie; R. Stern (Melber), profesoară limba română; Augustine Lertier, profesoară limba franceză; A. Stambler, maestru caligrafie; B. Rafailovici, profesor limba ebraică; Isac Rosen, profesor contabilitate; A. Levy-Ivela, maestru muzică; Regina Brochmann, maestră croitorie; Sofia Zuckermann (Leibovici), maestră-ajutoare rufărie; Sara Zickel, maestră-ajutoare croitorie.

La 1 martie 1900, se încuviințează deschiderea altei școli prin ord. nr. 2653 al M.C.I.P. Procesul s-a accelerat astfel încât în iulie 1903 funcționau următoarele unități de învățământ israelito-române: școlile primare "Iacob și Carolina Löbel", "Cultura", "Moria", "Reshithdaat", "Malbim", "Țfereț Israel", Școala comunităților de rit sefard, "Fraternitatea Zion", "Baroneasa de Hirsch", "Instrucțiunea" – Goldfarb, "Estera Halfon", Școala secundară "Gimnaziul evreiesc". De asemenea, funcționau Școala comercială "Max Aziel", gradul I, și era în pregătire și un curs de gradul II, Școala Profesională de fete "Filip și Rachela Focșăneanu".

După cum se poate vedea, se cristaliza un sistem educațional complex cu atât mai meritoriu – după opinia mea – dacă ținem seama că era rezultatul unei comunități relativ restrânse, al generozității unor persoane particulare care înțelegeau necesitatea educației. Sigur că nu se poate omite sprijinul unor asociații evreiești internaționale, factor ce nu poate fi considerat ca malefic, rod al unor inventate planuri "masonice", cum se afirmă uneori și astăzi în publicații sau prin glasul unor auto-numiți "mântuitori de țară". Pentru materiile specific iudaice: 5 ore pe zi. În unele școli, învățământul ebraic se făcea cu traducere în limba română, excluzându-se folosirea limbii idiș. Se preda, de regulă, și o limbă străină.

Înțelegerea necesității profesionalizării tineretului evreu, a pregătirii lui pentru o activitate productivă în concordanță cu cerințele procesului de tehnicizare a fost un pas important pe calea consolidării mentalităților moderne în comportamentul multor lideri evrei. Aceștia militau pentru formarea unei personalități complexe a adolescentului, rezultat al îmbinării cunoștințelor de cultură generală cu cele de specialitate, însușirea unor limbi de circulație internațională, în speță germana.

Astfel a luat naștere o primă școală de meserii israelito-română denumită sugestiv "Ciocanul". Pentru a satisface aceste necesități, este concludentă structura programului.

Obiecte teoretice: Mecanica, Fizica, Matematica, Geometria, Contabilitatea, Istoria evreilor, Desen ornamental, Higiena și Gimnastica.

Orientarea practică era reflectată prin organizarea atelierelor de mecanică și lăcătușerie, tinichigerie și instalații, electricitate, această configurație modificându-se sau amplificându-se în raport cu cerințele tehnico-economice. Erau organizate concomitent **prelegeri de cultură generală** care abordau asemenea teme ca: Forțele și progresele industriale, Fiziologia și Anatomia omului, Religiile și originea lor, însemnătatea epocii luptelor pentru libertate din istoria poporului evreu, teme literare și muzicale, de istorie a tehnicii (Balonul dirijabil, aeroplanul – această temă reflectă interesul pentru cele mai noi realizări ale inteligenței umane).

Pregătirea tehnică și-a dat roadele. Dintr-un document din anul 1905 rezultă că "Școalei i s-au încredințat diferite lucrări în capitală și în provincie, beneficiul obținut servind la întreținerea și dezvoltarea acesteia. Atelierul de lăcătușerie a executat grilaje, porți de fier, felinare etc. La Atelierul de tinichigerie s-a realizat o menorah (candelabru) din metal alb pentru o sinagogă; s-au mai fabricat căzi de baie și alte obiecte sanitare". Școala ținea să spulbere prejudecata că evreul este cu precădere sau numai

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

un "speculant", câștigându-și averi din afaceri dubioase. Mulți elevi absolvenți ai acestei unități nu numai că au găsit plasament în țară, dar au fost apreciați în SUA, Germania, Palestina. Trebuie relevat faptul că pe terenul școlii funcționa o asociație poli-sportivă, "Macabi".

Activitatea școlii a cunoscut și unele hiatusuri: în 1904 – 1909, din cauza dificultăților materiale, 1916 – 1919, când clădirile au fost rechiziționate de armata germană ocupantă, care a distrus o parte din instalații și utilaje. Dar a renăscut ca "Pasărea Phoenix", existând până în 1940, când a fost preluată de autoritățile antonesciene și a fost apoi definitiv închisă în 1948, după "reforma" comunistă a învățământului.

Am prezentat până aici două studii de caz, caracteristice, după opinia noastră, pentru un fenomen de ansamblu, expresia unor tendințe înaintate ale vieții comunitare, ai cărei principali lideri erau convinși de necesitatea integrării în mediul național majoritar, o demonstrație a opticii care era caracteristică unei viziuni moderne. Țin să subliniez că educația religioasă se desfășura atât în cadrul acestor unități școlare cât și în cele afectate numai felurilor specifice. Desigur, evoluția nu a fost lineară, fără dificultăți, contradicții și chiar sacrificii.

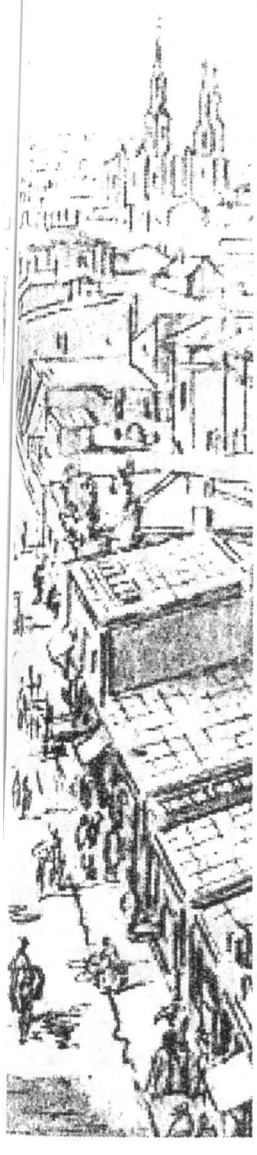

Procesul de extindere și consolidare a rețelei școlare a continuat, astfel încât în 1920 funcționau în Capitală 17 școli israelito-române care se bucurau de apreciere bună nu numai din partea liderilor comunitari, cât și din partea M.C.I.P., a Inspectoratului școlar, a colegiilor din școlile de stat. Aș vrea să menționez că printre profesori și învățători se numărau și maeștri pentru disciplinele tehnice din rândurile populației majoritare.

Nu pot omite faptul că în acești ani a fost o intensă **activitate editorială pentru asigurarea instrumentelor didactice specifice**. Dacă pentru materiile generale se utilizau de regulă manualele cu circulație în școlile publice de stat, era aprobată folosirea unor cărți pentru studiul istoriei evreilor, limbii ebraice. Dăm câteva exemple: prof. **A. Gold** a elaborat și publicat între 1900 – 1920 peste 10 lucrări printre care *Abecedar ebraic* pentru uzul școlilor israelite din țară, *Carte de citire*, pentru uzul școlilor israelite din țară – tradus în limba română, *Curs de religiune mozaică și de citire a evreilor*, *Ordinea rugăciunilor pentru toate zilele... în special pentru uzul școlilor israelite din țară* (toate apărute la Casa de editură Ralian și Ignat Samitca din Craiova), **Beck Mayer**, *Învățătura religiunii mozaice pentru uzul junimei israelite*, 1902, ed. "Carol Göbl", **Albrecht Scarlat**, *Noțiuni de Istorie a Israeliților* pentru uzul școlilor israelito-române, **Bally Isac David**, *Abecedar* ebraic pentru uzul școlilor israelite, semestrul I și II, Cartea *Douăzeci și patru* (cele 24 de scrisori din Torah) pentru uzul elevilor, **Critz D.**, *Prescurtare din istoria sfântă și religia mozaică pentru uzul școlilor primare israelito-române de ambele sexe din țară*, **Taubes S.**, *Morala Talmudului*, **Thenen Meier**, *Curs de istorie și religie mozaică* pentru clasa IV primară. De asemenea, existau multe tipografii și edituri evreiești care înlesneau această activitate didactică, un fapt semnificativ pentru interesul manifestat de această etnie pentru răspândirea culturii.

Preocuparea pentru aceste instituții de educație s-a reflectat în constituirea a numeroase asociații filantropice a căror activitate era orientată spre sprijinirea școlilor israelito-române. Despre ajutorul primit de la asociațiile internaționale am vorbit mai înainte. Printre acestea, "Alliance Israélite Universelle", care avea reprezentant în România, cu sarcina de a sprijini activitatea școlară, "Jewish Colonisation Association", "Joint Distribution Comitee" din Marea Britanie și altele. Toți acești factori au contribuit esențial la constituirea unei intelectualități ce a adus importante contribuții nu numai la nivelul de cultură intraetnică ci și la modernizarea întregii societăți românești. Într-un volum de documente ce va apare curând acest fenomen este amplu înfățișat.

Trebuie să menționăm că, în pofida așa-numitului "numerus clausus", Universitatea bucureșteană, care cuprindea o Facultate de Medicină, alături de Școala de poduri și șosele, Școlile de artă (conservatoare de muzică) și de dramaturgie aveau studenți evrei. Respectul pentru adevăr îmi cere să menționez că au fost conducători ai M.C.I.P. care au privit cu înțelegere, și unii dintre ei cu simpatie, dezvoltarea școlii evreiești.

Unii s-au opus restricțiilor legislative sau au căutat să le atenueze, acordând scutiri de taxe pentru elevii evrei care urmau școli de stat, se organizau examene de admitere pentru profesorii de limbă ebraică, programele fiind elaborate de către specialiștii evrei.

Autoritățile au achiesat, chiar dacă cu reticență uneori, să nu se țină cursuri în zilele de Șabat sau cu prilejul sărbătorilor mozaice importante. Erau condamnate și chiar interzise manifestările xenofobe în școlile de stat.

Atitudinea loială, civismul populației evreiești în ansamblu, al instituțiilor sale școlare au fost puternic evidențiate în momente esențiale ale perioadei, care a cunoscut evenimente ce coagulau solidaritatea umană. Să ne referim astfel la Expoziția generală jubiliară din 1906, menită a reliefa progresele României pe calea modernizării, rezultat al străduaniei tuturor păturilor sociale și grupurilor etnice, în mod deosebit în sfera învățământului. În Circulara adresată de președintele comitetului de organizare a expoziției, savantul chimist C.I. Istrate, fost ministru al Învățământului, inclusiv al instituțiilor școlare ale comunităților israelite, citim următoarele: "Dorim ca printre multele chestiuni dependente de acest departament (al Educației și Învățământului – n.n.), chestiunea învățământului privat din toate ramurile de învățământ să fie tratată cu o deosebită importanță, culegându-se date precise de la locurile competente așa încât să se alcătuiască o imagine fidelă de modul cum a luat naștere la noi învățământul particular și progresele ce s-au realizat de la început până azi, luând astfel parte ca factor important în dezvoltarea culturală a poporului român. Sunteți invitat ca până la 15 octombrie 1905 să înaintați Ministerului datele corespunzătoare".

Comunitățile evreiești au răspuns cu multă solicitudine și chiar cu entuziasm, bilanțul cuprinzând numărul de elevi, școlile, institutorii și profesorii evrei răsplătiți cu medalii de aur și argint iar diploma de onoare este o demonstrație elocventă a străduaniei acestora. Spațiul nu ne permite să enumerăm aceste re-

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

compense, dar foarte curând va fi publicată o lucrare documentară despre viața evreilor în primele două decenii ale secolului XX care va prezenta acest tablou al recunoștinței.

Războaiele din epocă, cel balcanic și cel mondial (1914 – 1919) au prilejuit o nouă și amplă solidarizare a școlii și colectivității evreiești.

Este semnificativă opinia marelui istoric Nicolae Iorga, care, în pofida unor poziții antisemite, a știut să aprecieze calitățile elevilor evrei. Astfel, într-un ciclu de articole în care analiza rolul evreilor în societatea românească, sublinia interesul lor pentru acumularea de cunoștințe. Elementul pasional, specific pentru temperamentul vulcanic al autorului, nu lipsește, dar face și mai convingătoare argumentarea sa. El scria: "N-am întâlnit încă pe elevul evreu cu totul nul, din rea voință, din lene și perversitate – cum slavă Domnului – **sânt atâția de ai noștri**, mai ales din «clasele bune», cum merge vorba. Evreii se laudă între dânșii – și sânt alții care-i laudă așa – că sânt deștepți, ageri. Am întâlnit foarte mulți școlari dintre ai lor, care ar fi avut fără îndoială, de ce să se desnădăjduiască, și să arunce cartea, din care nu pricepeau mai nimic. Și nu s'au îndărătnicit: s'au pironit nopți întregi asupra slovelor școlare pentru înțelegerea lor, și le-au întipărit în mintea rebelă, au repetat pe de rost lecția și au cucerit prin persistență examenele. Premianți Evrei au fost și sânt totdeauna corigenți poate, din când în când, repetenți nu știu. Cei mai slabi, mai luați în râs dintre colegii mei sânt încă astăzi, după o eroică luptă contra lor înșiși, medici, ingineri sau altceva, în profesiile libere.

Ce sentimente au cu privire la noi acești oameni?

Prin tip, prin înrudirile pe care nu le pot ascunde, prin limba pe care n'au avut grija s'o învețe cum trebuie, fiind-că dascălii noștri de română au avut deșteptăciunea să-i învețe numai gramatica pe de rost, ei se simt alții decât noi. **Legile îi asigură despre aceasta; bacalaureatul evreu face oaste în condițiile celor ce au diploma lui, ajunge ofițer al armatei române și totuși nu e cetățean. Medicul servește în aceeași armată, primește uneori îngrijirea sanitară a unei plăși dar nu poate trece concursul, fiindcă nu e român. Absolventul de liceu nu poate intra la drept, fiindcă avocații și magistrații sânt neapărat români. Un loc de profesor nu-l poate câștiga Evreul, ori cât ar fi chemat pentru aceasta.** Pentru toate trebuie împământenirea și ea nu se capătă ușor, precum se știe".

S-au colectat bani pentru achiziții de armament, elevii și elevele au confecționat efecte de îmbrăcăminte pentru ostașii de pe front și familiile acestora, care erau lipsite de mijloace de subzistență, au servit ca voluntari în spitale, care, nu de puține ori, fuseseră amenajate în clădirile unor școli comunitare.

Din multiplele situații contabile vom menționa una singură. Elevele Școlii israelito-române "Focșăneanu" au confecționat efecte de îmbrăcăminte pentru răniții spitalului militar "Regina Maria", aflat chiar în sediul Palatului Regal.

Informând spitalul asupra acestei dorințe, Casa Regală, sub semnătura Directorului Palatului Regal, colonelul M. Brociner, trimite la 2 noiembrie 1916 următoarea scrisoare:

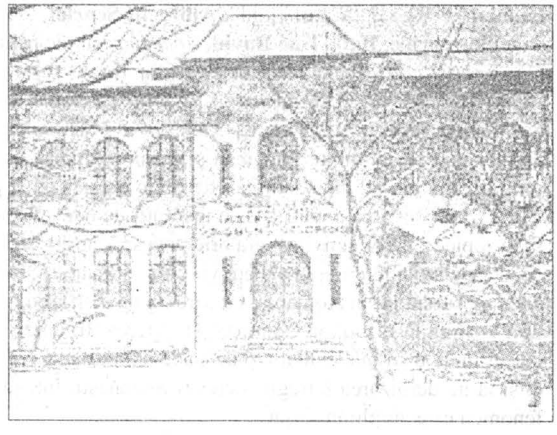

Școala "Instrucțiunea" – Goldfarb

"Doamnă Directoare

Pentru a putea supune M.S. Reginei rufăria, confecționată în atelierele școalei ce dirijați și despre care tratează scrisoarea dv. de astăzi, am onoarea a vă înștiința că sunteți rugată a vă prezenta la spitalul «Regina Maria» astăzi, miercuri 2 noiembrie 1916 la orele 3 după amiază".

O delegație a școlii în frunte cu prof. Mina Cusiner a fost primită la Palatul Regal de către Regina Maria și Principesele Elisabeta și Mărioara, cărora le-au redat efectele.

Activitatea acestor instituții de învățământ s-au bucurat de aprecierea oficialităților. Astfel Ministrul Muncii, prof. Grigore Trancu-Iași, a vizitat în noiembrie 1920 Școala "Instrucțiunea". Ca rezultat al impresiei favorabile, demnitarul român a făcut o donație pentru cantina școlii, menționând totodată într-o declarație consemnată în registrul de inspecții: *"Am rămas încântat de ordinea care domnește aici, de munca depusă de profesoare, de progresele făcute de eleve... Nu se poate operă mai mare decât luminarea copiilor celor care trăiesc prin munca lor și care n-au mijloace să dea instruire vlăstarelor lor".*

Ca urmare, Direcțiunea Asistenței Sociale a Capitalei a acordat școlii o subvenție anuală de 10.000 de lei.

Inspecțiile școlare sistematic desfășurate în acei ani de către M.I.P.C. și organele de învățământ locale consemnează, de asemenea, rezultatele pozitive ale acestor școli.

Inspectoarea Ella Canciov menționa: *"Am vizitat școala profesională de fete «Filip și Rachela Focșeneanu» în ziua de 24 octombrie. Iată ce consemnează unul din inspectori: «Am asistat la interogațiunile făcute de d-na Lewinsohn elevelor cl.I, la limba franceză și germană, și am rămas pe deplin mulțumită. Nu mai puțin am fost mulțumită de ordinea, disciplina și atențiunea elevelor, de curățenia lor, de curățenia localului, de sistema mobilierului școlar, precum și de ordinea în care sunt ținute lucrările de Cancelarie»".*

Cu toată atmosfera favorabilă, nu lipseau, însă, nici handicapuri spirituale, o anumită stare de spi-

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

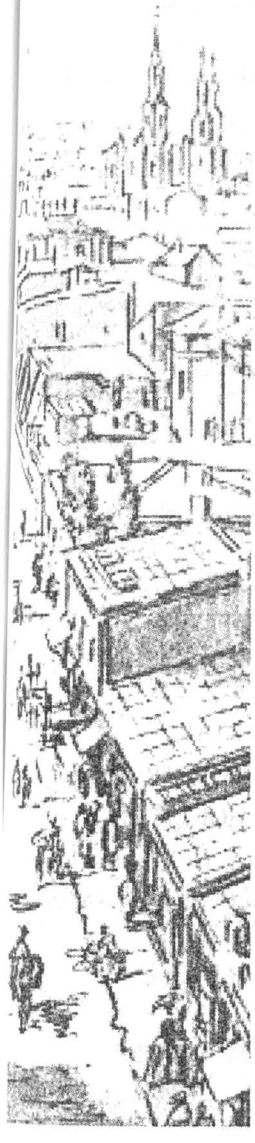

rit xenofobă din partea unor profesori sau învățători, dar și elevi, mai ales din licee, sub influențe familiale sau la îndemnul unor elemente ultranaționaliste, care priveau cu nedumerire sau cu maliţiozitate pe colegii lor evrei. Uneori, nu ezitau să folosească și mijloace violente în relațiile cu aceștia.

Chiar dacă nu este vorba de capitala țării, voi relata un caz petrecut la liceul din Craiova. Un profesor i-a dat unui elev evreu să trateze un subiect referitor la Iisus Christos. Un veritabil scandal public. Presa, politicienii extremiști nu puteau concepe ca un mozaic să abordeze o asemenea temă.

Ilustrul matematician Spiru Haret, un adevărat reformator al școlii, în contradicție cu vederile sale antisemite, a interzis cu strictețe manifestările xenofobe în școli.

Marele savant Nicolae Iorga, care nu exceda prin sentimente prea prietenești față de iudei, s-a delimitat în bună măsură de colaborarea cu A.C. Cuza, a cărui violență de limbaj antisemită ajunsese să-i oripileze pe mulți dintre colegii săi de breaslă sau de partid, ajungând prin anii 1915 – 1920 chiar să polemizeze cu fruntașul xenofobiei, are o admirabilă descriere a elevului evreu.

Discriminările în învățământ au continuat până după primul război mondial. Dar autoritățile priveau cu bunăvoință și sprijineau buna desfășurare a învățământului israelito-român.

Concomitent cu încercarea de a schița evoluția învățământului pentru copiii și adolescenții evrei din București mărturisesc că am avut și o intenție polemică.

Aș vrea să aduc – cum am mai spus – o cât de palidă contribuție la demitizarea unei imagini care prezintă evreul ca un profitor, un spoliator al celor în mijlocul cărora trăiește, doritor să acumuleze averi. Nu doar pentru că aparțin acestei etnii, ci și pentru că având propria mea experiență și studiind mai îndeaproape istoria acestui grup național, am dorit să subliniez că principala preocupare a fost, de-a lungul îndelungatei sale istorii, să acumuleze în primul rând cunoștințe, să pătrundă tainele cuvântului scris, la început de ordin religios, iar cu timpul să pătrundă pe tărâmul generos, practic nelimitat al filosofiei, științei medicinii, finanțelor, cu contribuții remarcate de mulți istorici ai gândirii universale.

Nu știu cu exactitate cine a lansat sintagma "Am hasefer" (poporul cărții), dar în bună măsură este justificată. Îmi permit să evoc în acest scop o trăsătură a spiritualității mozaice: interdicția de a arde cărți de învățătură vechi, sulurile sfinte uzate, documente ale unor instituții sau persoane.

Este un simbol al respectului, și de ce nu al dragostei pentru gândirea umană – cea mai înaltă calitate a acestei uimitoare creații, "trestia gânditoare", cum spunea filosoful francez Blaise Pascal.

Cu scopul de a respecta această cerință s-a creat "gnizaua", o încăpere sau mai multe în care aceste relicve (poate expresia nu e cea mai potrivită) ale creativității spirituale, tot atât de importantă ca și creativitatea materială sau economică, erau conservate. Fiecare dintre noi poate să-și creeze propria sa scară valorică în această dispută. Eu sunt partizanul sintagmei materie și spirit, dând uneori prioritate celei de-a doua expresii. Dar am făcut această divagație pentru a vă relata un fapt real. Știm că Egiptul a fost un centru al vieții iudaice cu multe milenii în urmă chiar dacă, un timp, evreii au fost sclavi, nu doar în Egiptul antic. Și acolo s-a respectat tradiția păstrării documentelor nu le-aș spune doar ebraice, pentru că multe erau scrise în aramaeiscă, o altă limbă din zonă. Deci, a existat o Gniza la Cairo. Aș vrea să vă spun în paranteză că și în Țările Române se respectă această prescripție religioasă.

După fuga sau părăsirea Egiptului, aceste lucruri au fost date uitării și chiar au ajuns obiect de marșandaj în "șuk"- urile mahomedane. Un profesor de științe iudaice de la Cambridge University aflându-se în capitala Egiptului, s-a dus și el să facă cumpărături în Șuk. Și a văzut fluturând în jurul tarabelor niște papirusuri. Culegându-le de pe jos sau prinzându-le din zbor a avut o mare surpriză – erau documente iudaice. A cumpărat câteva și a mers pe urma lor dând de această Gniza. Și a obținut, nu ca în zilele noastre, bani de la universitatea engleză pentru a achiziționa tot ce mai rămăsese. Documentele au fost aduse în Anglia și a creat o secție de studii iudaice la acea universitate, dar n-a reușit să le studieze, plecând la New York pentru a ocupa postul de rabin.

De ce v-am spus această poveste – pentru că personajul era un evreu originar din Moldova și ajuns savant pe alte meleaguri.

Dar istoria nu se încheie cu acest episod. Pe la mijlocul secolului XX, un alt evreu român, din Bacău, devenit și el specialist în cultura iudaică în lumea arabă, întreprinde studiul acestui tezaur și-l face cunoscut. Și aici v-am dat un studiu de caz pentru a pune în evidență setea de cunoaștere și cât de îndreptățită este această locuțiune "am hasefer". Poate e bine să întregesc și să închei povestea cu faptul că am fost coleg de liceu cu acest Moșe Ghitler (Ghil) și că a fost condamnat la moarte pentru activitate sionistă în perioada războiului și grațiat ulterior tot de acei care l-au condamnat.

Această sete de cultură, de cunoaștere a animat și animă și pe evreii români.

Tradițiile învățământului israelito-român au fost păstrate chiar și în condițiile vitrege ale dictaturii antonesciene. Grație înțelegerii de care s-au bucurat demersurile liderilor comunității din partea unora dintre conducătorii Ministerului Învățământului, au putut fi menținute, mai ales în București, o serie de școli comunitare. Menționez aici pe prof. Ion Petrovici, ministrul Educației o anumită perioadă, și pe directorul general Caraiani, care au reușit să atenueze virulența unor măsuri nedrepte. Mai mult chiar, s-a obținut ceea ce n-a existat anterior – înființarea unor școli de grad superior, colegii, în care unii studenți evrei au putut să-și continue pregătirea, iar alții să o înceapă. Dar despre aceasta poate cu un alt prilej.

Mulți profesori universitari și de liceu, medici și ingineri valoroși care au fost înlăturați din posturile de stat sau private ca urmare a legilor rasiale, și-au desfășurat activitatea în anii 1940 – 1944, în liceele și colegiile menținute sau înființate. Astfel, procesul didactic și educativ s-a ameliorat, chiar în ciuda vremurilor complicate ale unei dictaturi xenofobe.

Desigur, e dificil ca într-o scurtă comunicare să prezentăm toată complexitatea evoluției învățământului populației evreiești la începutul secolului XX, demonstrând setea de știință și cultură a acestei etnii care "citește de 2000 de ani", cum spunea poetul francez Charles Péguy.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Contents

Ana Maria ORĂȘANU – Bucharest September 20th Anniversary. Remember 2

Paul CERNOVODEANU – Bucharest – Rebuilding the Past 4

Panait I. PANAIT – Bucharest and Vlad Țepeș 6

Mihail STANCIU – Specific and Universal Features in Constantin Brâncoveanu's Life and Work 11

Ana Maria ORĂȘANU – Some Famous Bucharesters and their Unforgettable Works 14

Mariana JAKLOVSZKY – Caragiale – City Writer 18

Mariana LINARU – Evocation of Professor Architect Romano De Simon 27

Adriana IONIUC – The Cantacuzino Palace 29

Gheorghe RONKOV – Education in Bulgarian Language in Romania 32

Ioan ȘERBĂNESCU – 1900 – 1920 Israelite – Romanian Schools in Bucharest 35

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA

București, str. Take Ionescu nr. 4
sector 1, cod poștal 79711
Tel/Fax: 211.36.25; 212.83.11
E-mail: abidob@email.ro
ISSN 1454-0487

Director: Florin ROTARU
Director artistic: Mircea DUMITRESCU
Redactor șef: Ion HOREA
Secretar de redacție și Culegere text: Iulia MACARIE
Tehnoredactare computerizată: Marian TĂNASE

CUPON

ABONAMENT LA
"BIBLIOTECA BUCUREȘTILOR"

Numele .....
Prenumele .....
Adresa .....
Cod..... Telefon.....
Solicit abonarea la revista **"Biblioteca Bucureștilor"** pe o perioadă de ..... luni.
Adresa: București, Str. Take Ionescu nr. 4, sector 1, cod poștal 79711.
Anexez chitanța de plată a sumei de ..... lei în contul dvs.
nr. 2511.1-3771.1/ROL BCR sector 1.

Asociația noastră ABIDOB și Biblioteca Metropolitană București sunt singurele reprezentante din România, în calitate de membre, în asociațiile INTAMEL și EBLIDA începând cu anul 1998. Astfel, revista noastră este unica publicație care vă oferă ultimele noutăți din Comunitatea internațională a bibliotecilor.

Administrația noastră face, prin plata directă sau prin mandat poștal, abonamente la revista lunară **"BIBLIOTECA BUCUREȘTILOR"**. Costul unui număr este de 20.000 lei. Cheltuielile de expediere sunt suportate de abonat la primirea publicației. Pentru străinătate: America de Nord, America de Sud, Africa, Asia, Australia, Europa, Asia Mică (Israel, Țările Arabe) – 8 $ per exemplar.

Tipărit la Tipografia "SEMNE '94"

Redacția revistei "BIBLIOTECA BUCUREȘTILOR" respectă opțiunile autorilor cu privire la normele ortografice

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

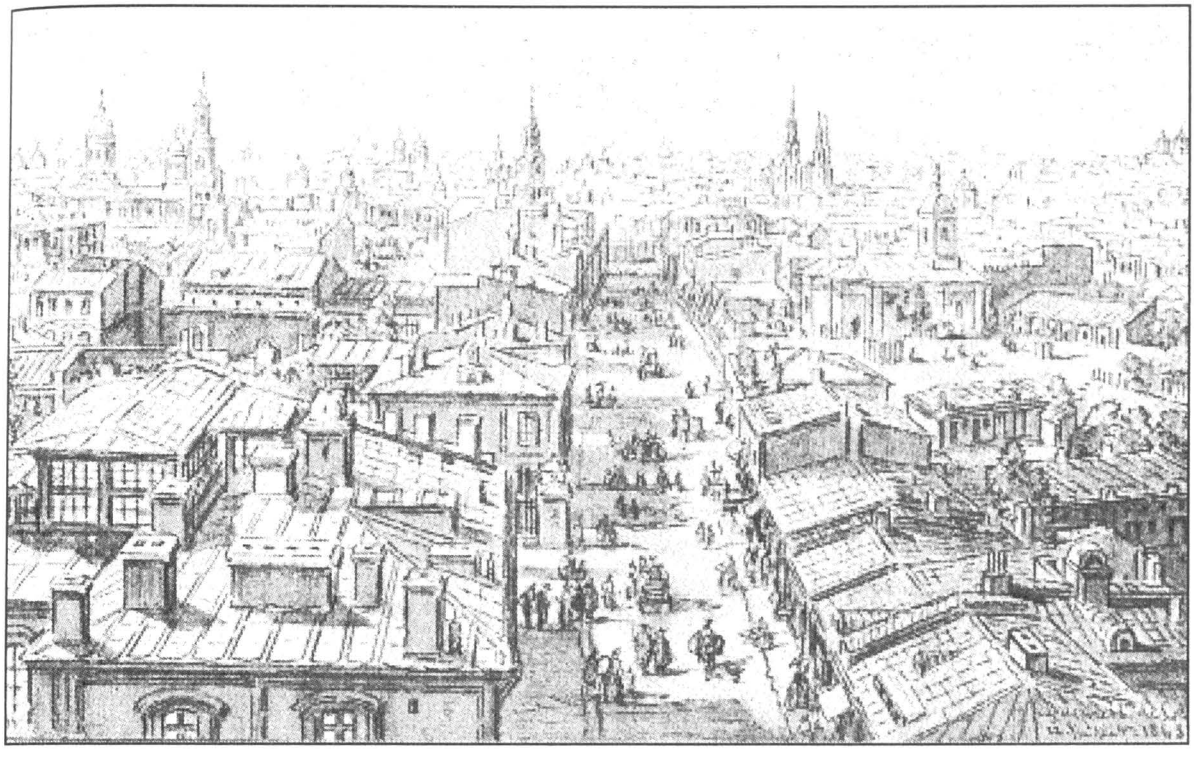

Bucureştii la 1868, văzuți din Turnul Colței. Acuarelă de Preziosi

"Trăim într'un oraș pe care nu-l înțelegem și de aceea nu-l știm îngriji și-l îndreptăm adesea pe linii de desvoltare care ar fi trebuit să rămînă totdeauna străine, stricîndu-i astfel, prin adausurile și prefacerile noastre de acum, acel caracter care, în ciuda multor lipsuri și neglijențe, îl făcea totuși simpatic odinioară străinilor cari ne vizitau".

N. Iorga, *Istoria Bucureştilor*, 1939

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

BIBLIOTECA METROPOLITANA
BUCURESTI

MUZEUL MUNICIPIULUI
BUCURESTI

Ziua Bucurestilor

20 septembrie 1459 - 20 septembrie 2002

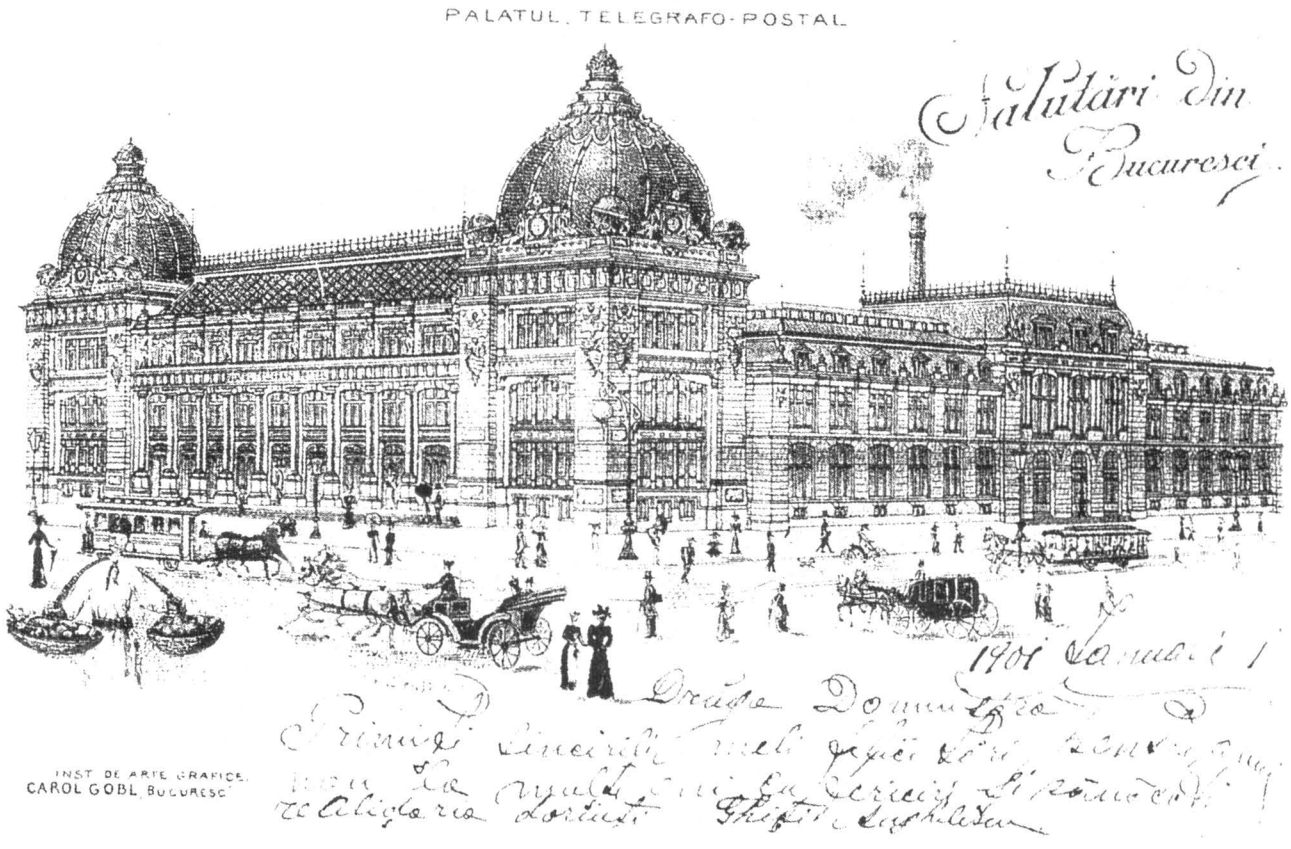

SIMPOZION:

Bucuresti.

Marturii de identitate comunitara.

Palatul Şuţu, Joi, 19 septembrie 2002, orele 11,00

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro